

บทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณี
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก

พันตำรวจโท कमสันต์ กั้นระป้อง

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

บทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณี
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก

พินิตำรวจโท คมสันต์ กันธะป้อง

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

อาจารย์ที่ปรึกษา และคณบดีคณะนิติศาสตร์ ได้พิจารณาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เรื่อง “บทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณีไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก” เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยพะเยา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธีระชัยมทิทธิ)

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์)

คณบดีคณะนิติศาสตร์

พฤษภาคม 2561

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ชีระชัยมหิทธิ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ และให้โอกาสผู้ศึกษามาตลอด ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ไว้เป็นอย่างสูง

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณบิดามารดา และครอบครัว ซึ่งเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนตลอดจนคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้ศึกษาเสมอมา จนสำเร็จการศึกษา

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ จะมีคุณค่าและประโยชน์สำหรับผู้สนใจโดยทั่วไป ที่ต้องการศึกษาข้อมูล และนำไปใช้ประโยชน์ในการอ้างอิงต่อไป

พันตำรวจโท คมสันต์ กันตะป๋อง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
สมมติฐานของการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	5
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดพื้นฐานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสมานฉันท์	7
แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	23
กระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสมานฉันท์.....	29
อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	35
กฎหมายและงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง	46
3 ผลการวิจัย	51
บทบาทของพนักงานสอบสวน.....	51
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพนักงานสอบสวนในคดีจราจรทางบกในปัจจุบัน ...	56
บทบาทของพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกฎหมายที่ใช้บังคับ	57
หลักการวินิจฉัยคดีจราจรทางบกเบื้องต้นของพนักงานสอบสวน	61
ปัญหา/อุปสรรคในการสอบสวน.....	64
ปัญหาข้อจำกัดของกฎหมายที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงาน ของพนักงานสอบสวน	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 บทวิเคราะห์ประเด็นปัญหาวิจัย	73
บทบาทของพนักงานสอบสวนตามกฎหมายที่ใช้บังคับ ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา	74
วิเคราะห์ปัญหากฎหมายในกรณีที่พนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง เกี่ยวกับการแจ้งข้อหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ที่แก้ไขใหม่.....	85
ปัญหามาตรการทางกฎหมายในชั้นพนักงานสอบสวน ปัญหาการไต่สวน ทางแพ่งปัญหาความล่าช้า ช้าซ้อนในการดำเนินคดี	94
ปัญหาปัจจัยที่ส่งต่อการไต่สวนของพนักงานสอบสวน ในชั้นสอบสวน ไปบังคับใช้.....	97
ข้อดีของพนักงานสอบสวนที่เข้าไปเกี่ยวข้องในการมีบทบาทในการไต่สวน ในชั้นพนักงานสอบสวน	108
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	111
สรุปผลการวิจัย	111
ข้อเสนอแนะ	117
บรรณานุกรม	120
ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า	123

เรื่อง: บทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษกรณีกไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่ง
ในคดีจราจรทางบก

ผู้ศึกษาค้นคว้า: พันตำรวจโท คมสันต์ กันธะบ้อง, การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง: น.ม., มหาวิทยาลัยพะเยา, 2561

อาจารย์ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธีระชัยมณี

คำสำคัญ: พนักงานสอบสวน, การไกล่เกลี่ย, คดีจราจรทางบก

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เรื่อง “บทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษกรณีกไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา และสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานสอบสวนต่อการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ กรณีข้อพิพาท ค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกในชั้นสอบสวน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เอกสาร ตำรา กฎหมาย รายงานการวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ และรายงานวิจัยสืบเนื่องในการประชุมวิชาการ เพื่อนำเสนอการแก้ไขตามกฎหมาย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า การบังคับใช้พระราชบัญญัติจราจรทางบก ไม่สามารถปกป้องความปลอดภัย ทางด้านชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนได้ ทุกวันนี้ได้มีผู้ขับขี่และผู้สัญจรบนท้องถนนจำนวนมาก ได้รับความเสียหาย ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังพบว่า ปัจจุบันกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ ไม่อนุญาตให้พนักงานสอบสวนใช้บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยในข้อพิพาททางแพ่ง ที่เกิดขึ้นจากกรณีการจราจรทางบก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า หากพนักงานสอบสวนสามารถนำเอากระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ มาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกได้ จะทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย ได้รับโอกาสในการเยียวยา ที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลา และงบประมาณของรัฐและประชาชน ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองครั้งนี้ ได้มีการเสนอแนะให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวน สามารถนำกระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ มาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่ง ในคดีจราจรทางบก ในชั้นสอบสวน

Title: THE ROLES OF INQUIRY OFFICIAL TOWARD RECONCILIATION PROCESS: A CASE STUDY OF
RECONCILIATION OF CIVIL DAMAGES DISPUTES IN LAND TRAFFIC LAWSUIT

Author: Police Lieutenant Colonel Komsan Kantapong, Independent Study: LL.M., University of Phayao, 2018

Advisor: Assistant professor Dr.Pairush Teerachaimahit

Keywords: Inquiry official, conciliation, civil case of Land Traffic Lawsuit

ABSTRACT

This independent study, entitled “The roles of inquiry official toward reconciliation process: A case study of reconciliation of civil damages disputes in land traffic lawsuit,” aimed to find out if the inquiry official should take the role of a conciliator in civil disputes occurred by land traffic cases. This study was conducted by documentary research. Various kinds of documents such as text books, laws, research reports, journal articles, Theses, and conference proceedings were reviewed, analyzed, and synthesized to propose a legal amendment.

This study found that the enforcement of the land Traffic Act cannot compensate harms to life and property of people. In daily life, many motorists and pedestrians were involved with the detriments caused by traffic accidents and these detriments also affected the economic and society as a whole. This study also found that the current laws and regulations do not authorize the inquiry official to take the role of a conciliator in civil disputes occurred by land traffic cases.

This study concluded that if the inquiry official could cease the civil dispute at an inquiry stage, the time and monetary costs of both state and people would be reserved. Moreover, both injured parties would conveniently get their remedies in a timely manner. Thus, authorizing the inquiry official to take the role of a conciliator in civil damages disputes occurred by land traffic cases is recommended by the independent study.

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันในสังคมไทย สถานการณ์ข้อพิพาททางแพ่งที่ตกลงกันไม่ได้ โดยเฉพาะข้อพิพาททางแพ่ง ในคดีจราจรทางบกเกิดมากขึ้น มีปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาเพิ่มมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี เนื่องจากที่ผ่านมารถนไทยละเมิดกฎหมายจราจร คดีขับรถโดยประมาททำให้มีผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต เป็นการเพิ่มภาระให้สังคม สะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น จะมีบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหาย และบุคคลที่เป็นผู้กระทำความผิด ตามแนวคิดปัจจุบันเป็นแนวคิดที่เน้นถึงเมื่อมีความผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิด จะต้องถูกลงโทษ ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักการลงโทษผู้กระทำความผิด โดยเน้นไปที่การมุ่งพิสูจน์ความผิดของจำเลย ซึ่งต้องพิสูจน์หลักฐานซึ่งกันและกัน เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้ มิได้มองถึงตัวผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดว่า ได้รับการเยียวยาอย่างไรบ้าง ค่าเสียหายเท่าไร

จากสถานการณ์ข้างต้น กระบวนการยุติธรรมทางเลือก จึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาระบบงานยุติธรรม ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเป็นกระบวนการในการแสวงหาความยุติธรรม ที่มีกระบวนการรูปแบบการปฏิบัติ นอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ใช้แนวคิดการหันเหคดีออกจากศาล กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ มีความมุ่งหวังเพื่อลดจำนวนการเป็นคดีความระหว่างผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มุ่งเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายเป็นสำคัญ และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนประธานของกระบวนการ จากผู้กระทำความผิดให้เป็นผู้เสียหาย ซึ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าว คือ การไกล่เกลี่ย มีการดำเนินการให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดได้เข้ามาปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน ผ่านคนกลาง ช่วยให้ผู้เสียหายรู้สึกปลอดภัย ผ่อนคลายความทุกข์ อีกทั้ง จำเลยยังได้รับรู้ถึงผลของการกระทำของตน ส่งผลให้เกิดการสำนึกผิด และเมื่อทั้งสองฝ่ายได้เข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการแก้ปัญหที่เกิดขึ้นร่วมกันว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นจะทำการเยียวยาอย่างไร จะป้องกันการกระทำผิดอย่างไร และจะป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอีก

กระบวนการเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการไกล่เกลี่ยนั้น เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่ได้นำมาปรับใช้ในศาล ยกตัวอย่างเช่น ประเทศนิวซีแลนด์มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ และพบว่าเกิดประโยชน์หลายประการ¹ กล่าวโดยสรุปคือ ในด้านการเยียวยาผู้ที่เป็นเหยื่อ ในด้านการทำให้จำเลยเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ ในผลเสียอันเกิดจากการกระทำความผิดของตน ในด้านการทำให้ความรู้สึกตระหนัก และเข้าใจในผลกระทบอันเกิดจากการกระทำความผิดที่มีต่อผู้ที่เป็นเหยื่อ ในด้านการพยายามกระตุ้นและดำเนินการให้จำเลยจัดมาตรการเยียวยาที่เหมาะสม ให้แก่ผู้เป็นเหยื่อ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในด้านการพยายามค้นหาหนทางที่จะสมานฉันท์และประสานรอบร้าว อันเกิดขึ้นในระหว่างเหยื่อและจำเลยผู้กระทำความผิดในกรณีที่เป็นไปได้ และในด้านการพยายามช่วยให้ผู้ที่เป็นเหยื่อ และจำเลยสามารถกลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ดังเดิม และรวมทั้งในประเทศไทยเอง ได้นำมาปรับใช้ในศาล โดยออกระเบียบปฏิบัติภายในศาลเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์มาใช้ สามารถเข้ามาช่วยในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดได้ ทั้งในด้านทางกายและทางจิตใจ และยังส่งผลให้ผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกอีกทั้ง ตัวผู้เสียหายได้บรรเทาความหวาดกลัวอีกด้วย

เมื่อกกล่าวถึงการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดข้อพิพาท กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือที่เรียกว่า ระเบียบข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ ข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก ผู้ที่มีบทบาท คือ พนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งพนักงานสอบสวน มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติในด้านอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนในชั้นสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิด และเอาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี เพื่อให้ได้รับโทษตามกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่จำเป็นจะต้องใช้ศิลปะการทำงานเช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องตัวบทกฎหมาย ความรู้เชิงวิชาการ การวิเคราะห์วิจัย และจิตวิทยาเป็นพื้นฐาน ประกอบกับประสบการณ์การทำงานมีเทคนิควิธีจูงใจผู้อื่น ตลอดจน การเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยประนีประนอมให้คู่พิพาททุกฝ่ายพึงพอใจ และได้รับประโยชน์จากการดำเนินการนั้นอย่างทั่วถึง และยุติธรรม

ปริมาณงานที่มีจำนวนมาก อันเกิดขึ้นจากสังคมได้ขยายตัวไปพร้อมกับจำนวนประชากรที่อยู่หนาแน่น โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับคดีจราจรทางบก ซึ่งโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่ง ละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน ก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ย่อมจะส่งผลกระทบต่อการทำงานของพนักงานสอบสวน ได้รับการระงับที่เพิ่มมากขึ้น ก็จะส่งผลต่อการทำงานของพนักงานสอบสวน สุ่มเสี่ยง ที่จะทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานนั้น เกิดข้อบกพร่องมากขึ้น ดังนั้น แม้ว่าภาระงาน

¹ สรวิต ลิ้มปริงฉี, การไกล่เกลี่ยพื้นสัมพันธในคดีแพ่ง ประสบการณ์ของศาลนิวซีแลนด์: การไกล่เกลี่ยพื้นสัมพันธในคดีแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส, 2550), หน้า 1.

จะหนักเพียงใดก็ตาม พนักงานสอบสวนจำเป็นต้องมีโอกาสพูดคุย ทำความเข้าใจกับผู้เสียหาย ให้มากขึ้น เพื่อให้เขาได้เข้าใจขั้นตอนการทำงาน และให้ความรู้สึกความเอาใจใส่ของพนักงานสอบสวน เมื่อเขามาเรียกร้องความยุติธรรมจากกฎหมาย และจะต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะการทำงาน มีความรู้ทันเหตุการณ์เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งที่ปรับปรุงใหม่อยู่เสมอ ครัทธาในอาชีพพนักงานสอบสวน มีปณิธานที่จะนำความรู้ความสามารถของตนเองไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนที่มาติดต่อขอความช่วยเหลือ

โดยต้องดำเนินการให้ได้รับความสะดวกในทุกขั้นตอน อย่างละเอียดประณีต และในทุกวิถีทางที่จะทำให้เขาได้สบายใจ และรู้สึกถึงได้รับการช่วยเหลืออย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่คาดหวังผลประโยชน์ผลตอบแทนใด ๆ จากการช่วยเหลือนั้น ในฐานะที่ประกอบวิชาชีพเป็นพนักงานสอบสวน จึงมีความสนใจศึกษา “บทบาทการระงับข้อพิพาทของพนักงานสอบสวน ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศึกษาขั้นตอนหรือกระบวนการที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาทคดีแพ่งในชั้นพนักงานสอบสวนเป็นอย่างไร” พนักงานสอบสวน ควรมีบทบาทในกระบวนการดังกล่าว หรือควรจะมีพนักงานสอบสวน เป็นผู้เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทด้วย เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาวิชาชีพให้เกิดประสิทธิผล และเพื่อลดปริมาณคดีลงได้ในที่สุด เพราะพนักงานสอบสวน เป็นต้นธารแห่งความยุติธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและสภาพปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานสอบสวน ต่อการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ กรณีข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก ในชั้นสอบสวน
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และลักษณะความผิดทางแพ่ง ที่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลัก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
3. เพื่อศึกษาและค้นหาแนวทางมาใช้เป็นข้อเสนอแนะ บทบาทของพนักงานสอบสวน ในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในชั้นสอบสวน

สมมติฐานของการวิจัย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน สามารถนำไปสู่การยุติข้อพิพาทได้รวดเร็ว และเป็นประโยชน์ต่อประชาชน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีหลักการอยู่ที่ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด ได้มีโอกาสประนีประนอมยอมความกัน เมื่อผู้กระทำความผิดสำนึกผิดยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ขณะเดียวกัน ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา และได้รับค่าชดเชยค่าเสียหายโดยรวดเร็วทันที ซึ่งเป็นไปตามหลักนิติสมบัตินี้หรือหลักคุณธรรมทางกฎหมาย ซึ่งจะเป็นผลดีแก่คู่กรณีและสังคม มากกว่า เพราะสามารถลดระยะเวลา และความยุ่งยากซับซ้อนในกระบวนการยุติธรรม ลดปริมาณคดีชั้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน และลดงบประมาณภาครัฐ อีกทั้ง ส่งผลให้ประชาชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความยุติธรรม และป้องกันปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อร่วมกันระบุงู้อ้และจัดการความเสียหาย ความต้องการของแต่ละฝ่าย เพื่อสามารถฟื้นฟูเยียวยา (Restoration) ทำให้ความเสียหายกลับคืนได้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ อันเป็นวิธีการที่เหมาะสมยิ่งกว่าหลักการลงโทษผู้กระทำความผิด

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเชิงเอกสารสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานสอบสวน ต่อการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ กรณีข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกในชั้นสอบสวน ระเบียบต่าง ๆ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่เกี่ยวข้องและแนวคิดทฤษฎี หลักเกณฑ์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผู้วิจัยทำการศึกษาถึงหลักการทั่วไป เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแนวทางวิธีปฏิบัติที่มีอยู่ในปัจจุบันของไทย โดยการศึกษาวิเคราะห์ของพนักงานสอบสวน ต่อการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ กรณีข้อพิพาททางแพ่งในคดีจราจรทางบกในชั้นสอบสวน เฉพาะตามประมวลกฎหมายแพ่งที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหาย และความผิดที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหาย ร่วมกับรัฐเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ได้มีวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้า และเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากตำรา กฎหมาย หนังสือ งานวิจัย บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการประชุมทางวิชาการ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลจากเครือข่าย

อินเตอร์เน็ต แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุป และนำมาเป็นข้อมูลในการเสนอแนะแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพนักงานสอบสวน ต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการคดี แทนที่ปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยมีวัตถุประสงค์ไม่เพียงแต่มุ่งลงโทษผู้กระทำความผิด แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาทางความรู้สึก เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคม (Social Harmony)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง การบรรเทาผลกระทบ และการทำความเข้าใจ หรือความเข้าใจ บางครั้งเป็นการบำบัดเพื่อบรรเทาปัญหาทางอารมณ์หรือทางร่างกาย และเพื่อปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการประนอมข้อพิพาทอาจเกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษา แนะนำ และเกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษา แนะนำ และเกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยไปพร้อมกัน

พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าหน้าที่ซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน ได้แก่ การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่น ๆ ตามบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิด ที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด

ชั้นสอบสวน หมายถึง ขั้นตอนในการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน เริ่มตั้งแต่เมื่อคดีอาญาเกิดขึ้น และก่อนที่จะส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานอัยการพิจารณา

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบถึงความเป็นมาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานสอบสวน ต่อการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ กรณีข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก ในชั้นสอบสวน

2. ได้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎี หลักเกณฑ์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และลักษณะความผิดทางแพ่ง ที่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลัก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3. สามารถนำผลจากการวิจัย โดยจัดทำเสนอร่างกฎหมายที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวน ดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กรณีข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก

เพื่อนำไปใช้หรือเป็นแนวทางปฏิบัติ ที่ไม่มีความจำเป็นต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม
ในชั้นศาล เพื่อลดปริมาณคดีชั้นศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน
และลดงบประมาณภาครัฐได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดพื้นฐานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสมานฉันท์

การระงับข้อพิพาทโดยวิธีไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี โดยที่คู่พิพาทตกลงกันให้บุคคลที่สามเข้าช่วยไกล่เกลี่ย เพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความกัน คู่พิพาททั้งสองฝ่ายต้องยอมผ่อนผันข้อเรียกร้องของตน และแต่ละฝ่ายจะได้สิทธิตามที่ได้ประนีประนอมยอมความกันนั้น ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท ไม่มีอำนาจบังคับให้คู่พิพาทตกลงกัน ไม่มีอำนาจให้คำตัดสินหรือกำหนดผลแห่งการเจรจาให้แก่คู่พิพาท แต่จะช่วยลดความขัดแย้งความตึงเครียด และสร้างบรรยากาศที่ดีในการเจรจา บางครั้งอาจเสนอแนวทางในการยุติข้อพิพาทก็ได้

ในการสมานฉันท์ในคดีอาญาและคดีแพ่ง เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจถึงเรื่องที่ต้องหาหรือถูกฟ้องแก่จำเลย เนื่องจากการสมานฉันท์มีความแตกต่างจากการระงับข้อพิพาท โดยการสมานฉันท์มิได้ถือเอาผลลัพธ์ของการยุติข้อพิพาทเป็นสำคัญ แต่เป็นการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจแก่จำเลยว่า สิ่งที่ทำหรือไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่การสำนึกถึงการกระทำการเสียหายแก้ไขในด้านต่าง ๆ บางครั้งผู้ทำหน้าที่สมานฉันท์จะกระทำกับจำเลยเท่านั้น โดยไม่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้เสียหายก็ได้

ส่วนการสมานฉันท์ในทางแพ่ง ก็ใช้หลักการเดียวกันกับคดีอาญา โดยมุ่งหมายให้คู่กรณียุติข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งเกี่ยวกับค่าเสียหายในทางแพ่งเป็นหลักสำคัญ โดยใช้หลักการของการสมานฉันท์ เพื่อความเข้าใจของทั้งสองฝ่าย และเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น อยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ

1. ความหมายและความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสมานฉันท์

1.1 ความหมาย

1.1.1 ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “พูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน ลูบไล้ ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอกัน” ในภาษาอังกฤษมีการใช้คำศัพท์สำหรับคำว่า ไกล่เกลี่ยอยู่ 2 คำ คือ “Conciliation” และคำว่า “Mediation” ซึ่งคำศัพท์ทั้งสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ “Conciliation” เป็นการจัดการข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม โดยขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่กรณี การจัดการด้วยวิธีนี้

สามารถนำมาใช้กับข้อพิพาทด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสิ่งแวดล้อม บุคคลที่สามารถให้คำแนะนำและความเห็นแก่คู่กรณีได้ หากการ “Conciliation” ไม่สามารถนำไปสู่ข้อยุติได้ ข้อพิพาทนี้จะต้องให้ศาลพิจารณาคำต่อไป ส่วน “Mediation” เป็นวิธีการที่คล้ายกับ “Conciliation” โดยมีบุคคลที่สามารถมาช่วยในการจัดการกับข้อพิพาท แต่จะไม่ให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะแก่คู่กรณี และข้อตกลงจาก “Mediation” จะไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม “Mediation” มีความยืดหยุ่น และเป็นข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเหมาะสมกับข้อพิพาททางการค้า และนอกจากนั้น ยังมีผู้ให้ความหมายสำหรับคำว่า การไกล่เกลี่ย ไว้หลายประการ ดังนี้

ประการแรก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง กระบวนการแก้ไขปัญหาคข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่สามซึ่งเป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือ แนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาท หรือหมายถึง กระบวนการซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผย และเป็นกลางระหว่างคู่ความ เพื่อใช้ความพยายามแก้ไขความขัดแย้งให้บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม²

ประการที่สอง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง การระงับข้อพิพาทที่จะต้องมีคนกลาง หรือบุคคลที่สามเข้ามา มีบทบาทร่วม ในการชักจูง แนะนำ ชี้ให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจ หันหน้าเข้าหากันด้วยความยินดี สม่ครใจ บุคคลที่เข้ามาไกล่เกลี่ยเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจะไม่เข้าไปตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท แต่อาจเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสม ข้อเสนอแนะของผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีผลผูกพันคู่พิพาทที่ต้องปฏิบัติตาม³

ประการที่สาม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง กระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยให้คู่ความมาเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ โดยเป็นผลผลิตผลประการหนึ่งซึ่งเกิดจากความล้มเหลวของการเจรจาต่อรองกัน แต่มีใช้เป็นที่เข้ามาแทนที่การเจรจาต่อรอง กระบวนการดังกล่าว มีประโยชน์ในการช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่าย สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน จากกรณีที่มีข้อพิพาทกันนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นคนกระตุ้นให้คู่ความตกลงกันได้ง่ายขึ้น แต่ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความได้แต่อย่างใด⁴

²กระทรวงยุติธรรม ศาลยุติธรรม, **กลยุทธการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท** (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2547), หน้า 43.

³นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, **ศาลยุติธรรมกับการระงับข้อพิพาท** (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2547), หน้า 43.

⁴ภาณุ สหัสรังสี, **รวมบทความการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง** (กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม, 2548), หน้า 3.

ประการที่สี่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง กระบวนการซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผยและเป็นกลางระหว่างคู่ความ เพื่อใช้ความพยายามแก้ไขความขัดแย้งในทางแพ่งให้บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม⁵

ดังนั้น การไกล่เกลี่ย จึงหมายถึง กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยมีคนกลางทำหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะ ช่วยเหลือ ในการเจรจาต่อรองระหว่างคู่กรณีหรือคู่ความ เพื่อให้สามารถบรรลุข้อตกลงจากกรณีข้อพิพาทนั้นร่วมกัน โดยข้อเสนอแนะของผู้ไกล่เกลี่ยไม่ถือเป็นข้อผูกพันที่บังคับให้คู่กรณีหรือคู่ความต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด

1.1.2 ความหมายของการสมานฉันท์ กระบวนการสมานฉันท์ และผลของการสมานฉันท์

“กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) เป็นคำแปลภาษาไทยซึ่งไม่ตรงกับคำว่า Restorative หรือ Restoration ซึ่งแปลว่า การฟื้นฟู การซ่อมแซม การทำกลับให้คืนดีดังเดิม หรือการปฏิสังขรณ์ ดังนั้น ในคราวประชุมเพื่อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2543 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ได้มีการใช้คำว่า “การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เพราะมองว่า “เป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice คือ ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม” ซึ่งแนวคิดนี้ในการประชุมผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติเพื่อปรับปรุงหลักการพื้นฐาน เรื่อง Restorative Justice (UN Expert Meeting on Basic Principle Restorative Justice) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 ณ ประเทศแคนาดา ได้มีการหยิบยกคำว่า “Restorative Justice” มาเป็นประเด็นว่า คำดังกล่าวเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วไม่สื่อความหมายหรือสร้างความเข้าใจได้ไม่ดีเหมือนภาษาอังกฤษ จึงได้มีการเสนอว่า อย่างน้อยในอารัมภบทของหลักการพื้นฐาน (basic principle) ขอให้ใช้คำว่า “social harmony” อยู่ด้วย เพื่อที่คนในเอเชียคุ้นเคยกับแนวคิดเรื่อง “harmony” จะได้คิดต่อว่า จะใช้คำอะไรจึงจะสื่อความหมายได้ โดยประเทศไทยนั้นได้ใช้คำว่า “สมานฉันท์” ซึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า social harmony และในที่สุดได้ข้อสรุปเป็นหลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติ ว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในเรื่องทางอาญา (Declaration Of Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programs in Criminal Matters) ว่า “โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึงโครงการใด ๆ ซึ่งใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ และมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในทางสมานฉันท์

⁵วิชา มหาคุณ, “ความรู้ทั่วไปในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนีประนอมคดีครอบครัว”, วารสารดุลพินิจ 41, 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2537): 110.

“กระบวนการเชิงสมานฉันท์” หมายถึงวิธีการใด ๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำผิด และในกรณีที่สมควรอาจมีบุคคลอื่น ๆ หรือมีสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างจริงจัง ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยทั่วไปแล้วอาจมีการช่วยเหลือโดย “ผู้ประสานงาน” กระบวนการเชิงสมานฉันท์ อาจได้แก่ การไกล่เกลี่ย การประนอมข้อพิพาท การประชุมกลุ่ม และการพิพากษา โดยการประชุมล้อมวง

“ผลในทางสมานฉันท์” หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ผลในทางสมานฉันท์ ได้แก่ การตอบสนองต่อโครงการ เช่น การฟื้นฟู การเยียวยา และการทำงานบริการสังคม โดยมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกับความต้องการ และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และความต้องการและความรับผิดชอบร่วมกันของคู่กรณี และเพื่อให้บรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิด ได้กลับคืนมามีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน

หลักการที่สำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทางอาญานั้น ประกอบด้วยแนวคิด ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดที่ว่า อาชญากรรมไม่เป็นแต่เพียงการฝ่าฝืนกฎหมายและละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งต้องลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่อาชญากรรมยังสร้างความเสียหาย (harm) ต่อผู้เสียหายด้วย เพราะการกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล และความสมานฉันท์ในสังคมไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากแนวคิดดั้งเดิมเรามองว่าการกระทำความผิดอาญาถือเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ คือ เป็นเรื่องที่เกิดจากเรื่องส่วนบุคคล และเป็นเรื่องที่กระทำผิดต่อรัฐ เพราะฉะนั้น รัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาท แต่แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมองว่า การกระทำความผิดอาญาเป็นการทำลายสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล และความสมานฉันท์ในสังคม ดังนั้น เป้าหมายในการมองจะแตกต่างกัน ระหว่างการมองที่รัฐกับการมองที่ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ

2) แนวคิดที่ว่ากระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะแต่การจับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยมุ่งผลของการแก้แค้นทดแทน (retribution) สร้างความข่มขู่ยับยั้ง (deterrent) และตัดโอกาสเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก (incapacitation) เท่านั้น แต่ควรจะมีมุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายให้แก่ทุกฝ่ายได้กลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิม (restoration) ด้วย ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดเรื่อง Restorative Justice คือ ต้องการฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำผิดให้สังคม

3) แนวคิดที่ว่ารัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นเรื่องการลงโทษ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชน ได้มีโอกาสหาทางออกในการแก้ปัญหาเหล่านี้ร่วมกันด้วย

4) ตามแนวคิดแบบดั้งเดิม เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บุคลากร ในกระบวนการยุติธรรม จะมีคำถามพื้นฐาน คือ การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมาย เรื่องใด มาตราใด ใครเป็นผู้กระทำความผิด และจะนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างไร แต่แนวคิดใหม่แบบ Restorative Justice นั้น คำถามพื้นฐานจะต้องเปลี่ยนไปเป็นความเสียหาย หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในเรื่องนั้นคืออะไร จะแก้ไขเยียวยาให้ทุกคนกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร และใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีการอย่างไร

ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก่อนที่จะ พิจารณาถึงลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น จะต้องทำความเข้าใจ ในเรื่องต่อไปนี้เป็น การเบื้องต้น ด้วยกระบวนการที่จะทำให้เกิดความสมานฉันท์ ต้องเป็นกระบวนการ ที่จะทำให้เกิดความสมานฉันท์ และทำให้เกิดการฟื้นฟู โดยมีหลักการว่า ควรเป็นกระบวนการ ที่ไม่เป็นทางการ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบกัน ในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการปรองดอง และส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดและได้ชดใช้ รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามา มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ผลลัพธ์ที่จะก่อให้เกิดความสมานฉันท์ถือเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งผลลัพธ์ที่จะได้ จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็คือ การแสดงความสำนึกผิด การยินยอมที่จะปรับ พฤติกรรม และการเยียวยาชดใช้ที่ผู้กระทำผิดพร้อมที่จะชดใช้ให้กับผู้เสียหาย ซึ่งอาจมิใช่เฉพาะ เรื่องเงินเท่านั้น แต่อาจเป็นการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรืออื่น ๆ แล้วแต่กรณี

1.2 ความสำคัญ

การไกล่เกลี่ย คือ กระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลสองฝ่าย ที่มีบุคคล ที่สาม หรือคณะกรรมการเข้ามาช่วยเหลือให้คู่ความเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ ซึ่งการไกล่เกลี่ย จะช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่าย สามารถบรรลุถึงข้อตกลงร่วมกัน จากกรณีที่มีการพิพาทกันนั้นได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้คอยกระตุ้น แนะนำ โน้มน้าว เสนอแนะ แปลความ หรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขข้อพิพาทให้แก่คู่ความ

โดยวัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ย ไม่ใช่เพื่อชี้แนะข้อตกลงให้คู่ความ วัตถุประสงค์ที่แท้จริง คือ การเข้าไปช่วยให้คู่ความทำการเจรจาต่อรองง่าย และอำนวยความสะดวก ในการติดต่อเจรจาระหว่างคู่ความ สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรในการเจรจา จนคู่ความ สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้ หรือมองเห็นทางออกของปัญหา ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นผู้ที่ พยายามนำทางให้คู่ความ เพื่อที่พวกเขาจะพบทางออกของปัญหาที่เป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย

การไกล่เกลี่ยเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อไรก็ยอมได้ เช่นเดียวกับผู้ไกล่เกลี่ยก็อาจจะถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยได้เช่นกัน ความตั้งใจจริงของคู่ความที่ต้องการให้ไกล่เกลี่ยเป็นหัวใจสู่ความสำเร็จ ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องคอยสังเกต และใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ยต่อไป

ปัญหาข้อพิพาทไม่ได้จำกัดที่จะเกิดขึ้นระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่อาจเกิดขึ้นได้ระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ เช่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มภาษา กลุ่มศาสนา และในขณะเดียวกัน การไกล่เกลี่ยก็ไม่จำเป็นต้องมีความผิดเกิดขึ้นเสียก่อน แต่สามารถดำเนินการได้ก่อนที่จะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

2. ประวัติความเป็นมาและแนวคิดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสมานฉันท์

ประเทศไทยไม่ปรากฏหลักฐานอย่างแน่ชัดว่า ได้นำการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยมาใช้ในการระงับข้อพิพาทแทนการฟ้องคดีในศาลยุติธรรมตั้งแต่เมื่อใด แต่หากศึกษาตามประวัติศาสตร์แต่ละยุค ตั้งแต่สมัยล้านนามาสู่ยุคสุโขทัยจนถึงยุคปัจจุบัน เชื่อว่าเป็นหลักธรรมชาติของมนุษย์ในสังคม ที่ต้องการให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม จึงนำขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมในท้องถิ่นมาระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย ซึ่งในสมัยโบราณ พระมหากษัตริย์และพระสงฆ์ จึงมีบทบาทในการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยเป็นอย่างมาก

หลักฐานที่สามารถชี้ให้เห็นว่า การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยนั้นได้เกิดขึ้นมานานแล้ว ตั้งแต่ยุคก่อนสุโขทัย ซึ่งในยุคนั้นมีกฎหมายที่พระเจ้ามังราย ตรีขันธ์ ที่เรียกว่า มังรายศาสตร์ ถือเป็นกฎหมายที่มาจากรัฐราชาธิปไตย กำหนดสิทธิหน้าที่พลเมือง มีเนื้อหากฎหมายกำหนดคำสอนทางศาสนา และจารีตประเพณี ไว้ในธรรมมุลกัณฑ์ไตร 203 เป็นคำสอนผู้ปกครองหัวเมือง ที่เรียกว่า เจ้าเมือง ความว่า “การประนีประนอมยอมความให้ใช้หลัก บัวอย่าให้ช้ำ น้ำอย่าให้ขุ่น งูอย่าให้เคียด เขียดอย่าให้ตาย ไม้อย่าให้ตัด ค้อนอย่าให้หัก ผึ้งอย่าให้ทลายลงมา”⁶

สำหรับสมัยสุโขทัย ได้ปรากฏหลักฐานปรากฏในศิลาจารึก ซึ่งปรากฏถ้อยคำว่า

“ถ้าไพร่ฟ้าลูกขุนผิดแพกแตกต่างกัน ไต่สวนดูแท้แลจริง แล่งความแก่เบาด้วยข้อบ่งบำ ผู้ลัก” และอีกตอนหนึ่งปรากฏถ้อยคำว่า

“ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้ ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความ เจ็บฟ้องข้อใจ มันจะกล่าวถึง เจ้าถึง ขุนบ่ไว้ ไปสันกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง พ่อเมืองไต่ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยข้อไพร่ในเมืองสุโขทัยจึงชม”

⁶พิธิณัย ไชยแสงสุขกุล และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, วิจัยพื้นฐานกฎหมายไทยโบราณ: วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหาบทบัญญัติที่จารในใบลาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 313.

จากศิลาจารึกเห็นได้ว่า การปกครองสมัยสุโขทัยเป็นลักษณะของการปกครองแบบพ่อปกครองลูก การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย น่าจะเป็นความต้องการของคนในยุคนั้นมากกว่าที่จะให้ตัดสินแบบแพ้ชนะกัน โดยการตัดสินแบบแพ้ชนะจะนำไปสู่ข้อขัดแย้งในสังคมมากกว่า การปกครองในสมัยสุโขทัยจึงมีการนำหลักของศาสนาเข้ามาผนวกกับหลักการปกครองด้วยคน ในสังคมจึงมีหนทางในการสามัคคีและให้อภัยกัน⁷

สมัยกรุงศรีอยุธยา มีกฎหมายต่าง ๆ ออกมาภายใต้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ อันเป็นรัฐราชาธิปไตย โดยในจุลศักราช 1166 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ได้ออกกฎหมาย เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง⁸ โดยตอนที่สองเป็นต้วบทพระธรรมนูญ อธิบายถึงลักษณะผู้ที่จะเป็นตระลาการ และมีพระโอยการกำหนดคุณสมบัติตระลาการอีก ดังนี้

2.1 ตระลาการที่นับถือศาสนาเดียวกันหรือประเภทเดียวกัน

2.2 ตระลาการที่เป็นนายร้อยหรือนายแขวงในหัวเมืองส่วนนอก

2.3 ตระลาการที่มีใจไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด

2.4 ตระลาการที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นตระลาการผู้ใหญ่

2.5 ตระลาการที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

2.6 ตระลาการผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับเลือกเข้ามาด้วยความยินยอมของคู่ความทั้งสองฝ่าย

ดังนั้น คำว่า ตระลาการจึงมิได้หมายถึงเฉพาะผู้พิพากษาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลอื่น ได้แก่ นายร้อย นายแขวง พระสงฆ์ที่มีความรู้ทางกฎหมาย และนอกจากนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยก็เรียกว่า ตระลาการ อีกด้วย

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ชำระกฎหมายให้เป็นหมวดหมู่ เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง โดยในการวินิจฉัยชี้ขาด ตัดสิน และการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย ตามหลักพระธรรมนูญ และพระราชศาสตร์ ยังคงยึดถือกันอยู่ จนกระทั่งประเทศไทยมีการปรับปรุงระบบกฎหมาย ให้ทันสมัยเทียบเท่านานาชาติอารยประเทศในเรื่องของการระงับข้อพิพาท จึงได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยเอกเทศสัญญา มาตรา 850 ในเรื่องของการประนีประนอมยอมความ ซึ่งถือเป็นบทบัญญัติที่บัญญัติขึ้น เพื่อเป็นวิธีการหนึ่งในระบบของการระงับข้อพิพาท ที่ทำให้คู่กรณีตกลงผ่อนปรนให้แก่กัน

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 314.

⁸ สนิท นิตธรรมมาศ, “ลัทธิการไกล่เกลี่ย (Conciliationism)” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์* 1, 8 (สิงหาคม 2550):

2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย

ในการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยนั้น มีทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

2.1.1 ทฤษฎีการแข่งขัน (Competitive Theory)

ทฤษฎีนี้มองว่า ผู้เจรจาที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมาย และสามารถรักษาผลประโยชน์ของลูกความ โดยได้รับผลออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจเป็นในด้านเงินตราหรือวัตถุ และเข้าใจถึงอำนาจที่ตนมีอยู่ และใช้โดยไม่ชักช้า เพื่อประโยชน์ของลูกหลาน ทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานเบื้องต้นว่า “สังคมอยู่ภายใต้ปกครองหรือครอบงำโดยผู้ที่เห็นประโยชน์ส่วนตัว ในสถานการณ์ของการเจรจาแต่ละฝ่าย ทั้งนักกฎหมายและลูกความต่างมีความประสงค์ให้บรรลุความต้องการของตนมากที่สุด” ทฤษฎีการแข่งขัน มองโลกในแง่ที่ว่า ทรัพยากรมีอยู่จำกัดต้องแบ่งปัน โดยการแข่งขันเพื่อให้ประสบความสำเร็จในแต่ละเรื่อง ตามทฤษฎีนี้ รูปแบบการเจรจากำหนดขึ้น โดยถือผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ เพื่อให้ตนได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายสูญเสีย

2.1.2 ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา (Problem Solving Theory)

ทฤษฎีนี้ถือหลักว่า ผู้เข้าร่วมเจรจาทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกัน ถ้าไม่มีสิ่งอื่น ทุกคนอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมเดียวกัน จึงมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้สามารถทำข้อตกลงด้วยความสมัครใจ ข้อขัดแย้งเป็นปัญหาที่ต้องศึกษาและแก้ไขร่วมกัน โดยคู่ความทั้งสองฝ่าย เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน หลักการของทฤษฎีการแก้ไขที่สำคัญมี 5 ประการ คือ

- 1) แยกปัญหาความสัมพันธ์ส่วนตัวออกจากข้อขัดแย้ง และแก้ไขในแต่ละปัญหา แยกต่างหากจากกัน
- 2) เน้นความสำคัญของประโยชน์ได้เสีย และความต้องการของคู่ความ ซึ่งไม่ใช่ฐานะคู่ความ
- 3) คิดหาทางเลือกหลายวิธีเพื่อให้คู่ความได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน
- 4) ยืนยันการใช้องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการตัดสินใจ เพื่อประเมินทางเลือก
- 5) เข้าใจและแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการเจรจาทกลงกันทำสัญญา

จากทฤษฎีการแข่งขันและทฤษฎีการแก้ไขปัญหา จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีการแข่งขัน มีข้อดี คือ สามารถกำหนดรูปแบบและขั้นตอนการเจรจา การต่อรองที่แข็งแกร่งจะเหนือกว่าฝ่ายที่ด้อยกว่า ทำให้ข้อพิพาทสามารถยุติลงได้ แต่มีข้อเสีย คือ คู่ความต้องเผชิญหน้ากัน

แต่ละฝ่ายต่อสู้เพื่อชัยชนะ ทำให้เป็นศัตรูกันเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์และอีกฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสีย ส่วนทฤษฎีการแก้ไขปัญหามีข้อดี คือ เป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยคำนึงถึงความชอบธรรมของฐานะ ผลประโยชน์ และความประสงค์ของอีกฝ่ายหนึ่ง มิได้มุ่งเพื่อชัยชนะแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีข้อเสีย คือ ไม่อาจใช้ร่วมกับทฤษฎีการแข่งขันในแง่ที่ว่า แม้ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัดในการแบ่งปัน ฝ่ายหนึ่งอาจได้ประโยชน์โดยไม่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสีย ดังนั้น เมื่อทฤษฎีทั้งสองต่างมีข้อดีและข้อเสีย จึงสมควรที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องเลือกนำเฉพาะข้อดีของแต่ละทฤษฎีมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดบนพื้นฐานแห่งสภาพปัญหาของคดีหรือข้อพิพาทนั้น ๆ ด้วย

2.2 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญา เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกระทำความผิดทางอาญา เป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม มิใช่เป็นแต่เพียงการกระทำละเมิดต่อรัฐเท่านั้น ซึ่งการกระทำความผิดอาญา ก่อให้เกิดผลกระทบหรือผลร้ายต่อบุคคลทุกฝ่ายที่เสียหาย จึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือแก้ไขฟื้นฟูความเสียหายนั้น มิใช่เพียงแต่ลงโทษเพื่อให้เกิดความหลากหลาย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องการแก้ไข ฟื้นฟูความเสียหาย หรือผลกระทบจากการกระทำความผิดแก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้าย เพื่อให้มีการชดเชย แก้ไข ฟื้นฟู และให้มีการกลับคืนสู่สังคม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ส่วนชุมชนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการก่อให้เกิดความสงบสุข ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะมีคำถามพื้นฐานเกิดขึ้น 3 ประเด็น ได้แก่ ความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คืออะไร จะแก้ไขเยียวยาให้ทุกคนคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร ใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีการอย่างไร ซึ่งเป็นประเด็นที่แตกต่างจากแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักแบบดั้งเดิม ที่มีคำถามพื้นฐานว่า “การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด มาตราใด ใครเป็นผู้กระทำ และจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างไร”

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) จึงเป็นปรากฏการณ์สังคม ที่มีแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาและอาชญาวิทยา ที่อธิบายถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญา มีดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional Theory) เป็นแนวคิดที่กล่าวถึง สังคมกับความสัมพันธ์ทางสังคมว่า สังคมส่วนรวมเป็นระบบหนึ่ง ที่ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ยึดเหนี่ยวและมีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกส่วนย่อมส่งผลสะท้อนไปยังส่วนอื่น ๆ ซึ่งต้องถูกกระทบกระเทือนไปด้วย แต่ระบบสังคมนี้จำเป็นต้องดำรงอยู่ต่อไป

ระบบสังคมจึงต้องมีโครงสร้างหน้าที่ ประสานกับการทำหน้าที่ของระบบย่อยในสังคมที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมทางด้านครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ อันเป็นผลให้ สังคมดำรงอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้นถือว่าเป็นการละเมิดหน้าที่ของสังคม ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านไปในทางลบโทษ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามแนวคิด ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สามารถวิเคราะห์อธิบายได้ ดังนี้

1) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทุกยุคทุกสมัยจะมีโครงสร้าง (Structure) ของตนเอง ซึ่งโครงสร้างนี้อาจจะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันไปในแต่ละระบบ สังคม วัฒนธรรม และแต่ละยุคสมัยแห่งกาลเวลา (Time and Space) และยังมี ความแตกต่าง ในองค์ประกอบย่อย ๆ ของโครงสร้างดังกล่าว ดังเช่น โครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางรูปแบบ อาจมีองค์ประกอบบางอย่าง เช่น คนกลางไกล่เกลี่ยหรืออาจมี ผู้ประสานงาน เป็นต้น แต่โครงสร้างบางอย่างจะต้องมีอยู่ในระบบ คือ ผู้กระทำความผิด กับผู้เสียหาย หรือผู้ละเมิดกับผู้กระทำละเมิด และการชดเชยค่าเสียหายกับการสำนึกรับผิดชอบ ต่อการกระทำของผู้กระทำความผิด เป็นต้น

2) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทุกสังคมจะทำหน้าที่ (Function) อย่างเดียวกัน แม้ว่าโครงสร้างที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่แตกต่างกัน ได้แก่

- 2.1) หน้าที่เยียวยาสมานฉันท์ความขัดแย้งในสังคมที่เกิดจาก อาชญากรรมโดยคนในชุมชนด้วยตนเอง
- 2.2) หน้าที่ในการร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ความทุกข์ยากเดือดร้อน ของเหยื่ออาชญากรรมของคนในชุมชน
- 2.3) หน้าที่ในการรักษาระเบียบของสังคม
- 2.4) หน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม
- 2.5) หน้าที่ในการเคารพกติกาของสังคม เป็นต้น

ขณะเดียวกันกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะทำหน้าที่เรียกร้อง สิทธิ (Claim) ให้กับปัจเจกบุคคล และความเป็นชุมชนไปพร้อม ๆ กัน คือ เรียกร้องสิทธิของเหยื่อ อาชญากรรม ที่สูญเสียไปเมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้นมา เรียกร้องสิทธิที่ควรได้รับการชดเชยจาก ผู้กระทำความผิด ในฐานะผู้กระทำละเมิด และเรียกร้องสิทธิจากรัฐในฐานะที่มีความบกพร่อง ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ประชาชนและสังคม รวมทั้ง เรียกร้องสิทธิให้กับชุมชน โดยการทำหน้าที่ของปัจเจกบุคคล

3) โครงสร้างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่ละอย่าง จะทำหน้าที่ หลายอย่าง เช่น ชุมชนนอกจะทำหน้าที่ในเชิงของการป้องกันอาชญากรรม (เปรียบได้กับการทำหน้าที่

ของตำรวจ) ยังต้องทำหน้าที่ในเชิงแก้ไขปัญหอาชญากรรมโดยวิธีสมานฉันท์ด้วย การเป็นคนกลาง (เปรียบได้กับการเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยเยียวยาในลักษณะการใช้อำนาจของตุลาการ) บางครั้งชุมชนยังทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนให้กำลังใจแก่เหยื่ออาชญากรรม (ซึ่งเปรียบได้กับนักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์)

2.2.2 ทฤษฎีการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรม (Control and Deterrence Theory) สามารถแยกพิจารณาออกได้ คือ ทฤษฎีการควบคุม (Control Theory) กับทฤษฎีการยับยั้งอาชญากรรม (Deterrence Theory) ดังนี้

1) ทฤษฎีการควบคุม (Control Theory) เป็นทฤษฎีที่สนใจเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดกับแรงจูงใจในการกระทำความผิด คือ ผู้คนส่วนใหญ่ได้รับการขัดเกลาให้เชื่อในระบบคุณธรรมและความถูกต้องชอบธรรมของกฎหมาย และเลือกที่จะไม่ทำการใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย เพราะเขามีต้นทุนทางสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ และมีโอกาสทางสังคมในเรื่องต่าง ๆ

2) ทฤษฎีการยับยั้ง (Deterrence Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึง อาชญากรรมเป็นผลลัพธ์ที่ผู้กระทำความผิดคาดคำนวณซึ่งน้ำหนักว่า ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบอาชญากรรมจะมากหรือน้อยกว่าการที่กระทำความผิดแล้วถูกจับได้ ทฤษฎีการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรม ได้มีการหยิบยกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น เมื่อเกิดคดีฉ้อโกงโดยเฉพาคดีสำหรับเด็กและเยาวชน คดีที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เร่งให้ศาลต้องทำงานกันอย่างรวดเร็ว ทั้งคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั่วไป และคดีอุกฉกรรจ์ทั้งหลายนี้ ทำให้ผลกรรมที่ควรได้รับตามมาจากการกระทำลดลง และเกิดคำถามต่อความชอบธรรมของกฎหมาย ซึ่งไม่เพียงเรื่องที่ขาดการลงโทษอย่างรวดเร็ว ตามความรู้สึกทั่วไป แต่รวมถึงเรื่องที่เกิดกันเหยื่ออาชญากรรมออกไปเป็นคนชายขอบกระบวนการยุติธรรม และดำเนินคดีโดยนักกฎหมายที่ตัดโอกาสเด็กเยาวชนในการที่จะสามารถได้ฟังอย่างเข้าใจ ซึ่งทำให้เด็กไม่สามารถเรียนรู้โดยตรงเกี่ยวกับอันตรายที่คนอื่น ๆ ในสังคมได้รับ จากการกระทำของเขา

2.2.3 ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Theory of Reintegrative Shaming) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความพยายามให้ผู้กระทำความผิด ใช้จิตสำนึกอย่างมีสติในการตระหนักถึงความละอายใจต่อการกระทำความผิดของตน แต่มีใช้ต่อตัวผู้กระทำเอง โดยการแสดงความไม่พอใจหรือแสดงการรังเกียจต่อการกระทำมิใช่ต่อตัวบุคคล และยังคงให้การเคารพนับถือต่อตัวตนของผู้กระทำความผิดในระดับเดิม กฎหมายสำคัญที่ทำให้การละอายทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ การเกรงกลัวต่อความผิดบาปที่กระทำ แต่มีใช้ต่อตัวบุคคลผู้กระทำบาป ซึ่งทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการนี้ ยังเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับเรื่องของการแสดงความรับผิดชอบ

และการยกย่องนับถือ ซึ่งเป็นกุญแจในการยึดโยงและบูรณาการผู้กระทำความผิดไว้ในชุมชน โดยไม่ผลักไสผู้กระทำความผิดพลัดไป ให้กลายเป็นคนนอกชุมชน

2.2.4 ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึก (Narrative Theory) เป็นการอธิบายถึงการเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรม เล่าเรื่องราวที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเกิดขึ้นกับพวกเขา โดยการเล่าเรื่องซึ่งเป็นกระบวนการบำบัดเยียวยาอย่างหนึ่ง และเป็นสื่อ นำสู่การตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง (Self-Awareness) ดังนั้น การพูดเรื่องราวที่เกิดขึ้นอีกครั้ง จึงทำให้เหยื่ออาชญากรรม เรียนรู้ที่จะคิดถึงเรื่องที่เกิดขึ้น ในมุมที่แตกต่างออกไปจากเดิม คือ ในฐานะ “ผู้เล่าเรื่อง” มิใช่ฐานะ “เหยื่อผู้กระทำ” โดยเรียนรู้จากปฏิกิริยาตอบสนองของกลุ่มผู้ฟัง ที่ร่วมแบ่งปันและเยียวยาความรู้สึกแก่กัน

2.3 แนวคิดในการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย

นักกฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์ ชื่อ J.W. Bitter and S.C. Conway ได้ให้ความหมายของคำว่า “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” (Conciliation or Mediation) โดยทั่วไปไว้ คือ “การไกล่เกลี่ยถูกเข้าใจโดยทั่วไปว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งคู่พิพาทได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่สาม คนหนึ่งหรือหลายคน ในการระงับข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่เสนอการตัดสินใจ หรือคำชี้ขาดที่ผูกมัดคู่พิพาท แต่จะแนะนำช่วยเหลือคู่พิพาท ในการระงับข้อพิพาทอย่างเป็นธรรม”

Henry, J. Brown and Arthur, L. กล่าวไว้ว่า การไกล่เกลี่ย คือ กระบวนการที่ส่งเสริมช่วยเหลือคู่กรณีด้วยบุคคลที่สามที่เป็นกลาง ที่เรียกว่า ผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ซึ่งเป็นบุคคลที่ช่วยให้คู่กรณีสามารถตกลงแก้ปัญหาข้อพิพาทของตนได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการทำการตัดสินใด ๆ ที่จะมีผลผูกพันคู่กรณี แต่ผู้ไกล่เกลี่ยจะใช้กระบวนการ เทคนิค และความรู้ความชำนาญต่าง ๆ ในการช่วยให้คู่กรณีเจรจาตกลงกันได้ ในข้อพิพาทที่มีอยู่ โดยปราศจากการพิจารณาพิพากษาคดีในศาล⁹

ข้อเขียนของผู้บริหาร (Executive Director) ของศูนย์อนุญาโตตุลาการของบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา Derrill T Warren, Q.C กล่าวไว้ เพื่ออธิบายขอบเขตและบทบาทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังต่อไปนี้

“การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” มีพื้นฐานหรือหลักเกณฑ์แตกต่างจากวิธีอนุญาโตตุลาการ ผู้ไกล่เกลี่ยกระทำการในฐานะคนกลาง เป็นผู้ช่วยเหลือ (Facilitator)

⁹ไพบูลย์ บุญรัตน์, *ทัศนะของพนักงานสอบสวนต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา ในชั้นสอบสวน* ศึกษาเฉพาะกองบังคับการตำรวจนครบาล 7 (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 24.

ในระหว่างที่มีการเจรจาต่อรองระหว่างคู่พิพาท จุดประสงค์ของการช่วยเหลือก็เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจด้วยความสมัครใจ เป็นชัยชนะของทั้งสองฝ่าย ยอมรับว่าเป็นการตกลงที่เป็นธรรม ถึงแม้ว่า จะไม่มีฝ่ายใดได้รับประโยชน์ไปครบถ้วนตามที่เรียกร้องมาในตอนเริ่มต้นข้อพิพาทก็ตาม การเจรจาต่อรองกันโดยสุจริตเป็นหัวใจสำคัญ แม้ตามหลักปฏิบัติทั่วไปผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ให้คำแนะนำ หรือให้คำตัดสิน หรือออกความเห็นว่าคุณพิพาทควรตกลงกันอย่างไรก็ตาม แต่ผู้ไกล่เกลี่ยมักจะเสนอแนวคิดริเริ่ม (Creativity) โดยใช้การสอบถามที่มีความชำนาญ (Through The Skillful of Questions) ผู้ไกล่เกลี่ยจะแยกข้อเท็จจริงสำคัญ ๆ ออกจากข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวข้องโดยเร็ว และมุ่งดำเนินถึงผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียของคู่พิพาท มากกว่าการเจรจาของผู้พิพาทที่มีการใช้อารมณ์จะหมดไป ด้วย ความอดทน และตั้งใจฟังอย่างซื่อสัตย์ของผู้ไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทที่เป็นปัญหาทางเทคนิค ผู้ไกล่เกลี่ยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเทคนิคนั้น เพราะว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่ใช่ผู้ตัดสินข้อพิพาท ถ้ามีความจำเป็นคู่พิพาทจะจัดหาผู้เชี่ยวชาญเอง แต่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรเป็นผู้ช่วยเหลือ ที่ได้รับการฝึกอบรมมาอย่างระดับมืออาชีพ (Highly Trained Professional Facilitator) โดยทำหน้าที่ของตนเหมือนผู้ควบคุมวงดนตรี (Conductor of an Orchestra) แม้ว่า ผู้ควบคุมวงจะไม่สามารถเล่นดนตรีชิ้นใดได้ แต่ความรู้ความชำนาญในการควบคุมวงดนตรีของเขา ย่อมช่วยเหลือให้นักดนตรีเล่นได้เป็นอย่างดี

สำหรับนักกฎหมายไทย ได้ให้คำนิยามของคำว่า “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” (Mediation) และ “การประนอมข้อพิพาท” (Conciliation) ดังนี้

อาจารย์พิชัยศักดิ์ ทรายางกูร ได้ให้ความหมายของคำว่า “การประนอมข้อพิพาท” (Conciliation) ว่า เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทแบบหนึ่ง ที่บุคคลที่สามมีบทบาทในการชักจูงให้คู่พิพาทเจรจากัน เพื่อระงับข้อพิพาท และบุคคลที่สามทำความเห็นของตนเสนอให้คู่พิพาทพิจารณาเพื่อปฏิบัติตาม หากคู่พิพาทเห็นคล้อยตามก็จะเกิดสัญญาประนีประนอมยอมความตามเห็นของบุคคลที่สามนี้ ซึ่งมักได้รับการเลือกให้มาทำหน้าที่นี้ ก็เพราะเป็นบุคคลที่คู่พิพาทยอมรับนับถือในเรื่องคุณธรรม หรือความสามารถ และได้ให้ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ ดังนี้ “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” (Mediation) เป็นการระงับข้อพิพาทที่ทำลงโดยบุคคลที่สาม โดยก้าวไปไกลน้อยกว่าการประนอม (Conciliation) ข้อพิพาท กล่าวคือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บุคคลที่สามเพียงแต่ชักจูงให้คู่พิพาทเจรจากัน แต่ในชั้นประนอมข้อพิพาทนั้น บุคคลที่สามได้เสนอแนะทางออกให้แก่คู่พิพาทด้วย แต่เป็นการแนะนำ กล่าวคือ คู่พิพาทไม่ถูกผูกมัดให้ต้องปฏิบัติตาม”¹⁰

¹⁰พิชัยศักดิ์ ทรายางกูร, พจนานุกรมการอนุญาโตตุลาการ (กรุงเทพมหานคร: สามย่านวิทยาลัยพัฒนา, 2545), หน้า 120.

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม (2547, หน้า 10-16) อธิบายว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้นิยามของคำว่า “ไกล่เกลี่ย” ไว้ว่า พุดจาให้ปรองดองกัน พุดจาให้ตกลงกัน ทำให้เรียบร้อย ทำให้เสมอกัน แสดงให้เห็นว่า บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย หรือคนกลาง เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือให้คู่พิพาทตกลงระงับข้อพิพาทด้วยตัวของคู่พิพาทเอง ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง วิธีการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม ที่เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือ เสนอแนะแนวทาง และหาทางออกให้กับคู่พิพาท เพื่อตกลงประนีประนอมยอมความกันนั่นเอง¹¹

ข้อพิพาทให้ทั้งสองฝ่ายยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กัน จนกระทั่งสามารถตกลงกันได้ โดยทำสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อระงับข้อพิพาทกันต่อไป

โชติช่วง ท้าววงศ์ (2539) ได้ให้ความหมาย “การไกล่เกลี่ย” หมายถึง กระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่สามที่เป็นคนกลางเข้ามาช่วยเหลือ แนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความ เพื่อระงับข้อพิพาท เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) และการประนอมข้อพิพาท (Conciliation) นั้น เห็นได้ว่า มีความหมายใกล้เคียงกันอย่างยิ่ง สามารถใช้แทนกันได้ อันจะเห็นได้จาก United Nations Commission on International Trade Law: UNCITRAL หรือคณะกรรมการอนุกรมการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ แห่งสหประชาชาติ (คณะกรรมการแห่งสหประชาชาติ ว่าด้วย กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ มีฐานะเป็นองค์การระหว่างประเทศ มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ตั้งขึ้นโดยมติสมัชชาใหญ่ที่ 2205 ในสมัยประชุมสามัญที่ 21 เมื่อ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1966 ตามบัญญัติที่เสนอโดยผู้แทนของประเทศฮังการี ความมุ่งหมายของคณะกรรมการ คือ ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ โดยมุ่งหมายให้กฎหมายเหล่านั้นเป็นเอกภาพ และคำนึงถึงการแก้ไขเพื่อไม่ให้ประเทศด้อยพัฒนาต้องเสียเปรียบที่เคยเป็นอยู่) ได้เสนอคำนิยามไว้ว่า การประนอมข้อพิพาทเป็นกระบวนการหนึ่ง ไม่ว่าจะมีการเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น Conciliation, Mediation, Neutral Evaluation และกระบวนการอื่น ๆ โดยคู่พิพาทร้องขอให้บุคคลที่สาม หรือบุคคลที่อยู่ในองค์คณะที่เป็นกลาง (Neutral) ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Impartial) มีความเป็นอิสระ (Independent) ใช้ความพยายามที่จะให้คู่พิพาทสามารถระงับข้อพิพาท

¹¹สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, สถิติคดีแพ่งและคดีอาญาของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ระหว่างปี 2547-2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, 2547), หน้า 10-16.

ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะข้อพิพาทนั้นจะเกิดจากสัญญาหรือความสัมพันธ์ทางกฎหมายหรือไม่ก็ตาม¹²

สมชาติ โลกสันติสุข (2547) เห็นว่า ความหมายของทั้งสองคำมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นวิธีการที่ยืดหยุ่นกว่าการประนอมข้อพิพาท และแนวทางหรือวิธีการจะประคับประคองให้คู่พิพาทตกลงกัน ไม่ได้มีการกำหนดให้คำหนึ่งถึงสิทธิ หน้าที่ ประเพณีทางการค้า พฤติการณ์ต่าง ๆ รวมทั้ง วิธีการที่คู่พิพาทเคยปฏิบัติต่อกันมา เหมือนกับการประนอมข้อพิพาท ส่วนในเรื่องการประนอมข้อพิพาทนั้น บทบาทของผู้ประนอมข้อพิพาท มีมากกว่าผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยผู้ประนอมข้อพิพาทจะต้องทำข้อเสนอแนะหรือความเห็น หรือการทำรายงานพร้อมข้อเสนอแนะหรือความเห็น และมักจะใช้สลับกันไปมาในความหมายที่ใกล้เคียงกัน¹³

มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต (2545) เห็นว่า ในประเทศไทย ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการประนอมข้อพิพาท มิได้มีความหมายที่แยกออกจากกันอย่างชัดเจนสำหรับบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ความหมายหรือกระบวนการของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) และการประนอมข้อพิพาท (Conciliation) มีการแยกออกจากกัน โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น เป็นวิธีการที่ให้ความสำคัญกับคู่ความ ในการให้ความช่วยเหลือทั้งสองฝ่ายในการหาข้อตกลงร่วมกัน สำหรับกระบวนการประนอมข้อพิพาทนั้น มักกระทำผ่านทนายความของแต่ละฝ่าย โดยผู้ประนอมข้อพิพาทแทน ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้ประนอมข้อพิพาทไม่มีอำนาจบังคับให้คู่พิพาทตกลงกัน ไม่มีอำนาจให้คำตัดสิน หรือกำหนดผลลัพธ์แห่งการเจรจาให้แก่คู่ความ แต่จะลดความตึงเครียด และสร้างบรรยากาศที่ดีในการเจรจา หรืออาจเสนอแนวทางในการตกลงให้แก่คู่พิพาทได้ ในลักษณะสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งมีผลผูกพันตามกฎหมาย¹⁴

กล่าวโดยสรุป การไกล่เกลี่ย คือ กระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลสองฝ่ายที่มีบุคคลที่สามหรือคณะกรรมการ เข้ามาช่วยเหลือให้คู่ความเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ

¹²โชติช่วง ทัพวงศ์, ความแตกต่างในบทบาทของผู้พิพากษา กับบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย: การระงับข้อพิพาทคดีแพ่งโดยการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2539), หน้า 45-46.

¹³สมชาติ โลกสันติสุข, การบริหารงานคดี: การไกล่เกลี่ยในศาล (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547), หน้า 18.

¹⁴มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต, “ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”, วารสารศาลยุติธรรม 42, 2: 11-12.

การไกล่เกลี่ยจะช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่าย สามารถบรรลุถึงข้อตกลงร่วมกัน จากกรณีที่มีการพิพาทกันนั้นได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้คอยกระตุ้น แนะนำ โน้มน้าว เสนอแนะ แปลความ หรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาคือพิพาทให้แก่คู่ความ

ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น วิธีการจัดการความขัดแย้ง หรือข้อพิพาท ในอดีตมักถือความต้องการ และความคิดของตนเป็นหลัก โดยการจัดการกับความขัดแย้ง ด้วยวิธีการมุ่งเอาชนะกัน เพื่อให้ตนบรรลุตามที่ประสงค์ ต่อมาวิธีการจัดการกับความขัดแย้ง ได้พัฒนารูปแบบเรื่อยมา จากการให้ผู้นำในสังคมเป็นผู้จัดการ และพัฒนาไปสู่ในรูปแบบของศาล โดยมีผู้พิพากษาเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท จนกระทั่งพัฒนาไปสู่รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเต็มรูปแบบ อันประกอบด้วย การสืบพยาน สอบสวน กระบวนการฟ้องคดี กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในศาล กระบวนการพิจารณา และพิพากษาคดี จนกระทั่งการลงโทษผู้กระทำความผิด หรือให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือได้รับการชดเชย

แม้การจัดการกับความขัดแย้งโดยกระบวนการทางศาล จะสามารถจัดการกับปัญหาข้อพิพาทได้ แต่การนำความขัดแย้งหรือข้อพิพาทไปสู่ศาล ไม่ใช่วิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่ดีที่สุด และยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการทางศาลไม่อาจแก้ปัญหาคความขัดแย้งของผู้คนในสังคมให้หมดไปได้ เพราะคำตัดสินของศาล ย่อมต้องมีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ชนะ และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แพ้ (Win/Lose) คำตัดสินของศาลจึงไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุดของการจัดการกับความขัดแย้งเสมอไป และบางครั้งยังนำมาซึ่งความขัดแย้งอื่นเพิ่มเติมอีกด้วย

นอกจากนี้ กระบวนการทางศาลยังมีปัญหาในเรื่องของความล่าช้า ไม่สะดวกรวดเร็ว และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ด้วยเหตุนี้ แนวคิดในการหาทางออกร่วมกันเพื่อระงับข้อขัดแย้งหรือจัดการกับปัญหาข้อพิพาทจึงเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายให้คู่พิพาทสามารถทำความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันได้ อันจะส่งผลต่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีบุคคลที่สามารถเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลาง ในการช่วยเหลือชักจูงให้คู่พิพาทยอมเจรจาผ่านกันเข้าหากัน อันจะนำไปสู่การทำ ความตกลงกันได้ด้วยความพอใจทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุนี้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงเป็นทางเลือกทางหนึ่ง ในการระงับข้อพิพาท แทนการนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาล เนื่องจากการไกล่เกลี่ยจะทำให้ คู่ความลดภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการต่อสู้คดี อีกทั้ง ยังประหยัดเวลา และคู่ความจะได้รับประโยชน์ ตามการเจรจาต่อรองที่เป็นข้อยุติ ซึ่งเกิดจากความสมัครใจของแต่ละฝ่าย กับทั้งยังคงความสัมพันธ์

ที่ดีต่อกันไว้ โดยไม่ก่อความอหิวาตแค้น หรือฟ้องร้องกันเป็นคดีขึ้นอีก จนกระทั่งมีคำกล่าวที่ว่า “คำพิพากษาที่ว่าเป็นคดีที่ดีที่สุด ยังไม่ยุติธรรมเท่ากับสัญญาประนีประนอมยอมความที่แย่มากที่สุด”¹⁵

แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹⁶

แนวคิดและหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญา ในชั้นพนักงานสอบสวนนั้น มีแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. หลักนิติรัฐ

หลักการปกครองระบบประชาธิปไตย ในเรื่องของการกระทำของรัฐ หรือในการเมืองการปกครองรัฐ ที่เป็นไปตามแนวคิดหลักการสำคัญของหลักนิติรัฐ (Legal State) ที่เกี่ยวข้อง และรองรับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญา ในชั้นพนักงานสอบสวน คือ เป็นปรัชญารากฐานในกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐ และการจำกัดอำนาจรัฐ

ความคิดเรื่องหลักนิติรัฐ เป็นความคิดของประชาชนที่ฝักใฝ่ลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism) และรัฐธรรมนูญ (Constitution) รัฐที่เป็นนิติรัฐนี้ ต้องมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของราษฎร เช่น เสรีภาพในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพในการทำสัญญา และการประกอบอาชีพ เป็นต้น รัฐจึงมีฐานะเป็นคนรับใช้ของสังคม โดยถูกควบคุมอย่างเคร่งครัด จะเห็นได้ว่า การที่รัฐจะต้องเคารพต่อเสรีภาพต่าง ๆ ของราษฎร มิได้วิธีเดียว คือ รัฐยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมายโดยเคร่งครัดเท่านั้น และตราบใดที่กฎหมายยังใช้อยู่ กฎหมายนั้นก็ผูกมัดรัฐอยู่ กล่าวคือ ในรัฐที่เป็นนิติรัฐนั้น ฝ่ายปกครองหรือทุกองค์การที่ใช้อำนาจรัฐ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและดำเนินการต่าง ๆ ภายในขอบเขตของกฎหมาย การใช้อำนาจของฝ่ายปกครองต้องอ้างอิงแหล่งที่มาแห่งอำนาจนั้นจากกฎหมาย ต้องใช้อำนาจนั้นตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดไว้รวมทั้งในหลาย ๆ กรณี ต้องใช้รูปแบบหรือวิธีการที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ด้วย

ดังนั้น การที่ประเทศใดประเทศหนึ่ง (รัฐใดรัฐหนึ่ง) จะเป็นนิติรัฐนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ดังนี้

¹⁵ ภาณุ รังสีสหัส, การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในศาล, เอกสารในการบรรยาย หลักสูตร ผู้ปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท เสนอที่โรงแรมดิเอ็มเมอรัลด์ 21 มีนาคม 2544. (เอกสารที่ไม่มีการตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁶ สิทธิกร คักดีแสง, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2533), หน้า 10-29.

1.1 การกระทำของรัฐต้องชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อผู้ปกครองรัฐยอมอยู่ใต้กฎหมาย เคารพ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แห่งกฎหมาย ทั้งในด้านการรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ นักนิติศาสตร์จึงถือว่า นิติรัฐเป็นรัฐที่มุ่งจำกัดและตีกรอบการใช้อำนาจของผู้ปกครองรัฐโดยกฎหมาย และมีให้ใช้อำนาจนั้นไปโดยอำเภอใจโดยไม่มีขอบเขตหรือไร้กฎเกณฑ์จนทำลายสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ให้ผู้ปกครองรัฐต้องปกครองภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น

ซึ่งเมื่อพิจารณากฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจ ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาทในชั้นพนักงานสอบสวน ที่เป็นความผิดอาญาอันยอมความมิได้นั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติรับรองอำนาจให้กระทำได้ การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น การที่จะให้ตำรวจมีอำนาจในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนที่เป็นความผิดอันยอมความมิได้ดังกล่าว จะต้องมีการบัญญัติกฎหมาย หรืออาจจะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้อำนาจดังกล่าว ถึงจะกระทำได้ โดยนัยดังกล่าว กฎหมายจึงเป็นแหล่งที่มาของการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจ และขณะเดียวกัน กฎหมายก็เป็นข้อจำกัดหรือขอบเขตการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจไปในตัวด้วย

1.2 การกระทำของรัฐต้องอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมาย

ในประเทศที่เป็นนิติรัฐ ขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของรัฐย่อมกำหนดไว้แน่นอนอน มีการแบ่งแยกอำนาจในการใช้อำนาจรัฐ (Separation of powers) ซึ่งไม่ได้หมายความว่า เป็นการเอาอำนาจอธิปไตยมาแบ่งออกเป็นส่วน ๆ แต่เป็นการแบ่งหน้าที่ในการใช้อำนาจรัฐ (Function of Powers) โดยหน้าที่อย่างหนึ่ง มอบให้องค์กรหนึ่งเป็นผู้ใช้หัวใจสำคัญ ลักษณะการใช้อำนาจของรัฐที่ปรากฏออกมา (output) ควรแยกเป็น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

ความมุ่งหมายแท้จริงของหลักการแบ่งแยกอำนาจ จึงควรเป็นการกระจายหน้าที่ตามความสามารถเฉพาะด้าน และดูแลให้เกิดการคานและดุลกัน (Check and Balance) เพื่อมิให้เกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบ กล่าวคือ

1.2.1 อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ในการจัดทำกฎหมาย ถ้าเป็นระบบการปกครองแบบรัฐสภา ร่างกฎหมายส่วนใหญ่จะเสนอโดยรัฐบาล (ฝ่ายบริหาร) และรัฐสภา (ฝ่ายนิติบัญญัติ) จะเป็นผู้พิจารณาต่อไปว่าจะรับหรือไม่ ถ้าเป็นระบบการปกครองแบบประธานาธิบดี การจัดทำกฎหมาย เป็นการริเริ่มโดยรัฐสภา (ฝ่ายนิติบัญญัติ) แต่การประกาศให้บังคับกฎหมายต้องให้

ประธานาธิบดีลงนาม ซึ่งประธานาธิบดีอาจใช้สิทธิยับยั้ง ไม่ยอมลงนามให้ใช้เป็นกฎหมาย เว้นแต่รัฐสภาจะยืนยันโดยมติพิเศษ จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกสภา เป็นต้น ดังนั้น การที่จะรองรับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาท คดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนได้นั้น จะต้องมีการตรากฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติขึ้นมา มอบอำนาจให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจดังกล่าว

1.2.2 อำนาจบริหาร เป็นอำนาจของรัฐบาลฝ่ายบริหาร การใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายบริหาร มี 2 ลักษณะ คือ การใช้อำนาจบริหารกระทำในฐานะทางการเมือง โดยอาศัยอำนาจรัฐธรรมนูญเป็นหลัก กับกระทำในฐานะฝ่ายปกครองโดยอาศัยอำนาจกฎหมายปกครองเป็นหลัก ซึ่งการกระทำดังกล่าว จะกระทำเกินขอบเขตของกฎหมายให้อำนาจไว้ไม่ได้ ดังนั้น การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาท คดีอาญาที่กฎหมายให้อำนาจไว้ คือ การระงับข้อพิพาทคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้เท่านั้น ฉะนั้น การระงับข้อพิพาทคดีอาญาที่เป็นความผิดอาญาอันยอมความมิได้นั้น ไม่สามารถที่จะกระทำได้ เพราะจะเป็นการกระทำการเกินขอบเขตของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ ดังนั้น ฝ่ายบริหารในฐานะฝ่ายปกครอง คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ จะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนที่เป็นความผิดอันยอมความมิได้นั้น ต้องมีกฎหมายให้อำนาจถึงจะกระทำได้

1.2.3 อำนาจตุลาการ เป็นอำนาจที่ทุกคนเห็นตรงกันว่า ต้องใช้โดยบุคคลที่มีความเป็นกลาง และต้องมีความเป็นอิสระ เพื่อค้ำประกันความเป็นกลางนั้นด้วย อำนาจวินิจฉัยคดี มอบหมายให้ศาล (ฝ่ายตุลาการ) เป็นผู้ใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีข้อพิพาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในการใช้อำนาจทางนิติบัญญัติ และอำนาจบริหาร อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้น เป็นการยากที่จะแยกอำนาจอธิปไตยออกจากกันอย่างเด็ดขาด การจะพิจารณาว่าการกระทำขององค์กร 1 ใน 3 นี้ องค์กรใดขัดหรือฝ่าฝืนต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) หรือไม่เพียงใด จึงพิจารณาเพียงว่า การกระทำนั้น ๆ จะต้องไม่กระทบแก่นของหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากหลักเกณฑ์ ต่อไปนี้

1) ดูจากเจตนาว่าการกระทำนั้น ๆ ว่าจะต้องไม่มีเจตนาร้ายที่จะขัดขวางการใช้อำนาจขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง

2) ดูจากผลของการกระทำนั้น ๆ ว่าจะต้องไม่ส่งผลกระทบรุนแรงถึงขนาดที่ทำให้อำนาจอื่นไม่สามารถดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้

3) ดูจากปริมาณของกรณีที่ถูกกระทบ ว่าจะต้องไม่ก้าวท้าวเข้าไปในอำนาจอื่นหลายครั้ง หากเป็นกรณีครั้ง 2 ครั้ง และไม่เข้าข่าย ข้อ (1) และ (2) ก็อาจพออนุโลม

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องนิติรัฐ (Legal State) กับการรองรับอำนาจในเรื่องการกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารในฐานะฝ่ายปกครอง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน อันเป็นความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ดำเนินการไปแล้ว ไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่สังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจดำเนินกระบวนการยุติธรรมขององค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการ (ศาล) นั้นสามารถที่จะทำได้ เพราะไม่ได้ใช้อำนาจที่ขัดขวางในการใช้อำนาจตุลาการ และไม่ได้ใช้อำนาจที่ส่งผลกระทบที่ให้อำนาจตุลาการใช้อำนาจ หรือดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice) ถึงกับดำเนินการต่อไปไม่ได้

1.3 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐจะกระทำโดยอำเภอใจและมีชอบด้วยกฎหมายต่อประชาชนมิได้ เพราะรัฐได้ยอมตนอยู่ภายใต้ระบบกฎหมาย และยอมผูกพันการกระทำใด ๆ ของตน กับกฎเกณฑ์ของกฎหมายที่รัฐได้ตราขึ้น จึงมีหลักการที่สำคัญ คือ หลักการควบคุมมิให้กฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ หลักการควบคุมมิให้การกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารขัดต่อกฎหมาย โดยมีองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการเป็นผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และรวมไปถึงองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ซึ่งแนวคิดหลักนิติรัฐดังกล่าวนี้ จะเป็นแนวคิดที่รองรับหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ในกรณีที่มีมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าว ในความผิดอาญาอันยอมความมิได้นั้น ต้องมีกฎหมายให้อำนาจถึงกระทำได้ และต้องกระทำภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ โดยมีองค์กรตุลาการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย และความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

2. กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก

กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice) เป็นกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาปกติ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การที่มุ่งเน้นที่จะหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดแต่ละข้อหา การดำเนินการพิจารณาคดีอาญา เริ่มตั้งแต่ชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ อัยการ และศาล ในการสืบสวนสอบสวน ว่าได้มีการกระทำตามที่มีการกล่าวหาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ครอบงำประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ จำเลยหรือผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดดังกล่าวหรือไม่ มีเหตุอื่นใดที่จะทำให้การกระทำของผู้กระทำความผิดไม่เป็นความผิด

ตามกฎหมาย หรือมีเหตุที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นไม่ต้องรับโทษ และสุดท้ายหากเป็นกรณี
ที่ผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องรับโทษในความผิดที่ได้กระทำ สมควรจะลงโทษผู้กระทำความผิด
สถานใด กระบวนการต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ มีผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ ณ จุดศูนย์กลาง
ของกระบวนการ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก เป็นการคุ้มครอง และให้หลักประกัน
แก่ผู้กระทำความผิด ให้สิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถต่อสู้พิสูจน์การกระทำของตน
ในกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็สิทธิที่จะไม่ให้การปรับปรำตนเอง สิทธิที่จะพบ
ทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย สิทธิที่จะให้มีการสืบพยานต่อหน้าจำเลย ตลอดจนมาตรฐาน
การพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดในคดีอาญา ที่จะม่ีมาตรฐานการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน
ที่เข้มงวดกว่าคดีแพ่ง โดยผู้กล่าวหาต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์จนปราศจากความสงสัย
ตามสมควร ว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดจริง มิฉะนั้นอาจจะต้องยกผลประโยชน์ให้แก่
ผู้กระทำความผิดไป มาตรการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าวนี เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องมี
ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก เนื่องจากผลของการดำเนินการทั้งหมดอาจจะทำให้
ผู้กระทำความผิดนั้นต้องรับโทษทางอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งเป็นการโต้ตอบ
ผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับความเจ็บปวดในลักษณะความยุติธรรมแก่ค้ำ
ทดแทนที่เป็นสิทธิของรัฐ การลงโทษได้เป็นการควบคุมสังคมและอาชญากรรม การกำหนดโทษ
ถือเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด

กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice)
มีทฤษฎีการลงโทษ อยู่ 4 ประการ ดังนี้

2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อการแก้แค้นทดแทน

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution)
เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า เมื่อบุคคลใด
กระทำความผิดขึ้น บุคคลนั้นสมควรจะต้องชดใช้ต่อการกระทำของตนให้เหมาะสมกับความผิด
ที่ตนได้ก่อขึ้น หากความผิดที่ก่อขึ้นเป็นเรื่องเล็กน้อย การชดใช้ที่บุคคลนั้นจะต้องรับก็อาจจะมี
ไม่มากนัก แต่หากความร้ายแรงของความผิดที่ก่อขึ้นมีมาก บุคคลนั้นก็สมควรจะต้องรับ
ความทุกข์ทรมานให้สาสมกับสิ่งที่ตนกระทำ หากผู้เสียหายต้องทนทุกข์ทรมานจากการกระทำ
ของบุคคลนั้นเพียงใด บุคคลผู้กระทำความผิดก็สมควรต้องประสบเคราะห์กรรมในระดับ
ที่ใกล้เคียงกัน

2.2 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อป้องปรามความผิด

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อป้องปรามความผิด (Deterrence) เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งทำให้บุคคลนั้นต้องได้รับความทุกข์ ไม่ว่าจะในเชิงทรัพย์สิน เสรีภาพ หรือชีวิตร่างกาย ย่อมจะส่งผลประการหนึ่ง คือ การทำให้บุคคลนั้นต้องยิ่งคิดมากขึ้นว่า หากตนคิดจะกระทำความผิดอีกในอนาคต อาจจะมีผลให้ตนเองต้องได้รับความทุกข์ทรมาน ของการต้องโทษทางอาญาอีก ทำให้บุคคลที่เกิดความยิ่งคิดเหล่านี้ เกิดความยับยั้งชั่งใจ และอาจจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีกในอนาคต นอกจากนี้ การลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา รายหนึ่ง ยังเป็นการส่งสัญญาณไปยังบุคคลอื่นในสังคมอีกด้วย คือ หากบุคคลอื่น ๆ เหล่านี้ คิดที่จะกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันอีก อาจจะเป็นเหตุให้บุคคลอื่น ๆ เหล่านี้ ต้องรับโทษ ในลักษณะเช่นเดียวกับผู้ที่ได้รับโทษไปแล้ว การลงโทษผู้กระทำความผิดรายหนึ่งจึงเปรียบเสมือน “ตัวอย่าง” ของผู้กระทำความผิดที่ต้องรับโทษชดใช้ความผิดที่ตนก่อ ซึ่งอาจจะทำให้บุคคลอื่น ที่คิดจะทำสิ่งที่คล้ายกัน อาจจะไม่ยับยั้งชั่งใจไม่กระทำความผิดในลักษณะเดียวกัน

2.3 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation) เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด เช่น การจำคุกในลักษณะลงโทษต่อเสรีภาพ ของบุคคล ทำให้บุคคลที่ต้องรับโทษนั้นไม่สามารถไปกระทำการต่าง ๆ ได้ตามปกติ ที่บุคคลนั้น อาจจะต้องกระทำหากตนไม่ต้องรับโทษอยู่ มีผลที่ตามมา คือ

2.3 1 ทำให้บุคคลที่ต้องรับโทษปราศจากเสรีภาพ ต้องรับทุกข์ทรมานจากการที่ต้องทนอยู่ในบริเวณจำกัด อยู่ในสภาพที่ไม่สุขสบายเช่นที่ตามปกติตนใช้ชีวิตอยู่ และไม่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ตามที่ตนต้องการ

2.3 2 บุคคลเหล่านั้นจะไม่สามารถไปทำความผิด และสร้างความเดือดร้อนเสียหาย ให้แก่ชุมชนหรือสังคมได้อีก ในระหว่างที่ตนต้องถูกทำให้ปราศจากเสรีภาพตามปกติ การกั้นบุคคลที่มีโอกาสจะก่อให้เกิดอันตรายนี้ออกจากชุมชนหรือสังคม จึงเป็นหลักประกันประการหนึ่ง ที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice) จะให้แก่ชุมชนหรือสังคมได้ว่า จะไม่ได้รับอันตรายหรือความเดือดร้อนจากการกระทำของบุคคล เหล่านี้ อีก อย่างน้อยก็ในช่วงระยะเวลาที่บุคคลเหล่านั้นถูกทำให้ปราศจากเสรีภาพอยู่ จะทำให้ ชุมชนหรือสังคมมีความปลอดภัยขึ้นมาบ้าง ตามสัดส่วนของบุคคลที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดอันตราย ที่ถูกทำให้ปราศจากเสรีภาพเหล่านี้

2.4 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) เป็นแนวคิดที่มีต่อมนุษย์ด้วยกัน มองว่าบุคคลผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่ชั่วร้าย ซึ่งอาจจะเป็นมาแต่กำเนิดหรือโดยสันดานของบุคคลเหล่านี้ ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้ แต่อีกส่วนหนึ่งมองว่า มนุษย์โดยรากเหง้าตามธรรมชาติ ไม่ได้เป็นผู้ที่ชั่วร้ายมาแต่กำเนิด ลักษณะโดยสันดานหรือการกระทำต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาภายหลัง อาจจะขึ้นอยู่กับภูมิหลัง สภาพแวดล้อม สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา หรือการเลี้ยงดู หรือแม้แต่สภาพสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ การที่บุคคลหนึ่งเป็นผู้กระทำความผิดอาญา จึงไม่ได้หมายความว่า บุคคลนั้นจะต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไป หากมีกระบวนการที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้แก้ไขปรับปรุงตนเอง บุคคลเหล่านี้ก็จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง จากผู้กระทำความผิดอาญา ให้กลายเป็นบุคคลที่สามารถใช้ชีวิต และประกอบอาชีพในชุมชนและสังคมได้

สรุปได้ว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice) หรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่มุ่งเน้นการลงโทษ คือ การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยมุ่งผลการแก้แค้นทดแทน ต้องการสร้างความข่มขู่ยับยั้ง และต้องการตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำผิดได้กระทำอีก เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักที่จะเยียวยาหรือฟื้นฟูให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม จึงทำให้ไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมเท่าใดนัก และที่สำคัญกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักนั้น เน้นไปทางพิจารณาคดีขึ้นสู่ศาล ทำให้คดีล้นศาล และเน้นแต่ลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเดียว เป็นภาระของรัฐที่ต้องดูแล จึงเกิดแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือกขึ้น เพื่อเบี่ยงเบนคดีไม่ให้เข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล ที่เรียกว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice)

กระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสมานฉันท์

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ส่งผลให้ข้อพิพาทนั้นระงับลง โดยลักษณะของข้อพิพาทที่ระงับลงนั้น อาจแยกได้ 2 ลักษณะ คือ การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยให้กลับคืนดี หมายความว่า การไกล่เกลี่ยโดยที่คู่กรณียังคงรักษาสัมพันธภาพอันดีต่อกันไว้ได้ ไม่เกิดอคติที่ไม่ดีต่อกัน ซึ่งถือเป็นผลดีที่จะได้รับการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย และหากคู่กรณียังจะต้องดำเนินธุรกรรมร่วมกันต่อไป หรือมีธุรกิจที่จะต้องดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน สัมพันธภาพอันดีต่อกันก็ยังคงดำเนินต่อไปได้ เพราะไม่มีผู้แพ้ไม่มีผู้ชนะ ซึ่งการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย ไม่ได้มุ่งประสงค์ที่จะหาคำตอบว่า ฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก อีกลักษณะหนึ่งคือ

การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดข้อตกลง หมายถึง การช่วยให้คู่ความได้ตกลงกันในเงื่อนไขสำคัญที่สืบเนื่องจากข้อพิพาทที่มีอยู่ โดยต่างฝ่ายต่างบรรลุตามความประสงค์ที่สามารถยอมรับซึ่งกันและกันได้ โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ ทำให้สามารถขจัดความขัดแย้งลงได้ ซึ่งถือเป็นความสำคัญ และเป็นหัวใจของการระงับข้อพิพาท

1. หลักการสำคัญของระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ไม่ใช่แต่เพียงผู้ไกล่เกลี่ยหรือคู่กรณีพิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์ที่จะทำการไกล่เกลี่ยเท่านั้น แต่หลักการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่สำคัญเพื่อยังให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ย ยังมีหลายประการซึ่งประกอบด้วยหลักการ ดังนี้

1.1 ความสมัครใจที่แท้จริงของคู่กรณีพิพาท การไกล่เกลี่ยเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความสมัครใจที่แท้จริงของคู่กรณีพิพาท คือ คู่กรณีที่ขัดแย้งกันมีความต้องการจะแก้ปัญหาการจัดการขัดแย้งนั้นให้หมดไป โดยตนเองไม่เสียประโยชน์ ความสมัครใจที่แท้จริงและความเต็มใจในการเจรจา เป็นปัจจัยสำคัญอันจะทำให้การระงับข้อพิพาทดำเนินไปได้ ตลอดจนประสบความสำเร็จ การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการที่ไม่มีลักษณะของการบังคับ ดังนั้น คู่พิพาทอาจยกเลิกการเจรจาหรือถอนตัวในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ หากเห็นว่าการไกล่เกลี่ยนั้นมิได้ตั้งอยู่บนความเป็นกลางหรือคู่พิพาทมีเจตนาอื่นแอบแฝง หรือข้อพิพาทนั้นไม่สมควรจะมีการเจรจากันต่อไป

1.2 ยุติข้อพิพาทด้วยความพอใจของคู่พิพาท การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการยุติข้อพิพาทโดยสามารถทำให้จบลงด้วยความพอใจของคู่พิพาทอย่างแท้จริง กล่าวคือ วิธีการไกล่เกลี่ยเป็นการระงับข้อพิพาทที่คู่กรณีมีอำนาจตัดสินใจ บนพื้นฐานความต้องการของตนเองโดยแท้ ไม่มีการนำปัจจัยภายนอกเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจ หรือมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับ การระงับข้อพิพาทโดยวิธีอื่น ๆ

1.3 ไม่พิจารณาว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูกในข้อกฎหมาย การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท จะไม่มีการพิจารณาหรือหาข้อยุติเรื่องฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูกกฎหมาย และหลีกเลี่ยงไม่กล่าวถึงความ เป็นไปในอดีต ซึ่งเป็นที่มาของการพิพาท ซึ่งหากจำเป็นก็จะกล่าวถึงเพียงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เป็นภาวะสำคัญเพื่อประกอบการตัดสินใจ และหาแนวทางในการเจรจาเท่านั้น เนื่องจากเป็นช่องทางที่จะทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท รื้อฟื้นอารมณ์และความรู้สึก ทำให้การเจรจาไม่ประสบความสำเร็จได้

1.4 ต่างฝ่ายต่างยอมผ่อนผันให้แกกัน การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการยุติกันลงด้วยคู่กรณีต่างยอมผ่อนผันให้แกกัน โดยไม่มีฝ่ายใดชนะหรือแพ้คดี ไม่มีฝ่ายใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ซึ่งเป็นการชนะกันทั้งสองฝ่าย เนื่องจากเป็นการจบลงด้วยความรู้สึกที่ทั้งสองฝ่ายพอใจกับผลที่ตนเองเป็นผู้เลือกเอง และเจรจาเอง

2. หลักการสำคัญของการสมานฉันท์

หลักการที่สำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการที่สำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทางอาญานั้น ประกอบด้วยแนวคิดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดที่ว่า อาชญากรรมไม่เป็นแต่เพียงการฝ่าฝืนกฎหมายและละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งต้องลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่อาชญากรรมยังสร้างความเสียหาย (harm) ต่อผู้เสียหายด้วย เพราะการกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคมไปพร้อมๆ กัน เนื่องจากแนวคิดดั้งเดิมเรามองว่า การกระทำความผิดอาญา ถือเป็นกรกระทำละเมิดต่อรัฐ คือ เป็นเรื่องที่เกิดจากเรื่องส่วนบุคคล และเป็นเรื่องที่กระทำผิดต่อรัฐ เพราะฉะนั้น รัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาท แต่แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น มองว่าการกระทำความผิดอาญาเป็นการทำลายสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล และความสมานฉันท์ในสังคม ดังนั้น เป้าหมายในการมองจะแตกต่างกันระหว่างการมองที่รัฐ กับการมองที่ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ

2.2 แนวคิดที่ว่า กระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งเน้นเพียงเฉพาะแต่การจับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยมุ่งผลของการแก้แค้นทดแทน (retribution) สร้างความข่มขู่ยับยั้ง (deterrent) และตัดโอกาสเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก (incapacitation) เท่านั้น แต่ควรจะมุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายให้แก่ทุกฝ่ายได้กลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิม (restoration) ด้วย ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดเรื่อง Restorative Justice คือ ต้องการฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิดให้สังคม

2.3 แนวคิดที่ว่า รัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นเรื่องการลงโทษ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำผิด และชุมชน ได้มีโอกาสหาทางออกในการแก้ปัญหาเหล่านี้ร่วมกันด้วย

2.4 ตามแนวคิดแบบดั้งเดิม เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม จะมีคำถามพื้นฐาน คือ การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด มาตราใด ใครเป็นผู้กระทำความผิด และจะนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างไร แต่แนวคิดใหม่แบบ Restorative Justice นั้น คำถามพื้นฐานจะต้องเปลี่ยนไป เป็นความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในเรื่องนั้นคืออะไร จะแก้ไขเยียวยาให้ทุกคนกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร และใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีการอย่างไร

3. ระบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3.1 ระบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล ความจริงแล้วไม่ใช่วิธีใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในศาลยุติธรรม แต่เป็นวิธีที่ศาลยุติธรรมนำมาใช้ควบคู่ไปกับการพิจารณาคดีของศาลมานานแล้ว และเมื่อศาลได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไป ก็มีการปรับแนวความคิด และปรับเปลี่ยนรูปแบบออกไป เพื่อพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เกิดประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

ระบบไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล¹⁷ เนื่องจากศาลแพ่งเป็นศาลแรกที่ริเริ่มนำเอากระบวนการระงับข้อพิพาทโดยทางอื่น นอกจากการพิจารณาคดีตามปกติของศาล ด้วยการไกล่เกลี่ยมาใช้และเป็นต้นแบบของศาลต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้นขอกล่าวถึงความจำเป็นมาของระบบการไกล่เกลี่ย เพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาลแพ่ง คือ

นับแต่ปี พ.ศ. 2535 ฯพณฯ นายประมาธ ชันชื้อ ประธานศาลฎีกา ได้สนับสนุนให้นำเอากระบวนการระงับข้อพิพาทโดยทางอื่น นอกจากการพิจารณาคดีตามปกติของศาล ด้วยการไกล่เกลี่ย มาใช้อย่างเต็มรูปแบบ และแพร่หลายมากขึ้นในศาลไทย และกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ก็ได้ขานรับนโยบายสานงานต่อโดยทันที ด้วยการเชิญวิทยากรซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยจากต่างประเทศ มาบรรยายและอบรมผู้พิพากษาในประเทศไทย อาทิ ท่านคลีฟฟอร์ด วอลเลซ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 9 ของประเทศสหรัฐอเมริกา มาบรรยายให้ความรู้และแนะแนวทางในการจัดระบบการไกล่เกลี่ย และเชิญนายเดวิท ลอมบาร์ดี ผู้เชี่ยวชาญการไกล่เกลี่ย จากประเทศสหรัฐอเมริกา มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ผู้รับการอบรมผู้พิพากษาฟัง ถึงเทคนิคและแนวทางปฏิบัติในการไกล่เกลี่ย เป็นต้น

ในส่วนศาลแพ่ง เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2537 นายบุญสิน ตูลากัน อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งในสมัยนั้น ได้จุดประกายแห่งการพัฒนางานด้านไกล่เกลี่ยขึ้น ด้วยการเชิญท่านคลีฟฟอร์ด วอลเลซ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 9 ประเทศสหรัฐอเมริกา มาบรรยายพิเศษ เรื่อง การไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาลให้ผู้พิพากษาศาลแพ่งฟัง ที่ห้องประชุมใหญ่ศาลแพ่ง แล้วเริ่มงานไกล่เกลี่ยที่ศาลแพ่งขึ้น

ต่อมา นายบุญสิน ตูลากัน หาแนวทางการไกล่เกลี่ยในศาลแพ่ง ด้วยการจัดสัมมนาผู้พิพากษา หัวหน้าคณะ และหัวหน้างานธุรการในศาลแพ่งขึ้น เมื่อวันที่ 26-28 สิงหาคม 2537 ณ โรงแรมโกลเด้น วอลเลย์ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

¹⁷โชติช่วง ท้าววงศ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 107-108.

ครั้งเมื่อ นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ เข้ารับตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแพ่ง สืบต่อจาก นายบุญสิน ตูลากัน นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ จึงได้สานงานต่อจนได้ออกระเบียบ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2537 คือ “ระเบียบศาลแพ่ง ว่าด้วย การไต่ถามเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ. 2537” ออกมาบังคับใช้ และดำเนินการไต่ถามตั้งแต่นั้นมา และศาลอื่น ๆ ได้ดำเนินการต่อมา

สำหรับการจัดทำระเบียบศาลแพ่ง ว่าด้วย การไต่ถาม และกำหนดแนวทางการไต่ถาม ได้กำหนดและจัดทำโดยมีการจัดประชุมในศาลแพ่ง และใช้มติของที่ประชุมเป็นแนวทาง โดยนำเอาหลักเกณฑ์และวิธีการไต่ถามของประเทศสหรัฐอเมริกา มาประยุกต์ใช้ในศาลไทย ตามสภาพปัญหา กฎหมาย วัฒนธรรมประเพณี และอุปนิสัยของคนไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นระบบการไต่ถามของไทย ๆ และยังไม่เป็นสากลทั้งหมด

ระบบไต่ถามข้อพิพาทเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล มาใช้อย่างเป็นทางการ มีการพัฒนาที่สำคัญ คือ กระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ได้มีหนังสือแจ้งศาลต่าง ๆ เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2538 ว่า มีโครงการร่วมมือกับศาลในการยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พร้อมทั้งส่งเอกสารประกอบการไต่ถามหรือประนีประนอมยอมความในศาล และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ใจความว่า กระทรวงยุติธรรมได้จัดให้มีความร่วมมือกับศาล ในการยังให้เกิดการประนีประนอมในศาลขึ้น โดยกำหนดให้มีรูปแบบและตัวอย่างของการไต่ถามหรือประนีประนอมข้อพิพาทดังกล่าว กับจะจัดให้มีการอบรมสัมมนาแก่ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ธุรการ เพื่อให้เข้าใจงานไต่ถามหรือประนีประนอมข้อพิพาท เพื่อพัฒนารูปแบบการไต่ถามหรือประนีประนอมข้อพิพาทให้เป็นระบบ และอยู่ในแนวเดียวกันทั่วราชอาณาจักร โดยตอนท้ายของหนังสือดังกล่าวได้แจ้งด้วยว่า หากศาลใดประสงค์จะให้กระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ สนับสนุนดำเนินการในเรื่องนี้ ทั้งในด้านข้อมูล หรือวัสดุอุปกรณ์ ก็ให้แจ้งให้ทราบ ซึ่งปรากฏว่า มีศาลต่าง ๆ หลายศาลได้ขอความสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรม และสร้างระบบไต่ถามขึ้นในศาลนั้น ๆ

3.2 การไต่ถามข้อพิพาทโดยมีพื้นฐานจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ระบบไต่ถามข้อพิพาท ที่มีพื้นฐานมาจากอำนาจการไต่ถามของผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ การไต่ถามตามระบบไต่ถาม ไม่มีกฎหมายเฉพาะเรื่องบัญญัติรับรองให้อำนาจไว้ จึงอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 19 มาตรา 20 และมาตรา 20 ทวิ มารับรองการจัดระบบแต่ได้ลดขั้นตอนการปฏิบัติการทำงาน และอำนาจของผู้พิพากษาลงมา เพื่อสร้างบรรยากาศ

ในการเจรจาต่อรองของคุณค่า และลดอุปสรรคต่าง ๆ จากระเบียบวิธีการ และการใช้อำนาจของผู้พิพากษาตามปกติ อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยอาจใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กระทำการอย่างใดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น

- 1) การเดินเผชิญสืบ มีคดีที่เข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยของศาลจำนวนหนึ่งคู่ความ ประสงค์ให้ผู้ไกล่เกลี่ยออกไปดูสถานที่จริง ๆ โดยคู่ความให้เหตุผลว่า ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยได้เห็นของจริงแล้ว ก็สามารถกำหนดแนวทางไกล่เกลี่ย และชี้แนะทางเลือกตั้งประเด็นในการเจรจาได้ถูกต้องแม่นยำขึ้น จึงมีการขอให้ผู้ไกล่เกลี่ยไปเดินเผชิญสืบสถานที่พิพาท ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยก็ออกไปเดินเผชิญสืบตามปกติที่ปฏิบัติ
- 2) ผู้ไกล่เกลี่ยมีอำนาจเรียกผู้เชี่ยวชาญคนกลางมาให้ความเห็นและชี้ขาด ในประเด็นข้อพิพาทได้ตามความประสงค์ของคุณค่า อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ การใช้อำนาจของผู้ไกล่เกลี่ยจะกระทำโดยผ่อนปรนและนิ่มนวล เพื่อมิให้บรรยากาศของการไกล่เกลี่ยเสียไป
- 3) ศาลไกล่เกลี่ยคดีที่ส่งประเด็นมาสืบได้ เป็นกรณีที่ศาลรับประเด็นมาดำเนินกระบวนการแทนศาลเจ้าของสำนวน แต่เมื่อคดีมาอยู่ในอำนาจศาลรับประเด็นแล้ว หากคู่ความประสงค์ขอให้ศาลนั้นไกล่เกลี่ย ศาลรับประเด็นก็อาจส่งคดีเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยได้ โดยหากไกล่เกลี่ยแล้วคู่ความตกลงกันได้ ผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ยก็จะจัดให้คู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันแล้วส่งสำนวนคืนศาลเดิม เพื่อพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ และทำคำพิพากษาตามยอมต่อไป

ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพิจารณาคดีของศาลตลอดมา โดยมีการกำหนดบทบาทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่ผู้พิพากษา จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 20 ไม่ว่าจะการพิจารณาคดีจะดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลมีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงกัน หรือประนีประนอมยอมความกัน ในข้อพิจารณาคดี

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาที่ไม่ใช่ผู้พิจารณาคดี เป็นการพัฒนามาจากระบบแรก ซึ่งมีข้อจำกัดที่สำคัญ กล่าวคือ ความมั่นใจต่อตัวผู้พิพากษาที่เป็นผู้ตัดสินชี้ขาด และทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีเดียวกัน ว่าไม่เกิดอคติในการตัดสินชี้ขาด หากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ประสบความสำเร็จ ความมั่นใจในการเปิดเผยข้อเท็จจริงต่าง ๆ จะไม่ถูกนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี หากการไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จ และสภาพบรรยากาศในห้องพิจารณาคดีที่อาจมีความไม่เหมาะสมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการเปิดโอกาสให้คู่ความได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น และการเจรจาพูดคุยอย่างเท่าเทียมกัน การแยกผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออกจากผู้พิพากษาที่ตัดสินคดี โดยผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะไม่ทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทในคดีเดียวกัน การแยกสำนวนไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออกจากสำนวนปกติ

เพื่อมิให้ข้อเท็จจริงในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาคดี และจัดห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างหากจากห้องพิจารณาคดี เพื่อให้บรรยากาศการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความเป็นกันเอง ทั้งระหว่างคู่ความและผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งจะทำให้คู่ความมีโอกาสเปิดเผยข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยผู้ไกล่เกลี่ยเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้พิพากษา มีหลักการที่คล้ายคลึงกับระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยผู้พิพากษาที่ไม่ใช่ผู้พิจารณาคดี คงมีความแตกต่างกันเพียง การให้ข้าราชการศาลยุติธรรมหรือบุคคลภายนอกทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท

อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา

หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญามองว่า “อาชญากรรม” (Crime) ไม่เป็นเพียงแต่การฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เท่านั้น แต่ว่าเป็นความเป็นจริงแล้ว อาชญากรรม ทำให้เกิดความเสียหาย และความเสียหายนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแท้จริง และส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย จึงควรเน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม ดังนั้น ในคดีอาญาเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐจึงไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นการลงโทษ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย หรือเหยื่อผู้กระทำความผิด และชุมชน ได้มีโอกาสร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วย เพื่อเข้าใจถึงหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น มีปรัชญา วิธีคิด การมองปัญหาที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ต่างออกไปกับแนวคิดดั้งเดิมหรือแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice)

2. ประเภทความผิดที่อาจนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน สามารถแยกประเภทความผิดได้ดังต่อไปนี้

2.1 ความผิดที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำ ความผิดที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำ (Juvenile Delinquents) ในหลาย ๆ ประเทศในยุโรป เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับคดีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด โดยระบบกฎหมายกำหนดไว้ซึ่งรูปแบบที่ใช้จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference (FGC)

2.2 ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว ครอบครัวได้ชื่อว่าเป็นด่านแรกในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมให้แก่สังคม แต่จากข้อเท็จจริงที่ผ่านมาปรากฏว่า มีการกระทำ ความผิดเกิดขึ้นในครอบครัวเป็นจำนวนมาก ทั้งด้านความถี่ และความรุนแรง ไม่แตกต่างไปจากที่เกิดกับสังคมภายนอก โดยมีผู้หญิงซึ่งเป็นสมาชิกครึ่งหนึ่งของครอบครัว และครึ่งหนึ่งของโลกนี้ ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ที่เกิดขึ้นจากน้ำมือชายที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันกับตน ในฐานะผู้นำครอบครัว คู่สมรส เพื่อนคู่คิด ฯลฯ เพราะอาชญากรรมและความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงเหล่านี้ เป็นเรื่องที่ถูกชักจูงให้เข้าใจว่า เป็นเรื่องที่น่าอับอาย เป็นเรื่องส่วนตัวไม่ควรจะเปิดเผยให้สาธารณชนรับรู้ ทำให้ตลอดเวลาที่ผ่านไป ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหาดังกล่าว ต้องอดทนใช้ชีวิตอยู่อย่างทุกข์ทรมาน และต้องเจ็บปวดชอกช้ำตามลำพัง อยู่ในอาณาจักรของครอบครัวที่ชายเป็นใหญ่ อยู่ในขอบเขตของกฎหมายที่มองว่า หญิงอยู่ในสนามอำนาจของ “บุคลากรของกระบวนการยุติธรรม” ที่มีอคติและเลือกปฏิบัติ ด้วยขั้นตอน กระบวนการ และกลไกที่ดูเหมือนหนึ่งยังให้เกิดความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคกันในสังคมสำหรับทุกคน แต่ไม่ใช่ต่อผู้หญิงที่ประสบปัญหา ความรุนแรง โดยเฉพาะจากที่ได้ชื่อว่า เป็นสามีของตน นับได้ว่ากรณีดังกล่าวเป็นปัญหาสังคม กิ่งอาชญากรรม ที่ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนา แนวคิด และวิธีการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมที่ให้ความสำคัญกับ “เหยื่ออาชญากรรม” ในฐานะประธานของปัญหามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เสียหาย และแสวงหาวิธีการที่จะให้ผู้กระทำความผิด เสียเวลา ชดใช้ และปรับปรุงนิสัยความประพฤติ อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้กับเรื่องนี้ได้

2.3 ความผิดอาญาที่ยอมความกันได้ ซึ่งเป็นความผิดส่วนตัวอาญาส่วนตัว ซึ่งเป็นความผิดโดยปกติ มีลักษณะที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนบุคคล มิได้กระทบกระเทือน สาธารณชน กฎหมายจึงยอมให้ถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้ และเมื่อยอมความกันได้แล้ว ผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องร้องอีกไม่ได้ คดีอาญาประเภทความผิดที่ยอมความกันได้ เช่น ความผิดประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ได้แก่ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (มาตรา 276 วรรค 1) ความผิดฐานอนาจาร (มาตรา 278 และมาตรา 284) ความผิดฐานทำให้ เสียเสรีภาพ (มาตรา 309 วรรค 1) ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น (มาตรา 310 วรรค 1 และมาตรา 311 วรรค 1) ความผิดฐานหมิ่นประมาท (มาตรา 326-328) ความผิดฐานฉ้อโกง (มาตรา 341-342, 344-346 และมาตรา 349-350) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สิน (มาตรา 352-355) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน (มาตรา 358-359) ความผิดฐานบุกรุก (มาตรา 362-364) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้ นอกเหนือจาก

ที่กล่าวมาแล้ว เมื่อเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดเป็นญาติกัน ตามมาตรา 71 ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ (มาตรา 334–335) ความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์ (มาตรา 336 วรรค 1) ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน (มาตรา 343) ความผิดฐานรับของโจร (มาตรา 357) ความผิดฐานทำให้ทรัพย์ที่มีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์เสียหาย (มาตรา 360) เป็นต้น

2.4 ความผิดที่กระทำโดยประมาท ความผิดอาญาที่กระทำโดยประมาทก็สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ เพราะการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นมิได้เกิดขึ้นจากการเจตนากระทำ ความผิด อันมีจิตชั่วร้ายเป็นสภาวะจิตใจที่น่าตำหนิของผู้กระทำ ความผิดที่กระทำโดยประมาท เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย ได้แก่ เจ้าพนักงานทำให้ผู้ถูกคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขังไปโดยประมาท (มาตรา 205) กระทำให้เกิดเพลิงไหม้โดยประมาท (มาตรา 225) กระทำให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชนโดยประมาท ตามความในมาตรา 226–237 (มาตรา 239) กระทำให้อื่นตายโดยประมาท (มาตรา 291) กระทำให้อื่นได้รับอันตรายสาหัสโดยประมาท (มาตรา 300) กระทำให้อื่นถูกหน่วงเหนี่ยว กักขัง โดยประมาท (มาตรา 311) ทำให้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจโดยประมาท

เนื่องจากการนำความผิดอาญาที่กระทำโดยประมาท มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญานี้ เพราะการกระทำโดยประมาทเป็นการกระทำโดยผู้กระทำไม่มีเจตนาที่จะทำความผิดทางอาญาอย่างแท้จริง และไม่ประสงค์จะให้เกิดความเสียหายขึ้น เขาคงระมัดระวังขึ้น หากเขารู้ว่าจะต้องใช้ความระมัดระวัง นอกจากนี้ ยังมีหลายกรณีที่เราบางคนอาจเกิดมาเป็นคนซุ่มซ่าม เตะโผน ชนนี้ ชี้ลิ่ม อยู่เป็นปกตินิสัย การจะกะเกณฑ์ให้ต้องรับโทษอาญาถึงจำคุก เพราะขาดความระมัดระวัง จึงออกจะเป็นการฝืนวิสัยเกินไป และไม่สมเหตุผลเท่าใดนัก

2.5 ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น คดีอาญาประเภทนี้เป็นความผิดประเภทที่แม้จะมีโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นคดีความผิดอันยอมความกันได้ เพราะถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน ทำให้ต้องมีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice) คือ การดำเนินคดีไปตามลำดับขั้นตอน ดังนั้น ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น ซึ่งแต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมแต่ละลำดับ ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาล อาจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญา ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกกระยะสั้น อันก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้กระทำผิดและสังคมมากกว่า รวมทั้งลดความแออัดในเรือนจำได้ทางหนึ่ง ความผิดคดีอาญาเล็ก ๆ น้อย ๆ ประเภทนี้ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี เป็นต้น

การประกอบอาชญากรรมในปัจจุบันได้เปลี่ยนไป คือ การกระทำผิดไม่ได้ถือว่าเป็นการกระทำผิดต่อรัฐดังเช่นในอดีต อาชญากรรมมีผลกระทบต่อตัวผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง อันได้แก่ ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ชุมชน วัตถุประสงค์ของการลงโทษได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่เน้นลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิด มาให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายด้วยวิธีการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น ให้มีโอกาสกลับคืนสู่สภาพก่อนเกิดการกระทำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยถือว่าปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาของสังคม สมาชิกทุกคนควรร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหามากกว่าจะเน้นการลงโทษอย่างเดียว โดยลืมนองไปว่า ทศนคติหรือมุมมองต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักนั้น ประกอบด้วยกันหลายด้าน เช่น ด้านการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) ด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหาย (Rehabilitation) ด้านการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิด (Due Process) ด้านการไม่แทรกแซงโดยรัฐ (Non-intervention) ด้านความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (Justice) และด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก ด้วยเหตุที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีแนวคิดที่จะอำนวยความสะดวกแก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ ด้วยการระงับข้อพิพาททางอาญาที่เกิดขึ้น จึงได้นำแนวคิดนี้มาใช้ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญา ในฐานะที่เป็นทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice) หรือกระบวนการยุติธรรมคู่ขนาน โดยที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก ก็ยังคงใช้อยู่ไม่ได้ถูกยกเลิกแต่ประการใด

เมื่อประชาชนเกิดมีข้อพิพาทกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็มักจะมาขอให้พนักงานสอบสวนช่วยเหลือเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทในคดีดังกล่าว ดังนั้น จึงควรทราบกระบวนการในการไกล่เกลี่ย ซึ่งมีรายละเอียดและขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา

หลักและขั้นตอนในการสอบสวนคดีอาญาในชั้นสอบสวนในปัจจุบันนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ คือ

1.1 ขั้นตอนการรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ

คำร้องทุกข์ หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้น ได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

คำกล่าวโทษ หมายถึง การที่บุคคลซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหาย ได้กล่าวต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลตัวหรือไม้กั๊ต ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น

การร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้น ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสอบสวน คือ มีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การที่พนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับเรื่องความผิดที่กล่าวหา ก็เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษนั่นเอง

การรับคำร้องทุกข์นั้น พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาว่า ผู้ที่มาร้องทุกข์เป็นผู้เสียหาย หรือสามารถจัดการแทนผู้เสียหายได้หรือไม่ เช่น ในกรณีความผิดต่อส่วนตัวนั้น หากผู้มาร้องทุกข์ไม่ใช่บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง หรือเป็นบุคคลที่ไม่สามารถจัดการแทนผู้เสียหายได้ตามกฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนได้ เพราะคดีความผิดต่อส่วนตัว กฎหมายห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีการร้องทุกข์ตามระเบียบ (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121) แตกต่างกับคดีความผิดต่ออาญาแผ่นดิน หากความผิดอาญาได้เกิดหรือมีผู้อ้าง หรือพนักงานสอบสวนเชื่อว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในเขตอำนาจของตน ก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้มาร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนสามารถกล่าวโทษด้วยตนเอง และรวบรวมพยานหลักฐานดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้

คำร้องทุกข์นั้นต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้น ได้กระทำลง ความเสียหายที่ได้รับ และชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้

คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือต้องมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปาก ให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในวันที่นั้น กล่าวคือ เมื่อปรากฏว่ามีผู้ประสงค์จะร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน เพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ใดในเรื่องใดก็ตามแล้วแต่เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการจดบันทึกปากคำผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ โดยการจดบันทึกลงในสมุดรายงานประจำวันของสถานีตำรวจ จากนั้น จึงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวดังกล่าว ทั้งพยานหลักฐานฝ่ายผู้กล่าวหา และพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหาตามหลักว่าด้วยการสอบสวนต่อไป โดยผู้ร้องทุกข์จะแก้คำร้องทุกข์ระยะใดหรือจะถอนคำร้องทุกข์เสียเมื่อใดก็ได้

ในคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาแผ่นดิน การถอนคำร้องทุกข์ เช่นนั้น ย่อมไม่ได้ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวน หรือพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีนั้น หมายถึง คดีความผิดต่อแผ่นดินหรือคดีอาญาแผ่นดิน ถึงแม้ว่าผู้เสียหายจะขอถอนคำร้องทุกข์ ไม่ต้องการจะให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้ต้องหาอีกต่อไป พนักงานสอบสวนก็ยังคงต้องดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป เพราะเป็นคดีที่ไม่อาจยอมความได้ตามกฎหมาย

1.2 ขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐาน

หลังจากที่ได้มีการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษแล้ว พนักงานสอบสวน จะต้องเริ่มทำการสอบสวนโดยมิชักช้า ส่วนจะทำการสอบสวนที่ใด เวลาใดนั้น แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยระหว่างการสอบสวน ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย พนักงานสอบสวนจะประวิงเวลา การสอบสวนไม่ได้ และจะทำการสอบสวนที่ใด เวลาใด ก็สามารถทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องสอบสวน ต่อหน้าผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ ทั้งนี้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา และเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการ ดังนี้

- 1.2.1 ตรวจตัวผู้เสียหาย เมื่อผู้นั้นยินยอม
- 1.2.2 ตรวจผู้ต้องหาพิมพ์ลายนิ้วมือและลายเท้า จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา
- 1.2.3 ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การทำแผนที่ หรือภาพวาด จำลอง ถ่ายภาพ
- 1.2.4 ค้นหาเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามหลัก ว่าด้วยการค้น
- 1.2.5 ออกหมายเรียกพยานบุคคล ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขา อาจเป็นประโยชน์แก่คดี
- 1.2.6 ออกหมายเรียกผู้ต้องหา
- 1.2.7 ขออนุมัติต่อศาลออกหมายจับผู้ต้องหา เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับ
- 1.2.8 สอบสวนปากคำผู้ต้องหา กรณีที่ผู้ต้องหาถูกจับ ถูกเรียก หรือถูกส่งตัว มาหรือเข้ามาพบพนักงานสอบสวนเอง รวมทั้งแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ
- 1.2.9 นำตัวผู้ต้องหาไปนำชี้สถานที่เกิดเหตุ และทำแผนประกอบคำรับสารภาพ
- 1.2.10 ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวระหว่างการสอบสวน
- 1.2.11 ยื่นคำร้องขอคัดฟ้อง หรือฝากขังผู้ต้องหา

1.2.12 ให้มีการถอนคำร้องทุกข์ ในคดีความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดที่กฎหมายระบุไว้ว่า เป็นความผิดอันยอมความได้

1.2.13 เปรียบเทียบปรับในคดีที่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ในชั้นสอบสวน

1.2.14 การชั้นสูตรพลิกศพ

1.3 ขั้นตอนการมีความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวน ได้รวบรวมพยานหลักฐานจนครบทุกประเด็นแล้ว เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ที่จะต้องรวบรวมเอาบันทึกการสอบสวน และให้เอาบันทึกเอกสารซึ่งได้มา อีกทั้งบันทึกและเอกสารทั้งหลาย ซึ่งเจ้าพนักงานอื่นผู้สอบสวนคดีเดียวกันนั้น ส่งมารวมเข้าสำนวนไว้ และเมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่า การสอบสวนเสร็จแล้ว ก็ให้จัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1.3.1 ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด ก็ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวน หรือมีความเห็นที่ควรให้งดการสอบสวน แล้วแต่อัตราโทษแห่งคดี และส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นดังกล่าว ไปให้พนักงานอัยการพิจารณา

1.3.2 ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือเรียกจับตัวยังไม่ได้ เมื่อได้ความตามทางการสอบสวนอย่างใด ให้ทำความเห็นว่าควรสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง พร้อมกับสำนวนการสอบสวนยังพนักงานอัยการ

1.3.3 ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด และผู้นั้นถูกควบคุมหรือขังอยู่ หรือปล่อยชั่วคราว หรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นตามท้องสำนวนการสอบสวนว่า ควรสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง ไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน ในกรณีที่สั่งไม่ฟ้อง ให้ส่งแต่สำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวน มีอำนาจปล่อย หรือปล่อยชั่วคราว ถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่ให้ขอเอง หรือขอให้พนักงานอัยการขอต่อศาลให้ปล่อย

นอกจากนั้น หลังจากที่พนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการพิจารณาแล้ว พนักงานอัยการมีคำสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจในการสอบสวนอีกครั้งหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่สอบสวนเพิ่มเติม และเมื่อมีการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว พนักงานสอบสวนก็ยังมีหน้าที่ในการเดินทางไปเบิกความเป็นพยานต่อศาล ในประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องที่ได้ทำการสอบสวนว่า ได้ทำการสอบสวนมาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

2. การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน

เนื่องจากพนักงานสอบสวน รับผิดชอบเกี่ยวกับคดีอาญาโดยตรง ดังนั้น จำเป็นที่พนักงานสอบสวนจะต้องรู้เกี่ยวกับหลักกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องนำไปใช้ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใกล้เคียงข้อพิพาท สำหรับพนักงานสอบสวนมีดังต่อไปนี้

2.1.1 ประมวลกฎหมายอาญา ในความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษ ความผิดสองประเภทนี้ เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวน หรือผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง เป็นผู้ใกล้เคียงข้อพิพาท และใช้วิธีการใกล้เคียงตามที่ตนเองเห็นว่า จะเป็นทางที่จะทำให้ข้อพิพาทยุติลงได้

2.1.2 ประมวลกฎหมายแพ่ง ในส่วนของความเสียหายทางแพ่งหรือคดีแพ่ง ที่เกี่ยวเนื่องคดีอาญา ในส่วนของการชดเชยค่าเสียหาย เมื่อคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ ประมวลกฎหมายแพ่ง ก็เปิดโอกาสให้มีการทำข้อตกลงเป็นหนังสือยุติข้อพิพาทได้ และมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย ดังปรากฏตามประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 850-852

2.1.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 37 มาตรา 38 และมาตรา 39 กล่าวถึงคดีที่อาจระงับได้ก่อนไปถึงศาล เป็นการเปิดโอกาสให้มีการตกลงกัน ในความผิดที่ยอมความได้ และความผิดลหุโทษ ก็ให้ชำระค่าปรับตามกฎหมาย คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาด

2.2 ความผิดอันยอมความได้ ซึ่งพนักงานสอบสวนสามารถใกล้เคียงได้

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญานั้น ความผิดที่พนักงานสอบสวนสามารถใกล้เคียง และเป็นผลให้คดียุติได้ในชั้นพนักงานสอบสวน เป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่า ให้เป็นคดีอันยอมความได้พอจะประมวลได้ดังนี้

2.1.1 ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

- 1) การเอาชื่อ รูป รอยประติษฐ์ หรือข้อความใด ๆ ในการประกอบการค้า ของผู้อื่นมาใช้ หรือทำให้ปรากฏที่สินค้า หีบ ห่อ วัตถุที่ใช้หุ้มห่อ แจ้งความรายการแสดงราคา จดหมายเกี่ยวกับการค้าหรือสิ่งอื่นทำนองเดียวกัน เพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้า หรือการค้าของผู้อื่นนั้น หรือเลียนป้าย หรือสิ่งอื่นทำนองเดียวกัน จนประชาชนน่าจะหลงเชื่อว่าเป็นสินค้า หรือการค้าของตนเป็นสถานที่ทำการของผู้อื่นที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง หรือไขช่วงแพร่กระจาย

ซึ่งข้อความเท็จเพื่อให้เสียความเชื่อถือในสถานที่ การค้า สินค้า อุตุสาหรณ หรือพาณิชยกรรมของผู้หนึ่งผู้ใด โดยมุ่งประโยชน์แก่การค้าของตน (มาตรา 272 (1)(2)(3))

2) ข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่น โดยขู่เชือดด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยผู้อื่นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้เข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่นหรือกระทำอนาจารบุคคลอายุกว่าสิบสามปี โดยขู่เชือดด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยบุคคลนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้บุคคลนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น ความผิดดังกล่าวนี้มีได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล ไม่เป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำรับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย หรือมิได้เป็นการกระทำแก่ผู้สืบสันดาน ศิษย์ซึ่งอยู่ในความดูแล ผู้อยู่ในความควบคุมตามหน้าที่ราชการ หรือผู้อยู่ในความปกครองพิทักษ์หรือในความอนุบาล (มาตรา 276 วรรคแรก)

3) การพาหญิงไปเพื่อการอนาจาร โดยใช้อุบายหลอกลวง ขู่เชือด ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดครรลองธรรม หรือใช้วิธีการข่มขืนใจด้วยวิธีการอื่นใด หรือซ่อนเร้นหญิงซึ่งเป็นผู้ลักพาไป (มาตรา 285)

4) การข่มขืนใจผู้อื่นให้กระทำการใด ไม่กระทำการใด หรือจำยอมสิ่งใด โดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขืนใจนั้นเองหรือของผู้อื่น หรือโดยใช้กำลังประทุษร้ายจนผู้ถูกข่มขืนใจกระทำการตามนั้น ไม่กระทำการนั้น หรือยอมจำยอมต่อสิ่งนั้น (มาตรา 309 วรรคแรก)

5) การหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่น หรือกระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 310 วรรคแรก)

6) การกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกหน่วงเหนี่ยว ถูกกักขัง หรือต้องปราศจากเสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 311 วรรคแรก)

7) การเปิดผนึกหรือเอาจดหมาย โทรเลขหรือโทรสารใด ซึ่งปิดผนึกของผู้อื่นไป เพื่อล่วงรู้ข้อความก็ดี เพื่อนำข้อความในจดหมาย โทรเลข หรือเอกสารเช่นว่านั้น ออกเปิดเผยก็ดี ถ้าการกระทำนั้นน่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด (มาตรา 322)

8) การล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่น โดยเหตุที่เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่โดยเหตุที่ประกอบอาชีพเป็นแพทย์ เภสัชกร คนจำหน่ายยา นางผดุงครรภ์ พยาบาล นักบวช หมอความทนายหรือผู้สอบบัญชี หรือโดยมูลเหตุที่เป็นผู้ช่วยในการประกอบอาชีพนั้น แล้วเปิดเผยความลับนั้นในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ผู้รับการศึกษาอบรมในอาชีพดังกล่าวในวรรคแรกเปิดเผยความลับของผู้อื่น อันตนได้ล่วงรู้หรือได้มาในการศึกษาอบรมนั้น ในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด (มาตรา 323)

9) การลวงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นเกี่ยวกับอุตสาหกรรม การค้นพบ หรือการนิมิตในวิทยาศาสตร์ อันเนื่องมาจากตำแหน่งหน้าที่วิชาชีพ หรืออาชีพ อันเป็นที่ไว้วางใจ เปิดเผย หรือใช้ความลับนั้นเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา 324)

10) การทุจริตหลอกลวงผู้อื่น ด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังกล่าวนี้ ได้ไปซึ่งทรัพย์สิน จากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ (มาตรา 342)

11) การกระทำความผิดฐานฉ้อโกง โดยผู้กระทำความผิดตนเป็นคนอื่น หรืออาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกลวงเป็นเด็ก หรืออาศัยความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง (มาตรา 342)

12) การกระทำโดยทุจริต หลอกลวงบุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไป ให้ประกอบภาระงานอย่างใด ๆ ให้แก่ตน หรือให้แก่บุคคลที่สาม โดยจะไม่ใช่ค่าแรงงาน หรือค่าจ้างแก่บุคคลเหล่านั้น หรือโดยจะใช้แรงงานหรือค่าจ้างแก่บุคคลเหล่านั้นต่ำกว่าที่ตกลงกัน (มาตรา 344)

13) การลั้งซื้อหรือบริโภคอาหารหรือเครื่องดื่ม หรือเข้าอยู่ในโรงแรม โดยรู้ว่าตนไม่สามารถชำระเงินค่าอาหาร เครื่องดื่ม หรือค่าอยู่ในโรงแรมนั้น (มาตรา 245)

14) การเอาทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นของตนเอง หรือของบุคคลที่สามชักจูง ผู้หนึ่งผู้ใดให้จำหน่ายโดยเสียเปรียบซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยเหตุที่ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ หรือเป็นเด็กเบาปัญญา และไม่สามารถเข้าใจตามสมควรซึ่งสาระสำคัญแห่งการกระทำของตน จนผู้ถูกชักจูงจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินนั้น (มาตรา 346)

15) การหาประโยชน์ให้ตนเองหรือผู้อื่นจากการประกันวินาศภัย แกล้งทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สิน อันเป็นวัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัย (มาตรา 347)

16) การเอาไปเสีย ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่งทรัพย์สินอันตนจำนำไว้แก่ผู้อื่น ถ้าได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้รับจำนำ (มาตรา 349)

17) การกระทำเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ของตนหรือของผู้อื่นได้รับการชำระหนี้ ทั้งหมด หรือแต่บางส่วน ซึ่งได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้ชำระหนี้โดยย้ายไปเสีย หรือโอนไปให้ผู้อื่นซึ่งทรัพย์สิน แกล้งให้ตนเองเป็นหนี้จำนวนใดอันไม่เป็นความจริง (มาตรา 250)

18) การครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่น หรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เบียดบังเอาทรัพย์สินนั้นไปเป็นของตนเองหรือบุคคลที่สามโดยทุจริต หรือครอบครองทรัพย์สิน

ของผู้อื่น เพราะมีผู้ส่งมอบให้โดยสำคัญผิดไปด้วยประการใด ๆ หรือเป็นทรัพย์สินหาย ซึ่งผู้กระทำผิดเก็บไว้ (มาตรา 352)

19) การกระทำผิดหน้าที่ของตนด้วยประการใด ๆ โดยทุจริต จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ในกรณีที่ได้รับมอบหมาย ให้จัดการทรัพย์สินของผู้นั้น หรือทรัพย์สินซึ่งผู้นั้นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย (มาตรา 353)

20) การกระทำความผิดตามข้อ 18 และข้อ 19 ในฐานะที่ผู้กระทำผิด เป็นผู้จัดการทรัพย์สินของผู้อื่นตามคำสั่งของศาล หรือตามพินัยกรรม หรือในฐานะเป็นผู้มีอาชีพ หรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน (มาตรา 354)

21) การเก็บได้ซึ่งสิ่งหามิทรัพย์สินอันมีค่า อันซ่อนหรือฝังไว้โดยพฤติการณ์ ซึ่งไม่มีผู้ใดอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ แล้วเปิดเผยเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา 355)

22) การทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย นับเป็นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ และการกระทำนั้นอาจจะกระทำต่อเครื่องกล หรือเครื่องจักรที่ใช้ในการประกอบกิจการ หรืออุตสาหกรรมต่อบุคคล ยวดยาน หรือสัตว์พาหนะ ที่ใช้ในการขนส่งสาธารณะ หรือในการประกอบอาชีพกสิกรรม หรืออุตสาหกรรมหรือต่อพืช หรือพืชผลของกสิกร (มาตรา 358 และมาตรา 359)

23) การเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น เพื่อถือการครอบครอง อสังหาริมทรัพย์นั้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน หรือเข้าไปกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวน การครอบครองอสังหาริมทรัพย์โดยปกติสุข โดยเหตุเกิดในเวลากลางวันไม่มีอาวุธ และมีได้ร่วมกัน กระทำความผิด (มาตรา 362)

24) การยกย้ายหรือทำลายเครื่องหมายเขตแห่งอสังหาริมทรัพย์ ของผู้อื่นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน เพื่อถือเอาอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นของตนเอง หรือของบุคคลที่สาม (มาตรา 363)

25) การเข้าไปหรือการซ่อนตัวอยู่ในเคหสถาน อาคารเก็บรักษาทรัพย์สิน หรือสำนักงาน ในความครอบครองของผู้อื่น หรือไม่ยอมออกไปจากสถานที่เช่นนั้น (มาตรา 364)

26) ความผิดที่กฎหมายให้ยอมความกันได้ เพราะคู่กรณีผูกพันกัน ด้วยความเป็นญาติ คือ

- 1) ผู้บุพการีกระทำต่อผู้สืบสันดาน

2) ผู้สืบสันดานกระทำต่อผู้บุพการี
 3) พี่หรือน้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกระทำต่อกัน
 ทั้งสามกรณีแม้กฎหมายมิได้บัญญัติให้ยอมความกันได้ก็ถือว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ โดยจะระบุไว้ชัดเจนในตัวบท ความผิดดังกล่าว ได้แก่

- 1) ความผิดฐานลักทรัพย์
- 2) ชิงทรัพย์
- 3) ฉ้อโกงทรัพย์ โกงเจ้าหนี้
- 4) ฐานยักยอกทรัพย์
- 5) รับของโจร
- 6) ทำให้เสียทรัพย์

2.1.2 ความผิดตามกฎหมายอื่น

ความผิดตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วย ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 และความผิดตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 24 มาตรา 25 และมาตรา 26 กล่าวโดยสรุปได้ว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน มีลักษณะเป็นการกำหนดแนวทางสมานฉันท์ระหว่างผู้ต้องหาและผู้เสียหาย ลดระยะเวลาในการดำเนินคดี ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล เหตุผลดังกล่าวเป็นเหตุผลที่น่าสนับสนุนให้มีการออกกฎหมายมารองรับบทบาทของพนักงานสอบสวน ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากแนวทางสมานฉันท์อันเป็นแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นสิ่งที่ได้รับการศึกษาอย่างจริงจังในประเทศไทย ในระยะไม่กี่ปีมานี้ และมีการนำมาปฏิบัติแล้ว เช่น การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) ในคดีเด็กและเยาวชนกระทำผิด แนวทางนี้จะทำให้คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ และกลับไปใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนได้อีก เมื่อมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะทำให้ระยะเวลาในการดำเนินคดีสั้นลง โดยตัดขั้นตอนการพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนโดยพนักงานอัยการ และการพิจารณาพิพากษาในศาลลง เมื่อคดียุติเพียงในชั้นเจ้าพนักงาน จะทำให้ไม่มีคดีขึ้นสู่ศาล จึงเป็นการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล

กฎหมายและงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีดังต่อไปนี้

1.1 ประมวลกฎหมายอาญา ในความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษ ความผิดสองประเภทนี้ เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวน หรือผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง

เป็นผู้ไกลเกลี่ยข้อพิพาท และใช้วิธีการไกลเกลี่ยตามที่ตนเองเห็นว่าจะจะเป็นทางที่จะทำให้ข้อพิพาทยุติลงได้

1.2 ประมวลกฎหมายแพ่ง ในส่วนของความเสียหายทางแพ่งหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องคดีอาญา ในส่วนของการชดเชยค่าเสียหาย เมื่อคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ ประมวลกฎหมายแพ่งก็เปิดโอกาสให้มีการทำข้อตกลงเป็นหนังสือยุติข้อพิพาทได้ และมีผลบังคับได้ตามกฎหมายดังปรากฏตามประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 850-852

1.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 37 มาตรา 38 และมาตรา 39 กล่าวถึงคดีที่อาจจะระงับไปได้ก่อนไปถึงศาล เป็นการเปิดโอกาสให้มีการตกลงกันในความผิดที่ยอมความได้ และความผิดลหุโทษก็ให้ชำระค่าปรับตามกฎหมาย คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาด

2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อตอบโจทย์งานวิจัยเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ โดยผู้วิจัยทำการสรุปงานวิจัยดังกล่าวเป็นข้อ ๆ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย ดังต่อไปนี้

2.1 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การคืนอำนาจแก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน งานวิจัยของ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2548) เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การคืนอำนาจแก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน” ที่ได้ทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้กล่าวถึง แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เริ่มปรากฏขึ้นใหม่ในสังคม และได้รับความนิยมจากกลุ่มนักคิดทวนกระแสทั่วโลกเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับนั้น ได้มีบรรดาข้อถกเถียงทางวิชาการในประเด็นต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย บ้างก็เป็นการเสริมประเด็นสนับสนุนแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บ้างก็เป็นประเด็นเชิงหักล้างที่ไม่เห็นด้วยกับการมอบอำนาจชี้ขาดความยุติธรรมทางสังคมให้แก่ผู้อื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น ๆ หรือยังกังวลใจในการยินยอมให้ประชาชนทั่วไปมีอำนาจดำเนินการควบคุมสังคม โดยยังคงเชื่อมั่นว่าหน้าที่การควบคุมสังคม ควรจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น¹⁸

ในงานวิจัยของจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ได้กล่าวสรุป “การคืนอำนาจ” แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน” ว่าเป็นกระบวนการและกลไกของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

¹⁸ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “กระทรวงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย”, วารสารตุลพาท, 51, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2547): 112-142.

เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์โยงใยกัน ระหว่าง “เหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำความผิด-ชุมชน” เมื่อมีการคืนอำนาจและเสริมพลังแก่ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายในปัญหาอาชญากรรม คือ เหยื่อ-ผู้กระทำความผิด-ชุมชน อย่างครบถ้วนเสมอภาคกันแล้ว ย่อมนำมาซึ่งความสมานฉันท์สันติสุขของสังคมส่วนรวม (social harmony) ดังที่แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้กำหนดไว้ เป็นเป้าหมายสุดท้าย ที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมบรรลุถึงได้ทั่วหน้ากันในระยะเวลาอันสมควร

2.2 วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ของ ชัยวิวัฒน์ หิรัญวัฒน์ (2545) เรื่อง “บทบาทพนักงานสอบสวนในการกักคดียุติธรรม” ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Process) ของประเทศไทย เกิดจากปริมาณคดีที่เกิดขึ้นมีจำนวนมาก และขาดมาตรการในการกักคดี ซึ่งก่อให้เกิดสภาพปัญหาความแออัดในเรือนจำ โดยปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว มิใช่ปัญหาของระบบราชทัณฑ์ แต่เป็นปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันแก้ไข เพื่อหาแนวทางกำหนดพนักงานสอบสวน เพื่อช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลและผู้ต้องขังล้นเรือนจำ หากผลการศึกษารูปแบบและมาตรการกักคดีของต่างประเทศ คือ ประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำมาปรับใช้เป็นบทบาทพนักงานสอบสวนของไทย รูปแบบและมาตรการในการกักคดีบางประเภท มิให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นอัยการและศาล เพราะในปัจจุบันทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิด มิใช่แต่เพียงการลงโทษเพื่อการแก้แค้น และจะเกิดผลดีเสมอไป โดยเฉพาะเพื่อเป็นการลดปริมาณคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือคดีที่ผู้กระทำความผิดไม่สมควรรับโทษจำคุก เพราะจะส่งผลกระทบต่อสถานะทางสังคม ทำให้เกิดรอยมลทิน (Stigma) เสมือนเป็นตราบาปทางสังคม จึงเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมของไทย ขาดมาตรการในการกักคดี (Diversion) มิให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งนับว่าเป็นมาตรการที่จำเป็นในสภาพปัจจุบัน ดังนั้น พนักงานสอบสวนในฐานะเจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถือเป็นจุดเริ่มต้นกระบวนการเมื่อคดีอาญาเกิดขึ้น และมีหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างใกล้ชิด เห็นควรมีบทบาทในการหารูปแบบและมาตรการกักคดีบางประเภท ให้ยุติได้ในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และผู้ต้องขังล้นเรือนจำ จากผลการศึกษารูปแบบและมาตรการกักคดีของต่างประเทศ คือ ประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำมาปรับใช้เป็นบทบาทพนักงานสอบสวนของไทย

ชัยวิวัฒน์ หิรัญวัฒน์ ได้เสนอแนะในงานวิทยานิพนธ์ว่า รูปแบบและมาตรการที่เหมาะสมในการนำมาปรับใช้เป็นบทบาทพนักงานสอบสวนของไทย คือ รูปแบบและมาตรการในการกักคดีของประเทศไทย เนื่องจาก¹⁹

¹⁹ ชัยวิวัฒน์ หิรัญวัฒน์, บทบาทพนักงานสอบสวนในการกักคดี มิให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545), หน้า 98.

1. หลักการสอบสวนของญี่ปุ่นและไทยเช่นเดียวกัน คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจของญี่ปุ่นมีอำนาจสอบสวน แต่ถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่ตำรวจไทยมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ทำความเห็นเสนอสำนวนให้พนักงานอัยการ ซึ่งเป็นการควบคุมโดยพนักงานอัยการเหมือนกัน

2. หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของไทยไม่มีเช่นเดียวกับญี่ปุ่น คือ พนักงานอัยการญี่ปุ่น จะมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการ โดยมีบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น และประกาศอัยการสูงสุด วางระเบียบหลักเกณฑ์ในการสอบสวนคดีอาญาให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการ จัดการตามมาตรการคดีความผิดเล็กน้อยให้ยุติคดีได้ในชั้นพนักงานสอบสวน โดยไม่ต้องส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ เพียงแต่ทุกเดือนต้องทำบันทึกการจัดการคดีความผิดเล็กน้อยถึงพนักงานอัยการ เพื่อตรวจสอบเหมือนกัน

ดังนั้น เมื่อหลักการสอบสวนและหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของไทยและญี่ปุ่นเหมือนกัน การใช้รูปแบบและมาตรการก็ควรจะใช้เหมือนกันได้ โดยการโอนอำนาจจากพนักงานอัยการมาได้บ้าง และให้เพิ่มฐานความผิดเล็กน้อย หรือผลของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นเล็กน้อยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการ โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย หรือระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วย การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ เพื่อกำหนดเกณฑ์การสอบสวนคดีอาญา มอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการจัดการคดีความผิดเล็กน้อย และบันทึกรายงานการจัดการคดีความผิดเล็กน้อยเสนอพนักงานอัยการทุกเดือนเพื่อตรวจสอบ ดังเช่นรูปแบบและมาตรการของญี่ปุ่น ดังนั้น รูปแบบและมาตรการของญี่ปุ่น จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาปรับใช้เป็นบทบาทพนักงานสอบสวน ในการกันคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของไทยต่อไป

2.3 การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน งานวิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ของสุวิจักขณ์ โฉมวงศ์ ร.ต.อ. (ยศในขณะนั้น) เรื่อง “การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน”²⁰ ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Process) ของประเทศไทย ที่มีปริมาณคดีจำนวนมาก เข้าสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรม ก่อให้เกิดสภาพปัญหาความแออัดในเรือนจำ เป็นปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันแก้ไขเพื่อหาแนวทางกำหนดรูปแบบในการกันคดีบางประเภท ไม่ให้เข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นอัยการและศาล เพราะปัจจุบันทฤษฎีการลงโทษไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อจะแก้แค้นทดแทน

²⁰ สุวิจักขณ์ โฉมวงศ์, การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 5.

เหมือนในอดีต หากเป็นไปได้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับมากระทำความผิดอีก โดยแก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิด จึงมีแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีหลักการว่า อาชญากรรม ไม่เป็นเพียงฝ่าฝืนกฎหมายที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เท่านั้น อาชญากรรมทำให้เกิดความเสียหายด้วย และความเสียหายนั้นส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย โดยมุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดั้งเดิม เป็นการให้โอกาส ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ที่จะแก้ปัญหา เพื่อสร้างความสันติสุข และนำความสมานฉันท์กลับคืนสู่สังคม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งเป็นกระบวนการ ที่นำเอามา “เสริม” กระบวนการยุติธรรมหลัก ทำให้คดีที่มีความจำเป็นต้องใช้กระบวนการยุติธรรม อย่างแท้จริง ดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว และคล่องตัวมากขึ้น ปริมาณคดีในระยะยาวจะลดลง อีกทั้งเป็นการเสริมสร้างความยุติธรรม ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและไม่ทอดทิ้ง “เหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหาย” โดยมีกระบวนการดูแลและชดใช้เยียวยาแก่ “ผู้เสียหาย” ที่มีศักยภาพมากขึ้นด้วย

บทที่ 3

ผลการวิจัย

บทบาทของพนักงานสอบสวน

ในการปฏิบัติงานด้านการสอบสวนนั้น บุคลากรหลัก ก็คือ พนักงานสอบสวน ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ อันเป็นลักษณะงานที่ปฏิบัติคล้ายคลึงกับงานของอัยการและศาล กล่าวคือ ปฏิบัติงานด้านอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน นอกจากนั้น ยังเป็นลักษณะงานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันซึ่งพนักงานสอบสวนเปรียบเสมือนด่านแรกของกระบวนการยุติธรรม

ปัญหาในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นที่ประจักษ์เห็นได้ชัด ก็คือ

1. หลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาของพนักงานสอบสวน
2. ขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน
3. ขั้นตอนการมีความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน
4. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพนักงานสอบสวนในคดีจราจรทางบกในปัจจุบัน
5. บทบาทของพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกฎหมายที่ใช้บังคับ
 - 5.1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
 - 5.2 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
6. หลักการวินิจฉัยคดีจราจรทางบกเบื้องต้นของพนักงานสอบสวน
7. ปัญหาและอุปสรรคของพนักงานสอบสวน
8. ปัญหาและอุปสรรคของพนักงานสอบสวนกระทำภายใต้กฎหมาย ทำให้เกิดความล่าช้า
9. ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการดำเนินคดี
10. ข้อจำกัดของกฎหมายที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของพนักงานสอบสวน
11. ปัญหามาตรการทางกฎหมายในชั้นพนักงานสอบสวน ปัญหาการไกล่เกลี่ยทางแพ่ง ปัญหาความล่าช้า ช้าซ้อนในการดำเนินคดี
12. ปัญหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวนไปบังคับใช้

1. หลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาของพนักงานสอบสวน²¹

เมื่อมีข้อโต้แย้งหรือมีคดีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างประชาชน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง กระบวนการจัดการหรือการระงับข้อพิพาทนั้น ก็มักจะมาขอให้พนักงานสอบสวนช่วยเหลือเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทในคดีดังกล่าว ดังนั้น จึงควรทราบกระบวนการในการไกล่เกลี่ย ซึ่งมีรายละเอียดและขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา

หลักและขั้นตอนในการสอบสวนคดีอาญาในชั้นสอบสวนในปัจจุบันนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

1.1.1 ขั้นตอนการรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ

คำร้องทุกข์ หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้น ได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

คำกล่าวโทษ หมายถึง การที่บุคคลซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีบุคคลผู้รู้ตัวหรือไม่ก็รู้ ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น

การร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้น ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสอบสวน คือ มีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลาย ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การที่พนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับเรื่องความผิดที่กล่าวหา ก็เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษนั่นเอง

การรับคำร้องทุกข์นั้น พนักงานสอบสวน จะต้องพิจารณาว่า ผู้ที่มาร้องทุกข์ เป็นผู้เสียหายหรือสามารถจัดการแทนผู้เสียหายได้หรือไม่ เช่น ในกรณีความผิดต่อส่วนตัวนั้น หากผู้มาร้องทุกข์ไม่ใช่เป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง หรือเป็นบุคคลที่ไม่สามารถจัดการแทนผู้เสียหายได้ตามกฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวน ก็ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนได้ เพราะคดีความผิดต่อส่วนตัว กฎหมายห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีการร้องทุกข์ตามระเบียบ (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121) แตกต่างกับคดีความผิดต่ออาญาแผ่นดิน หากความผิดอาญาได้เกิดหรือมีผู้อ้างหรือพนักงานสอบสวน เชื่อว่า มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในเขตอำนาจของตน ก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้มาร้องทุกข์

²¹เรวัต ทองประกอบ, “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของพนักงานสอบสวนต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน”, วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย 3, 1 (มกราคม-เมษายน 2554): 77-95.

หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนสามารถกล่าวโทษด้วยตนเอง และรวบรวมพยานหลักฐาน ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้

คำร้องทุกข์นั้นต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำลง ความเสียหายที่ได้รับ และชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิด เท่าที่จะบอกได้

คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือต้องมี วัน เดือน ปี และลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวัน เดือน ปี และลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในวันนั้น กล่าวคือ เมื่อปรากฏว่ามีผู้ประสงค์จะร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน เพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ใดในเรื่องใดก็ตามแล้วแต่ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการจดบันทึกปากคำผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ โดยการจดบันทึกลงในสมุดรายงานประจำวันของสถานีตำรวจ จากนั้นจึงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่ถูกกล่าวหาดังกล่าว ทั้งพยานหลักฐานฝ่ายผู้กล่าวหา และพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหา ตามหลักว่าด้วยการสอบสวนต่อไป โดยผู้ร้องทุกข์จะแก้คำร้องทุกข์ระยะใดหรือจะถอนคำร้องทุกข์ เสียเมื่อใดก็ได้

ในคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาแผ่นดิน การถอนคำร้องทุกข์เช่นนั้น ย่อมไม่ได้ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวน หรือพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีนั้น

หมายถึงคดีความผิดต่อแผ่นดินหรือคดีอาญาแผ่นดิน ถึงแม้ว่าผู้เสียหาย จะขอถอนคำร้องทุกข์ ไม่ต้องการจะให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้ต้องหาอีกต่อไป พนักงานสอบสวนก็ยังคงต้องดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป เพราะเป็นคดีที่ไม่อาจยอมความได้ตามกฎหมาย

1.1.2 ขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐาน

หลังจากที่ได้มีการรับคำร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องเริ่มทำการสอบสวนโดยมิชักช้า ส่วนจะทำการสอบสวนที่ใด เวลาใดนั้น แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยระหว่างการสอบสวน ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย พนักงานสอบสวนจะประวิงเวลา การสอบสวนไม่ได้ และจะทำการสอบสวนที่ใด เวลาใด ก็สามารถทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องสอบสวนต่อหน้าผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ ทั้งนี้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา และเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการ ดังนี้

- 1) ตรวจสอบตัวผู้เสียหาย เมื่อผู้นั้นยินยอม
- 2) ตรวจสอบผู้ต้องหา พิมพ์ลายนิ้วมือ และลายเท้า จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา
- 3) ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การทำแผนที่ หรือภาพวาด จำลอง ถ่ายภาพ
- 4) ค้นหาเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามหลักว่าด้วยการค้น
- 5) ออกหมายเรียกพยานบุคคล ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขา อาจเป็นประโยชน์แก่คดี
- 6) ออกหมายเรียกผู้ต้องหา
- 7) ขออนุมัติต่อศาลออกหมายจับผู้ต้องหา เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับ
- 8) สอบสวนปากคำผู้ต้องหา กรณีที่ผู้ต้องหาถูกจับ ถูกเรียก หรือถูกส่งตัวมา หรือเข้ามาพบพนักงานสอบสวนเอง รวมทั้งแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ
- 9) นำตัวผู้ต้องหาไปนำชี้สถานที่เกิดเหตุ และทำแผนประกอบคำรับสารภาพ
- 10) ปลดปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวระหว่างการสอบสวน
- 11) ยื่นคำร้องขอคัดฟ้อง หรือฝากขังผู้ต้องหา
- 12) ให้มีการถอนคำร้องทุกข์ ในคดีความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดที่กฎหมายระบุไว้ว่า เป็นความผิดอันยอมความได้
- 13) เปรียบเทียบปรับในคดีที่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ในชั้นสอบสวน
- 14) การชั้นสูตรพลิกศพ

1.1.3 ขั้นตอนการมีความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวน ได้รวบรวมพยานหลักฐานจนครบทุกประเด็นแล้ว เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ที่จะต้องรวบรวมเอาบันทึกการสอบสวน และให้เอาบันทึกเอกสารซึ่งได้มา อีกทั้งบันทึกและเอกสารทั้งหลาย ซึ่งเจ้าพนักงานอื่นผู้สอบสวน คดีเดียวกันนั้นส่งมารวมเข้าสำนวนไว้ และเพื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่า การสอบสวน เสร็จแล้ว ก็ให้จัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- 1) ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด ก็ให้พนักงานสอบสวนงด การสอบสวน หรือมีความเห็นที่ควรให้งดการสอบสวน แล้วแต่อัตราโทษแห่งคดี และส่งสำนวน การสอบสวนพร้อมความเห็นดังกล่าวไปให้พนักงานอัยการพิจารณา

2) ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือเรียกจับตัวยังไม่ได้ เมื่อได้รับความตามทางการสอบสวนอย่างใด ให้ทำความเข้าใจว่าควรส่งฟ้อง หรือส่งไม่ฟ้อง พร้อมกับสำนวนการสอบสวนส่งไปยังพนักงานอัยการ

3) ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด และผู้นั้นถูกควบคุมหรือขังอยู่ หรือปล่อยชั่วคราว หรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก ให้พนักงานสอบสวนทำความเข้าใจตามท้องสำนวนการสอบสวน ว่าควรส่งฟ้อง หรือส่งไม่ฟ้อง ไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน ในกรณีที่ไม่ฟ้อง ให้ส่งแต่สำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อย หรือปล่อยชั่วคราว ถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่ให้ขอเอง หรือขอให้พนักงานอัยการขอต่อศาลให้ปล่อย

4) นอกจากนั้น หลังจากที่พนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการพิจารณาแล้ว พนักงานอัยการมีคำสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจในการสอบสวนอีกครั้งหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่สอบสวนเพิ่มเติม และเมื่อมีการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว พนักงานสอบสวนก็ยังมีหน้าที่ในการเดินทางไปเบิกความเป็นพยานต่อศาล ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้ทำการสอบสวนว่า ได้ทำการสอบสวนมาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

2. การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน

เนื่องจากพนักงานสอบสวนรับผิดชอบเกี่ยวกับคดีอาญาโดยตรง ดังนั้น จำเป็นที่พนักงานสอบสวน จะต้องรู้เกี่ยวกับหลักกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องนำไปใช้ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใกล้เคียงข้อพิพาท สำหรับพนักงานสอบสวนมีดังต่อไปนี้

2.1.1 ประมวลกฎหมายอาญา ในความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษ ความผิดสองประเภทนี้ เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวน หรือผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง เป็นผู้ใกล้เคียงข้อพิพาท และใช้วิธีการใกล้เคียงตามที่ตนเองเห็นว่า จะเป็นทางที่จะทำให้ข้อพิพาทยุติลงได้

2.1.2 ประมวลกฎหมายแพ่ง ในส่วนของความเสียหายทางแพ่ง หรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องคดีอาญา ในส่วนของการชดเชยค่าเสียหาย เมื่อคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ ประมวลกฎหมายแพ่งก็เปิดโอกาสให้มีการทำข้อตกลงเป็นหนังสือยุติข้อพิพาทได้ และมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย ดังปรากฏตามประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 850-852

2.1.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 37 มาตรา 38 และมาตรา 39 กล่าวถึงคดีที่อาจรังไปได้ก่อนถึงศาล เป็นการเปิดโอกาสให้มีการตกลงกัน ในความผิดที่ยอมความได้ และความผิดลหุโทษก็ให้ชำระค่าปรับตามกฎหมาย คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาด

2.2 ความผิดอันยอมความได้ ซึ่งพนักงานสอบสวนสามารถไกล่เกลี่ยได้

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญานั้น ความผิดที่พนักงานสอบสวนสามารถไกล่เกลี่ย และเป็นผลให้คดียุติได้ในชั้นพนักงานสอบสวน เป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่า ให้เป็นคดีอันยอมความได้

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพนักงานสอบสวนในคดีจราจรทางบกในปัจจุบัน

เนื่องจากพนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับคดี โดยเฉพาะคดีตามกฎหมายอาญา หรือตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา จึงจำเป็นที่พนักงานสอบสวนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องนำไปใช้ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงนั้น ๆ แต่ปัญหาไม่ได้มีเฉพาะปัญหาทางด้านคดีอาญาเพียงด้านเดียว พนักงานสอบสวนมีปัญหาในการไกล่เกลี่ยค่าเสียหายในทางแพ่งร่วมอีกด้วย โดยเฉพาะค่าเสียหายทางแพ่งอันเกิดจากคดีจราจรทางบก สาเหตุเนื่องจากกฎหมายไม่ได้เปิดช่องให้พนักงานสอบสวนต้องมีหน้าที่ไกล่เกลี่ยค่าเสียหายโดยตรง แต่ต้องอำนวยความสะดวกธรรมให้กับคู่กรณีทุกฝ่าย

เมื่อมีคดีเกี่ยวกับการจราจรทางบกเกิดขึ้น ในการวินิจฉัยคดีพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แล้วนำข้อเท็จจริงนั้นมาวินิจฉัยว่าเหตุที่เกิดขึ้นเกิดจากความประมาทของฝ่ายใด ตามหลักของกฎหมายจราจร แต่ในด้านความเสียหายซึ่งอาจจะเป็นความสูญเสียเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน เป็นอีกบริบทหนึ่งที่พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการเพื่อให้คดีเสร็จสิ้น ซึ่งการวินิจฉัยก็อาศัยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้น ๆ มาวินิจฉัยเช่นกัน

ในปัจจุบันการไกล่เกลี่ยทางแพ่งของพนักงานสอบสวนในคดีจราจรทางบกนั้น จะใช้วิธีการไกล่เกลี่ย ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงกันเองก่อน เพื่อหาข้อยุติโดยพนักงานสอบสวนจะเป็นคนกลางในการบันทึกผลการเจรจา เนื่องจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีคำสั่ง หรือข้อสั่งการโดยมอบหมายแนวทางให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีจราจร หากคู่กรณีตกลงกันได้อย่างไร ก็ให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ (ตามหนังสือของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 0004.6/1405 ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544)

2. พนักงานสอบสวนแจ้งข้อเท็จจริงให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายทราบ เกี่ยวกับเส้นทางการขับขี่ของรถคู่กรณีแต่ละฝ่าย ตามกฎหมาย พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. 2522 ว่าการขับขี่ของฝ่ายตนถูกต้องตามหลักหรือไม่ โดยแยกการแจ้งให้แต่ละฝ่ายทราบเพื่อป้องกันการโต้แย้งกัน แล้วค่อยนัดเจรจาไกล่เกลี่ยค่าเสียหายกันในโอกาสต่อไป

3. พนักงานสอบสวนจะนัดคู่กรณีเจรจาไกล่เกลี่ยค่าเสียหาย (ครั้งที่ 1) หรือบางครั้งคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะร้องขอให้พนักงานสอบสวนนัดเจรจา เนื่องจากเห็นว่าล่วงเลยเวลามาพอสมควรแล้ว ซึ่งอาจจะมีการนัดเจรจากันในครั้งต่อไป หากการไกล่เกลี่ยไม่สามารถตกลงกันได้

4. พนักงานสอบสวนนัดเจรจาไกล่เกลี่ย (ครั้งที่ 2 หรือ 3) เพื่อให้คู่กรณีได้นำข้อมูลหรือข้อเสนอของแต่ละฝ่าย ที่เสนอมาในการเจรจาครั้งก่อน ที่ให้แต่ละฝ่ายนำไปปรึกษาหรือพิจารณา เพื่อหาข้อยุติต่อไป หากยังไม่สามารถตกลงกันได้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ และอาจจะมีการนัดหมายเจรจากันอีกต่อไปได้

ดังนั้น ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในทางแพ่งในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนนั้น จะเข้าไปในลักษณะที่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ไม่มีหลักประกันที่น่าเชื่อถือ และไม่อยู่ในหลักการที่ควรจะเป็น ในบางครั้งคู่กรณีที่ยินยอมยุติหรือยอมตกลงค่าเสียหาย ด้วยอาจจะไม่ได้เกิดจากความพอใจ ที่ต้องยอมยุติหรือยินยอมตกลงด้วยก็เพื่อให้จบเรื่อง ไม่อยากเสียเวลาหรือไม่ต้องการจะไปต่อสู่คดีกันในชั้นศาลอีก หรือเพราะมีเหตุปัจจัยอื่นมาแทรกแซง ฉะนั้น ความยินยอมตกลงหรือการประนีประนอมกันที่เกิดขึ้น ซึ่งดูว่าเหมือนจะสำเร็จนั้น อาจจะไม่เกิดจากความเต็มใจ หรือความพอใจของคู่กรณีก็ได้

บทบาทของพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกฎหมายที่ใช้บังคับ

1. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

บทบาทของพนักงานสอบสวนโดยปกติ การสอบสวนนั้นพนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่เป็นผู้กล่าวหาในคดีตาม พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. 2522 แต่อย่างไรก็ตามในกรณีประมาทเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตที่ไม่เกี่ยวกับ พ.ร.บ. จราจร ราษฎรก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเองได้ ในทางปฏิบัตินั้น พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดำเนินคดีสอบสวนทางอาญาค่าเสียหายทางแพ่ง ไม่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนไว้ พนักงานสอบสวนสามารถทำได้แค่เพียงคนกลางในการให้คู่กรณีตกลงกันเท่านั้น หากไม่สามารถตกลงกันได้ก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องในทางแพ่งต่อไป พนักงานสอบสวนอาจมีหน้าที่ต้องไปเป็นพยานในคดีแพ่งอีกส่วนหนึ่ง แต่พนักงานสอบสวนจะไปยุ่งเกี่ยวกับค่าเสียหายในคดีจราจรไม่ได้ เช่น มีส่วนได้เสีย

กำหนดค่าสินไหมทดแทนต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของคู่กรณีในทางแพ่งที่จะต้องพิจารณาเอาเอง กรณีดังกล่าวนี้ มีหนังสือของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 0004.6/1405 ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 เรื่อง “แนวทางปฏิบัติกรณีผู้แทนบริษัทประกันภัยเข้ามายุ่งเกี่ยวในคดีรถชนกัน “ ถึงแม้ว่าหนังสือฉบับดังกล่าว จะห้ามเฉพาะตัวแทนของบริษัทประกันภัยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับคดีทางแพ่งก็ตาม แต่ก็ได้กำหนดเรื่องการตกลงค่าเสียหายทางในทางแพ่งเกี่ยวกับคดีดังกล่าวไว้ ดังนี้

“...หากผู้เสียหายและผู้ต้องหายินยอมตกลงในเรื่องค่าทดแทน ให้พนักงานสอบสวนจัดการไปตามที่ทั้งสองฝ่ายปรองดองกัน ถ้าไม่ตกลงก็ให้ส่งรายงานประจำวันไว้เป็นหลักฐาน เพื่อคู่กรณีจะได้ฟ้องเรียกร้องกันทางศาลอีกส่วนหนึ่ง....”

นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 2256/2537 วินิจฉัย ไว้ว่า “เจ้าพนักงานตำรวจ มีหน้าที่ในการปราบปรามสืบสวนและจับกุมผู้กระทำความผิดทางอาญา หาได้เกี่ยวกับกรณีที่มีบุคคลพิพาทกันในทางแพ่งไม่ แม้คู่กรณีจะนำเรื่องทางแพ่งไปแจ้งให้จัดการไกล่เกลี่ยเปรียบเทียบ และเจ้าพนักงานตำรวจได้ทำการไกล่เกลี่ยเปรียบเทียบ และจัดการลงบันทึกประจำวันไว้เป็นหลักฐาน ก็หาใช่เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจโดยตรงตามกฎหมายไม่ คงเป็นแต่เพียงอรรถาธิบายในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจผู้รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนเท่านั้น”

ดังนั้น การเจรจาไกล่เกลี่ยค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกนั้น พนักงานสอบสวน ไม่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงที่จะเข้าไปดำเนินการได้ ทำได้แต่เพียงเป็นคนกลางในการบันทึกข้อตกลงของคู่กรณีเท่านั้น การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เป็นไปโดยไม่มีหลักการที่ถูกต้อง บางครั้งมีบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่คู่กรณีเข้ามาแทรกแซง อาจจะเข้ามาแทรกแซงในตัวของพนักงานสอบสวนโดยตรง หรืออาจจะถูกแทรกแซงโดยผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยเสียความยุติธรรมได้

2. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวน โดยเน้นไปในการปรับใช้กฎหมายอาญา และกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหลัก

2.1 ผู้มีอำนาจในการสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) พนักงานสอบสวน หมายถึง “เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน” โดยบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติให้มีอำนาจสอบสวน ดังต่อไปนี้

ก. ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคสอง คือ ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือเทียบเท่า

ข. ในจังหวัดอื่น ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคแรก คือ

- (1) พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่
- (2) ปลัดอำเภอ
- (3) นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือเทียบเท่า

ค. คดีความผิดซึ่งทำขึ้นนอกราชอาณาจักร (เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7, 8 และ 9) ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 คือ

- (1) อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาราชการแทน
- (2) พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาราชการแทน

(3) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลผู้ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหาในกรณี (3) และ (4) อำนาจสอบสวนเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีจำเป็นในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุดเท่านั้น สำหรับพนักงานสอบสวนในจังหวัดอื่นตาม ข. นั้น จะเห็นว่า มีทั้งฝ่ายปกครองและตำรวจ แต่ในทางปฏิบัติกระทรวงมหาดไทยมักกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจแต่ฝ่ายเดียวเป็นพนักงานสอบสวน

2.2 การร้องทุกข์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) “คำร้องทุกข์” หมายถึง “การที่ผู้เสียหายกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยมีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

คำร้องทุกข์มีความสำคัญยิ่งในการดำเนินคดีในความผิดส่วนตัว (ความผิดอันยอมความได้) ในเรื่องอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนในความผิดอันยอมความได้ ต้องมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบก่อน ตามมาตรา 121 วรรคสอง ถ้าไม่มีคำร้องทุกข์หรือคำร้องทุกข์ไม่ชอบด้วยมาตรา 2 (7) พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจสอบสวน และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 ศาลต้องยกฟ้องและการสอบสวนในความผิดอันยอมความได้ ตามมาตรา 121 วรรคสอง (รวมถึงอาจเชื่อมโยงไปถึงอำนาจการสอบสวนตามมาตรา 18 และ 19) และอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ

ตามมาตรา 120 ซึ่งต้องพิจารณาตามกระบวนการว่า เป็นผู้เสียหายหรือไม่ การร้องทุกข์ ชอบหรือไม่ พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนหรือไม่ พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องหรือไม่ และยังต้องพิจารณาถึงอายุความร้องทุกข์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96 ด้วย กล่าวคือ ในความผิดอันยอมความได้ ต้องร้องทุกข์ภายในกำหนดสามเดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวน ในกรณีต่อไปนี้ก็ได้

2.2.1 เมื่อผู้เสียหายขอความช่วยเหลือแต่ไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ

2.2.2 เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเสียหายโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน

2.2.3 เมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์ หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยปาก ไม่ยอมบอกว่าเป็นใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษ หรือบันทึกคำกล่าวโทษ ตามมาตรา 123 ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ คำร้องทุกข์นั้นต้องปรากฏชื่อ และที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับและชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้ คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็น หนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือต้องมี วันเดือนปี และลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวันเดือนปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ ในบันทึกนั้น

2.3 เขตอำนาจการสอบสวน

ตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 นั้น มีความชัดเจนเกี่ยวกับเขตอำนาจการสอบสวนได้บัญญัติ “ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัด พระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญา ซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิด ภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

2.4 การแจ้งข้อกล่าวหา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมาหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมา อยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน เป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหา ได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นได้กระทำความผิดตามข้อหานั้น

ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

เมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาแล้ว ทั้งผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้ถูกจับ และยังไม่ได้มีการออกหมายจับ แต่พนักงานสอบสวนเห็นว่า มีเหตุที่จะออกหมายจับผู้นั้นได้ ตามมาตรา 71 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาล เพื่อขอออกหมายจับโดยทันที แต่ถ้าขณะนั้นเป็นเวลาศาลปิด หรือใกล้จะปิดทำการ ให้พนักงานสอบสวนสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลในโอกาสแรกที่ศาลเปิดทำการ กรณีเช่นนี้ให้นำมาตรา 87 มาใช้บังคับแก่การพิจารณาออกหมายจับโดยอนุโลม หากผู้ต้องหาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานสอบสวนดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจับผู้ต้องหานั้นได้ โดยถือว่า เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่จะจับผู้ต้องหาได้โดยไม่มีหมายจับ และมีอำนาจปล่อยชั่วคราวหรือควบคุมตัวผู้ต้องหานั้นไว้

ส่วนกรณีในคดีจราจรทางบกนั้น พนักงานสอบสวนจะใช้วิธีแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหา แล้วปล่อยตัวผู้ต้องหาไปเป็นการชั่วคราวโดยไม่มีประกัน โดยมีประกัน หรือมีประกัน และหลักทรัพย์ประกัน แล้วแต่กรณีโดยพิจารณาจากความร้ายแรงแห่งเหตุที่เกิดขึ้น ๆ

หลักการวินิจฉัยคดีจราจรทางบกเบื้องต้นของพนักงานสอบสวน

เมื่อเกิดอุบัติเหตุจราจรทางบกขึ้น ไม่ว่าจะเกิดจากรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน รถบรรทุก รถโดยสาร ตลอดจนยานพาหนะทางบกทุกชนิด เมื่อเกิดการชนกัน หรือชนกับวัตถุอื่นใดในทาง หรือชนคนเดินเท้า คนโดยสาร ก็ตาม ย่อมจะมีผู้ได้รับความเสียหาย และมีผู้กระทำโดยประมาท พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รับแจ้งเหตุ และรวบรวมพยานหลักฐาน โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะต้องมาให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวน เช่น ผู้ขับขี่ ผู้โดยสาร และเจ้าของรถ เป็นต้น

ทั้งนี้ กฎหมายให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวน มีหน้าที่ทำการสืบสวนสอบสวนคดีอุบัติเหตุจราจรทางบก ด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อจะทราบรายละเอียดแห่งความผิด และรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนการดำเนินการทั้งหลายอื่น ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องโทษ โดยในคดีจราจรทางบกให้ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย ดังนั้น เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับแจ้งเหตุคดีจราจร ทำการตรวจสถานที่เกิดเหตุ และรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้กล่าวหาในความผิดดังกล่าวเอง

โดยที่คู่กรณีที่เกี่ยวข้องกัน ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้กล่าวหาในคดีจราจรทางบก ส่วนฝ่ายไหนจะเป็นผู้เสียหาย หรือเป็นผู้ต้องหา ก็ขึ้นอยู่กับกรณีวินิจฉัยคดีเบื้องต้นของพนักงานสอบสวน โดยจะต้องมีการสืบสวน สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้นก่อนทุกครั้ง

การแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน สามารถหาได้จากแหล่งข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. สถานที่เกิดเหตุ ด้วยการเดินทางไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ จะทำให้ทราบเกี่ยวกับ รายละเอียด ดังนี้

1.1 ลักษณะของถนน มีสภาพเป็นทางหลวง ทางลูกรัง ทางตรง ทางโค้ง หรือทางร่วม ทางแยก มีความกว้าง พื้นผิวถนน ความลาดเอียง เป็นต้น

1.2 ร่องรอยบนถนน มีรอยล้อ รอยยาง รอยครูด รอยเลือด ผุน โคลน เศษวัตถุ หรือชิ้นส่วนของรถที่ตกอยู่ เป็นต้น

1.3 ลักษณะเครื่องหมายจราจร สัญญาณไฟจราจร โดยสังเกตจากสัญญาณไฟจราจร สีต่าง ๆ ในทางร่วมทางแยก แต่ละด้านว่า การเปลี่ยนแปลงใช้ระยะเวลาเท่าใด และให้สัญญาณ แก่รถเคลื่อนตัวไปทิศทางใด ตามลำดับ ลักษณะป้ายจราจร ป้ายบังคับ ป้ายเตือน ป้ายแนะนำ หรือเครื่องหมายจราจรบนพื้นทางและขอบทางเท้า เส้นแบ่งช่องเดินรถ ทิศทางการเดินรถ เส้นขอบทาง เส้นแนวหยุด เส้นทแยงสำหรับทางแยก และลักษณะลูกศรบนถนนกำหนดทิศทาง เป็นต้น

1.4 สภาพการจราจร มีรถพลุกพล่าน การจราจรติดขัด ยานชุมชน เขตก่อสร้าง เขตโรงเรียน มีสิ่งกีดขวาง ค่อนข้างเปลี่ยว หรือรถสามารถเคลื่อนด้วยความเร็วได้ เป็นต้น

1.5 ลักษณะภูมิอากาศ มีฝนตก ถนนลื่น ความมืด ความสว่าง มีฝุ่นควัน เป็นต้น

2. คำให้การของพยานบุคคล ซึ่งจะเล่าให้ทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ มีดังต่อไปนี้

2.1 บุคคลที่เกี่ยวข้องก่อนหรือในขณะที่เกิดเหตุ ได้แก่ ผู้ขับรถ ผู้โดยสาร ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ประจำรถ ผู้เห็นเหตุการณ์ ผู้อยู่ใกล้เคียงที่เกิดเหตุ เป็นต้น

2.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องหลังเกิดเหตุ ได้แก่ พนักงานสอบสวน แพทย์ เจ้าพนักงาน พิสูจน์หลักฐาน เจ้าของรถ บิดามารดาของผู้เยาว์ ญาติของผู้ตาย เป็นต้น

3. สภาพความเสียหายของรถ ทำให้ทราบลักษณะทิศทางการชนของรถ ความเร็วของรถ ความแรงของการชน สีของรถคันที่ชนติดอยู่ ระดับความสูงต่ำหรือตำแหน่งที่ชนกัน คราบเลือด หรือชิ้นเนื้อ เส้นผมของผู้บาดเจ็บที่ติดอยู่ ร่องรอยความเสียหายของรถแต่ละคันที่ชนกัน

ซึ่งเมื่อนำรถคู่กรณีมาวางเทียบตำแหน่งเข้าด้วยกันแล้ว พิจารณาประกอบกับร่องรอยบนถนนแล้ว จะสามารถบอกทิศทางการชนกันของรถได้

4. ลักษณะอาการบาดเจ็บ ลักษณะของบาดแผลที่เกิดขึ้นกับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ความรุนแรงจนเกิดการแตกหักของกระดูก รอยถลอก ทำให้ทราบทิศทางการชนของรถ ความเร็วรถ ทิศทางการล้มหรือกระแทกระหว่างร่างกายกับอุปกรณ์ส่วนควบของรถ หรือกับพื้นถนน เป็นต้น

5. ผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ การตรวจพิสูจน์หลักฐาน การแพทย์ การช่างซ่อมตัวรถ หรือเครื่องยนต์ของรถ และความเห็นของผู้เชี่ยวชาญนั้น อาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดีในการสอบสวน หรือพิจารณาคดี

6. แหล่งอื่น เช่น กล้องวงจรปิดที่ติดตั้งอยู่ตรงทางร่วมทางแยก กล้องวิดีโอ ติดหน้ารถยนต์ เป็นต้น

พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานจากแหล่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น โดยอาศัยข้อมูลจากคำให้การของผู้ที่เกี่ยวข้องในที่เกิดเหตุ ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ข้อมูลที่ได้จากความเสียหายที่เกิดขึ้นที่ตัวรถ ข้อมูลจากการตรวจรักษาผู้บาดเจ็บหรือการชันสูตรพลิกศพผู้เสียชีวิต มาประกอบการพิจารณาว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทราบถึง ช่วงวันเวลาที่เกิดเหตุ รถที่ขับมามีทิศทางการเดินทางจากที่ใด มุ่งหน้าไปทิศทางใด และทราบถึง ทิศทางการชนกัน ดังนั้น การรักษาสถานที่เกิดเหตุเบื้องต้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ พนักงานสอบสวน ได้ทราบถึงพฤติการณ์ในการขับรถ และวินิจฉัยคดีได้ถูกต้อง สามารถชี้ให้เห็นว่า ฝ่ายใดเป็นฝ่ายที่ขาดความระมัดระวังในการขับรถมากกว่ากัน เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นจึงไม่ควร เคลื่อนย้ายรถหรือสิ่งอื่นใด จนกว่าพนักงานสอบสวนจะเดินทางมาถึงที่เกิดเหตุ เว้นแต่การเคลื่อนย้าย ผู้บาดเจ็บนำส่งโรงพยาบาล หรือมีการจราจรติดขัดมาก ก็ให้ถ่ายภาพและทำเครื่องหมายไว้ก่อน ก็ได้

หลักในการวินิจฉัยคดีเบื้องต้น

ลำดับแรก ให้พิจารณาเรื่องสิทธิการใช้ทาง ยกตัวอย่างเช่น ผู้ขับขี่ต้องได้รับสัญญาณ ไฟจราจรสีเขียวให้ไปก่อนจึงจะมีสิทธิก่อน เว้นแต่มีเจ้าพนักงานจราจรให้ไปก่อนก็ให้ปฏิบัติตาม คำสั่งของเจ้าพนักงานจราจร สิทธิการใช้ทางย่อมเป็นของผู้ขับขี่ ฝ่ายที่ได้รับสัญญาณจราจร ที่ให้เคลื่อนรถไปได้ ถ้าไม่มีสัญญาณจราจรแต่มีรถอยู่ทางร่วมทางแยก ซึ่งหมายถึงมีรถอยู่ในพื้นที่ ที่ทางเดินรถตัดกัน ก็ให้รถในพื้นที่ทางร่วมทางแยกนั้นผ่านไปก่อน ถ้ารถมาถึงพร้อมกัน ซึ่งหมายถึง มาชนกันในพื้นที่ตัดกันของทางร่วมทางแยกพอดี สิทธิในการใช้ทางย่อมเป็นของ ผู้ขับขี่รถในทางเอกล้วนมีสิทธิผ่านไปก่อน ถ้าเป็นทางร่วมทางแยกที่ไม่มีทางเอกตัดกับทางโท

ก็ต้องให้สิทธิแก่รถที่อยู่ทางซ้ายมือผ่านไปก่อน นอกจากนี้ ผู้ขับซึ่งต้องระวังไม่ให้รถไปชนหรือโดนคนเดินเท้า ซึ่งหมายถึง สิทธิของคนเดินเท้าดีกว่า หรือกรณีผู้ขับซึ่งต้องขับรถให้ห่างจากคันข้างหน้า พอสมควรที่จะหยุดรถได้ทันเมื่อจำเป็นต้องหยุดรถ ซึ่งหมายถึง รถคันหน้ามีสิทธิการใช้ทางดีกว่า เป็นต้น รถที่ไม่มีสิทธิใช้ทางดีกว่า ย่อมมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าขับรถโดยประมาท

ลำดับที่สอง ให้พิจารณาเรื่องการฝ่าฝืนกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น ฝ่าฝืนสัญญาณไฟจราจร ฝ่าฝืนเครื่องหมายจราจรให้เดินรถทางเดียว ฝ่าฝืนเครื่องหมายจราจรห้ามแซง ห้ามเลี้ยว ฝ่าฝืนกฎหมายโดยขับรถในขณะที่เมาสุราหรือของมีเมาอย่างอื่น ขับรถในขณะที่หย่อนความสามารถในอันที่จะขับ ฝ่าฝืนไม่ลดความเร็วรถในทางร่วมทางแยก เป็นต้น ย่อมมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าขับรถโดยประมาท ส่วนกรณีผู้ขับซึ่งไม่มีใบอนุญาตขับซึ่งแต่มีความชำนาญในการขับรถแล้ว การฝ่าฝืนกฎหมายเพราะไม่มีใบขับซึ่งนั้น ไม่ได้เป็นสาเหตุของการขับรถโดยประมาท

ลำดับที่สาม ให้พิจารณาเรื่องปัจจัยเสี่ยงให้เกิดอุบัติเหตุ เช่น มีสาเหตุปัจจัยเร่งรัดที่ทำให้ผู้ขับซึ่งต้องขับเร็วมากเป็นพิเศษจนขาดความระมัดระวัง การขาดสมาธิในการขับรถ หรือสภาพถนนเปียก ลื่น เป็นหลุมบ่อ หรือมีสิ่งกีดขวาง แสงสว่างที่ไม่เพียงพอ ทางโค้งอันตราย หรืออุปกรณ์ส่วนควบของรถเสียหายในขณะที่ขับรถ เป็นต้น ผู้ที่มีปัจจัยเสี่ยงดังกล่าว ย่อมมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่า ขับรถโดยประมาท

เมื่อพิจารณาตามลำดับขั้นตอนทั้งสามแล้ว จะสามารถวินิจฉัยคดีเบื้องต้นได้ว่า คู่กรณีฝ่ายใดน่าจะเป็นฝ่ายขับรถโดยประมาท หมายความว่า ขับรถโดยปราศจากการระมัดระวังซึ่งในภาวะเช่นนั้นจำต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ที่ผู้ขับซึ่ง อาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ เมื่อซึ่งนำหนักจากพยานหลักฐานเบื้องต้นแล้ว พนักงานสอบสวนจึงแจ้งข้อกล่าวหาให้ฝ่ายที่น่าเชื่อว่า เป็นฝ่ายกระทำโดยประมาทให้ทราบ ซึ่งอาจจะเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็ได้ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าย่อมมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้ในกรณีที่ไม่เห็นพ้องด้วยการวินิจฉัยเบื้องต้น หรือหากยอมรับตามคำวินิจฉัยก็จะเป็นแนวทางให้คู่กรณีสามารถตกลงประนีประนอมยอมความเรื่องค่าเสียหายกันได้ง่ายขึ้น เมื่อตกลงเรื่องค่าเสียหายกันได้ คดีความย่อมยุติลงโดยง่ายเช่นกัน

ปัญหา/อุปสรรคในการสอบสวน

1. ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวน กระทำภายใต้กฎหมาย ทำให้เกิดความล่าช้า

ในชั้นพนักงานสอบสวนนั้น ถือว่ามีความสำคัญมาก ถือว่าเป็นต้นธารของกระบวนการยุติธรรม หากกระบวนการเริ่มต้นด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ดี หมายความว่า พนักงานสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานบนพื้นฐานของความถูกต้อง ก็จะทำให้กระบวนการที่ตามมา

สามารถใช้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนำมาวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง อยู่บนพื้นฐานของความบริสุทธิ์ยุติธรรม แต่ในทางตรงกันข้าม หากจุดเริ่มต้นพนักงานสอบสวนนำข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่มีปัญหาเข้าสู่สำนวน ก็จะทำให้กระบวนการที่ตามมาเสียความยุติธรรมได้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงเป็นเจ้าของพนักงานที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมมาก แต่ในบางครั้งก็จะพบปัญหาที่เกิดจากในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานได้ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.1 ไม่อำนวยความสะดวกกับผู้มาติดต่อราชการ เช่น เมื่อผู้เสียหายมาแจ้งความร้องทุกข์ และผู้เสียหายสอบถามความคืบหน้าของคดี ก็ไม่เต็มใจจะตอบคำถาม และตำหนิผู้เสียหายกลับมาในลักษณะข่มขู่

1.2 การปฏิเสธคำร้องทุกข์ หรือรับคำร้องทุกข์ช้า หรือรับไว้เป็นหลักฐานเท่านั้น ทำให้ผู้เสียหายสูญเสียสิทธิในการดำเนินคดี เนื่องจากไม่ถือว่าเป็นคำร้องทุกข์ตามกฎหมาย การกระทำดังกล่าวไม่ต่างจากเป่าคดีทิ้ง

2. ปัญหาและอุปสรรคชั้นพนักงานสอบสวน

2.1 พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาไม่ครบ

2.2 ไม่มีประวัติอาชญากร

2.3 ส่งสำนวนครบผิดสุดท้าย

2.4 ไม่แจ้งผลการสอบสวนเพิ่มเติมภายในกำหนด

2.5 พนักงานสอบสวนขอให้พ้องก่อนแต่เอกสารยังไม่ครบ เนื่องจากจะครบฝากขัง

2.6 ส่งสำนวนคดีให้กับสำนักอัยการหลายสำนัก แต่เป็นผู้ต้องหาคนเดียวกัน

เป็นความผิดกรรมเดียวกัน ทำให้เกิดผลเสียหายแก่พนักงานอัยการ

2.7 พนักงานสอบสวนส่งสำนวนผิดเขตอำนาจ

2.8 อัยการมีความเห็นสั่งฟ้องให้พนักงานสอบสวนนำตัวมาฟ้อง แต่พนักงานสอบสวนไม่นำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องตามนัด

การที่อัยการไม่สามารถเข้าร่วมการสอบสวนตั้งแต่แรก หรือไม่สามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง เมื่อได้รับสำนวนจากพนักงานสอบสวน ทำให้อัยการต้องพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนเฉพาะเท่าที่ผ่านการกลั่นกรองจากพนักงานสอบสวนผู้ทำสำนวนเท่านั้น ลักษณะดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้อำนาจโดยไม่ชอบ บิดเบือนรูปคดีได้โดยง่าย จึงเกิดปัญหาเรื่องรูปคดีอาจถูกบิดเบือนจากความเป็นจริง

สืบเนื่องจากทัศนคติและปรัชญาในการทำงานที่แตกต่างกัน ระหว่างพนักงานสอบสวนกับอัยการ กล่าวคือ

ตามปกติพนักงานสอบสวนมักจะมุ่งสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา ถ้าพยานหลักฐานใดบ่งชี้ไปในทางที่ว่า ผู้ต้องหามิได้กระทำความผิด หรือเป็นพยานที่ขัดแย้งกับพยานที่บ่งชี้ว่า ผู้ต้องหากระทำความผิด พนักงานสอบสวนมักจะไม่นำพยานเหล่านั้นเข้ามาในสำนวนการสอบสวน โดยถือว่าเป็น “พยานของผู้ต้องหา” ซึ่งผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องนำสืบต่อผู้คดีในชั้นศาล ดังที่ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่มที่ 1 ลักษณะที่ 8 การสอบสวน ข้อ 254 มีข้อความว่า

“ตามปกติผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะพิจารณาคดีว่า พอมิมูลดำเนินการฟ้องหรือไม่เป็นหลัก หมายใช้ผู้วินิจฉัยคดีของคุณความไม่ แต่หลักเช่นกล่าวนี้ บางทีอาจเกิดความจำเป็นหรือด้วยลักษณะการสอบสวนที่ดี บางคดีก็อาจจำเป็นที่ผู้สอบสวนต้องรีบชิงไหวชิงพริบสอบสวนตัดหรือพิสูจน์พยานผู้ต้องหาเสียแต่ในชั้นต้น หรือป้องกันมิให้ผู้ต้องหามีโอกาสชักซ้อมพยานทำให้เสียความเที่ยงธรรมในคดี ก็อาจจะสอบสวนพยานผู้ต้องหาในบทคดีเพื่อให้เกิดผลแก่คดีนั้น ๆ ก็ได้”

ตามระเบียบนี้จะเห็นได้ว่า พนักงานสอบสวนจะมุ่งรวบรวมเฉพาะพยานที่พิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาเท่านั้น ส่วนพยานที่ให้การเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาจะไม่ทำการสอบสวนหรือถ้าจะสอบสวน ก็ทำโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเตรียมไว้หักล้างคำเบิกความของพยานดังกล่าวในชั้นศาล

ส่วนพนักงานอัยการนั้น ยึดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกลงกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิด”

ซึ่งจะเห็นว่า กฎหมายให้รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด ทั้งเพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิด และเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา ดังนั้นแม้พยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา ก็เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องรวบรวมเข้ามาด้วย ตามวัตถุประสงค์ข้อแรก เพราะกฎหมายมิได้บัญญัติให้มีการรวบรวมพยานหลักฐานเฉพาะที่เป็นโทษแก่ผู้ต้องหาเท่านั้น

พนักงานอัยการมิได้แบ่งแยกพยานหลักฐานว่าเป็น “พยานฝ่ายผู้ต้องหา” กับ “พยานฝ่ายรัฐ” ซึ่งคำว่า พยานของผู้ต้องหา ก็มิได้มีที่ใช้ ณ ที่ใด ๆ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และแม้แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของต่างประเทศ ก็ไม่เคยปรากฏว่ามีหลักเกณฑ์เช่นนี้ จึงทำให้เกิดความสับสน ซึ่งเป็นปัญหาของพนักงานสอบสวนนั่นเอง

ปัญหาของพนักงานสอบสวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจากสังคมไทยได้ขยายตัวไปพร้อมกับจำนวนประชากรที่อยู่กันอย่างหนาแน่น โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่งละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกันก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว บางพื้นที่จำนวนพนักงานสอบสวนไม่ได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ย่อมส่งผลกระทบต่อการทำงานของพนักงานสอบสวน บางนายได้รับการระงับการที่เพิ่มมากขึ้น เกิดการสะสมของคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น สะสางไม่ทันก็จะกลายเป็นดินพอกหางหมู จากการกำหนดจำนวนสำนวนคดีที่เหมาะสมกับพนักงานสอบสวน 1 ตำแหน่ง นั้น ครบไม่เกิน 70 สำนวนปี (ตาม มติ อ.ก.ตร.ตำแหน่ง ครั้งที่ 7/2546 เมื่อ 10 กันยายน 2546) และแม้ว่า สำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมีระเบียบ คำสั่ง กำหนดระยะเวลาให้พนักงานสอบสวนเร่งรัดทำสำนวนคดีแต่ละประเภทให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้วก็ตาม แต่บางครั้งการรวบรวมพยานหลักฐานก็ถูกยืดระยะเวลาออกไป ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น การไม่สามารถติดตามพยานมาให้ปากคำได้โดยเร็ว การรอผลการตรวจพิสูจน์ของกลาง การรอผู้ที่มีหน้าที่ร่วมถามปากคำมาให้ครบก่อนการสอบสวน ฯลฯ ทุกเรื่องต้องอาศัยระยะเวลา และความพยายามอย่างเอาใจใส่ของพนักงานสอบสวนแต่ละนาย เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานทั้งสิ้น ถ้าจะนับเวลาที่ใช้ไปในแต่ละคดีรวม ๆ กัน บางครั้งอาจเกินกว่าเวลาที่ระเบียบคำสั่งที่ให้ดำเนินการเสียอีก

การสอบสวนนั้นถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด เพราะว่าเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ให้ครบถ้วน ก่อนสรุปสำนวนการสอบสวน มีความเห็นเสนอสำนวนไปยังพนักงานอัยการพิจารณาอีกครั้ง เพื่อยื่นฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาล เพื่อทำการพิจารณาและมีคำพิพากษาต่อไป

ซึ่งการสอบสวนนี้ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ เพราะถ้าหากไม่มีการสอบสวน หรือสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ถือว่าไม่มีการสอบสวนมาก่อน ซึ่งเป็นผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลได้

สำหรับประเทศไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แบ่งอำนาจสอบสวนและอำนาจฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง (มาตรา 121) และห้ามมิให้อัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน (มาตรา 120) จากข้อกฎหมายดังกล่าว ทำให้อำนาจในการเริ่มกระบวนการทางอาญาของรัฐอยู่ภายใต้อำนาจของตำรวจโดยเด็ดขาด และในการดำเนินการสอบสวนทำให้กระบวนการขึ้นก่อนฟ้องอยู่ภายใต้กำกับดูแลของตำรวจ แม้กฎหมายจะเปิดช่องให้อัยการเมื่อได้รับสำนวน สามารถสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใด

มาให้ช้คำถาม (มาตรา 143) ก็ตาม แต่การสอบสวนเพิ่มเติมกระทำโดยตำรวจ โดยอัยการไม่สามารถเข้าไปร่วมทำการสอบสวนและฟ้องร้อง จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อมา

3. ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการดำเนินคดี

การแยกการสอบสวนกับการฟ้องร้องออกจากกัน มีผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา เพราะการสอบสวนเป็นต้นธารหรือต้นกระแสนของการดำเนินคดีอาญา ที่มีผลสืบเนื่องไปถึงการสั่งคดีว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้อง ตลอดจนการพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นศาลด้วย การสอบสวนเป็นขั้นตอนสำคัญในการกำหนดข้อหาการวางรูปคดี และรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา ซึ่งเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความรู้ทางกฎหมายเป็นอย่างมาก

ปัญหาข้อจำกัดของกฎหมายที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของพนักงานสอบสวน

1. การร้องทุกข์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) “คำร้องทุกข์” หมายถึง “การที่ผู้เสียหายกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งการกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายโดยมีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

ปัญหา คือ การใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 จะกำหนดเกี่ยวกับข้อที่พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนได้ แต่การร้องทุกข์ตามระเบียบมิได้ระบุไว้ชัดเจน รวมถึงกรณีที่ไม่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น หรือกรณีพิพาทในทางแพ่ง ซึ่งในที่สุดแล้วพนักงานสอบสวนต้องรับคำร้องทุกข์ และในการร้องทุกข์มีแบบฟอร์ม และรายละเอียดที่จะต้องกรอกจำนวนมาก แบบฟอร์มค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อนของไทย เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น แต่ในกรณีของประเทศไทย มีรูปแบบที่ค่อนข้างยุ่งยาก ทำให้พนักงานสอบสวนไม่ยอมรับคำร้องทุกข์ หรือเรียกว่า “เป่าคดี” หรือการไม่รับคำร้องทุกข์ กรณีการลงโทษเกี่ยวกับกรณีการรับคำร้องทุกข์ เคยมีการฟ้องคดีปกครอง ตามคดีหมายเลขดำที่ อ. 517/2548 คดีหมายเลขแดงที่ อ. 172/2552 ซึ่งแสดงให้เห็นสภาพปัญหาหรือความคลุมเครือในเรื่องการรับคำร้องทุกข์ นอกจากนี้แล้ว ทางปฏิบัติโดยเฉพาะในชั้นเริ่มต้นคดีและสอบสวน มักจะมีปัญหาอยู่มากในการบังคับใช้กฎหมายทั้งในแง่ “ความเป็นอิสระ” “การเลือกปฏิบัติ” และความล่าช้าในการดำเนินคดี จนนำไปสู่ศาล ก็มักมีปัญหาร้องความชัดเจนของพยานหลักฐาน

หากกระบวนการเริ่มต้นคดีและสอบสวนไม่มีอิสระ ถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง หรือการแทรกแซงกันเองได้ง่าย ด้วยวิธีที่นักการเมืองหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าสามารถ เลื่อน

ลด ปลด ย้าย เลื่อนเงินเดือน หรือมอบตำแหน่งที่มีสิทธิประโยชน์ในลักษณะเกื้อหนุน หรืออุปถัมภ์กันได้อย่างมีขอบเขตแล้ว การบังคับใช้กฎหมายย่อมมีประสิทธิภาพได้ยาก โดยเฉพาะในเรื่องการไกล่เกลี่ย หรือการเจรจาค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก หากมีกระบวนการดังกล่าวเข้ามาแทรกแซง ไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุหรือปัจจัยใดๆ ก็ตาม ย่อมทำให้กระบวนการล้มเหลวได้

2. เขตอำนาจการสอบสวน

มีปัญหา คือ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 ที่ส่งผลกระทบต่อการให้บริการประชาชน โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 บัญญัติเกี่ยวกับความผิดเกิดขึ้นหลายท้องที่

(1) เป็นการไม่แน่ว่าการกระทำความผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใด ในระหว่างหลายท้องที่

(2) เมื่อมีความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง

(3) เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป

(4) เมื่อเป็นความผิดหลายกรรมกระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน

(5) เมื่อความผิดเกิดขึ้น ขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง

ในกรณีดังกล่าว พนักงานสอบสวนท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจสอบสวนได้ (มาตรา 19 วรรคสอง)

ในกรณีข้างต้น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

(ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ

(ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ (มาตรา 19 วรรคสาม)

ตามมาตรา 19 วรรคสาม เป็นการแยกว่า แม้พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่เกี่ยวข้องใด จะมีอำนาจสอบสวน แต่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวน ต้องเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนท้องที่ที่จับผู้ต้องหาได้ ถ้ายังจับไม่ได้เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หากพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบไม่เป็นไปตามมาตรา 19 วรรคสาม บัญญัติไว้ ทำให้เกิดผลเสียแก่คดีได้ โดยถือไม่ได้ว่า มีการสอบสวนคดีนั้นโดยชอบตาม ป.วิอาญา มาตรา 120 มีผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องศาล ต้องยกฟ้อง (ฎ. 1974/2539) จากลักษณะตามอำนาจในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญา เป็นการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่มีลักษณะเป็นการคลุมพื้นที่ (Geographic Design) มากกว่าที่จะแบ่งตามประเภทคดี (Function Design)

1. คดีบางประเภทเกิดขึ้นในเฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น เช่น คดีเซ็ด คดีป่าไม้ เป็นต้น
2. คดีในปัจจุบันมีลักษณะข้ามพื้นที่ไม่เพียงแต่ข้ามพรมแดนเท่านั้น
3. เมื่อมีการแบ่งพื้นที่กันแล้ว กรณีพนักงานสอบสวนอาจเคยทำคดีที่มีข้อยุ่งยากในพื้นที่หนึ่ง แต่ในอีกพื้นที่หนึ่งอาจจะไม่ทราบ และไม่ได้เกิดประโยชน์ จากการทำคดีที่เกิดขึ้นมาก่อนในคดีอื่น กรณีที่เหตุเกิดต่อเนื่องและเกี่ยวพันกันในหลายพื้นที่ ก็เป็นปัญหาที่สำคัญที่กระทบต่อการบริการประชาชน และการอำนวยความสะดวก เนื่องจากพนักงานสอบสวนผู้รับแจ้งเหตุ อาจอ้างว่า เหตุมิได้เกิดภายในท้องที่ของตนเอง รวมถึงข้อโต้แย้งระหว่างพนักงานสอบสวนด้วยกันเอง เกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ นอกจากนี้แล้ว การแบ่งเขตอำนาจการสอบสวนนั้น ไม่สอดคล้องกับการแบ่งเขตในการปกครอง ทำให้เกิดปัญหาความเข้าใจของผู้ที่ประสงค์จะแจ้งความ โดยเฉพาะคดีจราจรทางบก ซึ่งมีปัญหาโดยตลอด

3. การแจ้งข้อกล่าวหา

การสอบสวนของพนักงานสอบสวน มีประเด็นพิจารณา ดังนี้

ประการแรก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้ว จึงแจ้งข้อหาให้ทราบ”

พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ เหตุผลที่กฎหมายให้พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา ก็เพื่อต้องการให้ผู้ต้องหาทราบและเข้าใจการกระทำของตน ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดข้อหาใด ตามกฎหมายใด เพื่อให้ผู้ต้องหาได้มีโอกาสหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน

มีปัญหาว่า การแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา จะต้องแจ้งรายละเอียดมากน้อยเพียงใด กรณีนี้คงเทียบเคียงกับการบรรยายฟ้อง ตามมาตรา 58 (5) กล่าวคือ แจ้งการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามข้อเท็จจริง และรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลา และสถานที่ ซึ่งเกิดการกระทำผิดนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควร เท่าที่ทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อหาได้ดี

ประเด็นสำคัญ คือ จะต้องแจ้งให้มีรายละเอียดเพียงพอที่จะทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อหาตัวเอง

ซึ่งการที่พนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 134 อาจทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีนั้น หากพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาล ภายหลังข้อเท็จจริงปรากฏต่อศาล ศาลย่อมพิพากษายกฟ้องได้ เนื่องจากอำนาจฟ้องเป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลยกขึ้นวินิจฉัยได้เองอยู่แล้ว

ประการที่สอง การแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา ตามมาตรา 134/1 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

การแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/1 นี้ พนักงานสอบสวนมักจะสับสนกับการแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/3 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้” พนักงานสอบสวนมักเข้าใจว่า การที่พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ว่า ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้ ถือว่าเป็นการแจ้งสิทธิเรื่องทนายแล้ว ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ผลของการที่พนักงานสอบสวน ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้ ตามมาตรา 134/4 วรรคท้าย

ประการที่สาม การแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/3 และมาตรา 134/4 ซึ่งมาตรา 134/3 บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้” และมาตรา 134/4 บัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า (1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำ ที่ผู้ต้องหาให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ (2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้...”

ข้อควรระวัง คือ หากมีการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งด้วยว่า ถ้อยคำของผู้ต้องหาที่ให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ตามมาตรา 134/4 วรรคหนึ่ง (1) มิฉะนั้นถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้ (ฎ. 1304/2482) แต่ไม่ถึงกับทำให้การสอบสวนเสียไป พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องให้ออกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

4. การควบคุม

ปัญหาที่เกิดขึ้น ก็คือ คำว่า ควบคุม ว่าจะเริ่มต้นเมื่อใด ส่วนคำว่า คุมตัว ชัง กักขัง หรือจำคุก ได้บัญญัติวิธีการนับวันเริ่มต้น และวันครบกำหนดไว้แล้ว ซึ่งต่างจากการควบคุม เริ่มต้นตั้งแต่การจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 บัญญัติว่า ในการจับกุมนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎร ซึ่งทำการจับแต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 86 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ใช้วิธีการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 บัญญัติว่า เมื่อมีการอ้างว่าบุคคลใดต้องถูกคุมขัง ในคดีอาญา หรือในกรณีอื่นใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องที่ ที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา ขอให้ปล่อย คือ ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน และผู้บัญชาการเรือนจำ หรือพัศดี

ปัญหาในทางปฏิบัติ คือ กฎหมายกำหนดให้ควบคุมได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง ซึ่งในคดี สำคัญ ๆ แล้วไม่สามารถดำเนินการสอบสวนได้ทัน หรือในกรณีที่จับกุม คือ วันศุกร์ หรือเสาร์ แล้วมีระยะเวลาในการสอบสวนน้อยมาก เนื่องจากศาลมิได้เปิดทำการตลอดเวลา และการควบคุมในคดีสำคัญ ๆ เช่น การก่อการร้ายหรือคดีเกี่ยวกับความมั่นคง ยาเสพติด จำนวนมาก ระยะเวลาดังกล่าวมีน้อยเกินไป สำหรับการขยายผลหรือการดำเนินการในกระบวนการ สอบสวนให้ทันตามระยะเวลาดังกล่าว และทางในการปฏิบัติมีทางเลือกน้อยเกินไปสำหรับการ ควบคุม ซึ่งอาจเกิดอันตรายทั้งตัวผู้ถูกควบคุม ชุมชน คู่กรณีหรือเหยื่อ เป็นต้น

บทที่ 4

บทวิเคราะห์ประเด็นปัญหาวิจัย

การวิเคราะห์ปัญหาบทบาทหน้าที่พนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ กรณีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจร สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

พนักงานสอบสวน เป็นขั้นตอนแรกและต้นธารที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม และเป็นองค์กรที่สัมผัสประชาชนโดยตรง ในเรื่องการสืบสวนสอบสวนและทราบข้อมูลสภาพปัญหา ของคู่กรณีเป็นอย่างดี แต่ไม่ปรากฏวิธีการและขั้นตอนตามกฎหมายที่ชัดเจน จะนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคู่กรณีในชั้นพนักงานสอบสวนในการนำมาปฏิบัติได้ ในการดูแลให้มีการปฏิบัติ และบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง ในกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีการวิเคราะห์

1. บทบาทของพนักงานสอบสวนตามกฎหมายที่ใช้บังคับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

- 1.1 ผู้มีอำนาจในการสอบสวน
- 1.2 การร้องทุกข์
- 1.3 เขตอำนาจการสอบสวน
- 1.4 การแจ้งข้อกล่าวหา

2. วิเคราะห์ปัญหากฎหมายในกรณีที่พนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องกับการแจ้งข้อหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ที่แก้ไขใหม่

- 2.1 การสอบสวนโดยเจ้าพนักงานซึ่งมิใช่ “พนักงานสอบสวน”
- 2.2 การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่มีเขตอำนาจ
- 2.3 การสรุปสำนวนโดยพนักงานสอบสวนซึ่งมิใช่ “พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ”
- 2.4 การสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยไม่มี “คำร้องทุกข์ตามระเบียบ”
- 2.5 การสอบสวนโดยมิได้มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบตามมาตรา 134
- 2.6 อายุความ กรณีทนายทกระหิงแดง นายวรยุทธ อยู่วิทยา ผู้ต้องหาชั้นปรถยนต์

ชนรถจักรยานยนต์ ทำให้ตำรวจเสียชีวิต

3. ปัญหามาตรการทางกฎหมายในชั้นพนักงานสอบสวน ปัญหาการไกล่เกลี่ยทางแพ่ง ปัญหาความล่าช้า ช้าซ้อนในการดำเนินคดี

4. ปัญหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวนไปบังคับใช้

5. ผลการวิจัยบทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณี
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายโดยคดีจราจรทางบก

6. ข้อดีของพนักงานสอบสวนที่เข้าไปเกี่ยวข้องในการมีบทบาทในการไกล่เกลี่ย
ในชั้นพนักงานสอบสวน

บทบาทของพนักงานสอบสวนตามกฎหมายที่ใช้บังคับ ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา

1. ผู้มีอำนาจในการสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6) พนักงานสอบสวน
หมายความว่า “เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน” โดยบุคคล
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้อำนาจสอบสวน มีดังต่อไปนี้

ก. ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา มาตรา 18 วรรคสอง คือ ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป
หรือเทียบเท่า

ข. ในจังหวัดอื่น ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มาตรา 18 วรรคแรกแรก คือ

(1) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่

(2) ปลัดอำเภอ

(3) นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่า

ค. คดีความผิดซึ่งทำขึ้นนอกราชอาณาจักร (เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7,
8 และ 9) ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 คือ

(1) อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทน

(2) พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวน ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จาก
อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาราชการแทน

(3) พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขตอำนาจ

ซึ่งตามกฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวนมีความสำคัญในกระบวนการสอบสวน
เนื่องจากการสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมาย จะต้องเป็นการสอบสวนที่กระทำโดยเจ้าพนักงาน
ซึ่งกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ทำการสอบสวน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เจ้าพนักงานสอบสวน
จะต้องเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดให้ผู้มีอำนาจสอบสวนไว้ค่อนข้างจำกัด คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

2. การร้องทุกข์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(7) “คำร้องทุกข์” หมายถึง “การที่ผู้เสียหายกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยมีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

คำร้องทุกข์มีความสำคัญยิ่งในการดำเนินคดีในความผิดส่วนตัว (ความผิดอันยอมความได้) ในเรื่องอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวน และอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนในความผิดอันยอมความได้ ต้องมีคำร้องทุกข์ ตามระเบียบก่อน ตามมาตรา 121 วรรคสอง ถ้าไม่มีคำร้องทุกข์หรือคำร้องทุกข์ไม่ชอบด้วย มาตรา 2(7) พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจสอบสวน และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ตามมาตรา 120 ศาลต้องยกฟ้อง และการสอบสวนในความผิดอันยอมความได้ ตาม 121 วรรคสอง (รวมถึงอาจเชื่อมโยงไปถึงอำนาจการสอบสวนตามมาตรา 18, 19) และอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ ตามมาตรา 120 ซึ่งต้องพิจารณาตามกระบวนการว่า เป็นผู้เสียหายหรือไม่ การร้องทุกข์ชอบหรือไม่ พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนหรือไม่ พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องหรือไม่ และยังต้องพิจารณาถึงอายุความร้องทุกข์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96 ด้วย กล่าวคือ ในความผิดอันยอมความได้ ต้องร้องทุกข์ภายในกำหนดสามเดือน นับแต่วันที่รู้เรื่อง และรู้ตัวผู้กระทำความผิด

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 พนักงานสอบสวน จะไม่ทำการสอบสวนในกรณีต่อไปนี้ ก็ได้

1. เมื่อผู้เสียหายขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ยอมรับร้องทุกข์ตามระเบียบ
2. เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเองโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน
3. เมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์ หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยปาก ไม่ยอมบอกว่าเป็นใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษ หรือบันทึกคำกล่าวโทษ

มาตรา 123 ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ คำร้องทุกข์นั้น ต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิดพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับ และชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้ คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือต้องมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวันเดือนปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในวันบันทึกนั้น

มาตรา 124 ผู้เสียหายจะร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย

เมื่อมีหนังสือร้องทุกข์ยื่นต่อเจ้าพนักงานเช่นกล่าวแล้ว ให้รีบจัดการส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจดหมายเหตุอะไรไปบ้าง เพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้

เมื่อมีคำร้องทุกข์ด้วยปาก ให้รีบจัดการให้ผู้เสียหายไปพบกับพนักงานสอบสวน เพื่อจดบันทึกคำร้องทุกข์นั้น ดังบัญญัติในมาตราก่อนในกรณีเร่งร้อน เจ้าพนักงานนั้นจะจดบันทึกเสียเองก็ได้ แต่แล้วให้รีบส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้

การรับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี กำหนดว่า

1. เมื่อมีผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน หรือได้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดังกล่าวข้างต้นแล้ว ให้ลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดี โดยให้ปรากฏชื่อ อายุ ที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ชื่อหา หรือฐานความผิด เหตุและพฤติการณ์แห่งคดีโดยย่อ ความเสียหายที่ได้รับ ชื่อหรือรูปพรรณผู้กระทำผิดเท่าที่จะบอกได้ วัน เดือน ปี เวลา และสถานที่เกิดเหตุ และให้ผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พร้อมพนักงานสอบสวน ลงลายมือชื่อไว้ตอนท้ายของรายงานประจำวันข้อนั้น แต่ถ้าหากผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษไม่ยอมลงลายมือชื่อ หรือไม่สามรถจัดให้ลงลายมือชื่อได้ด้วยเหตุอื่น ให้หมายเหตุไว้ที่ท้ายรายงานประจำวันข้อนั้น ๆ

2. เมื่อรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้ว ถ้าเป็นความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าเกิดภายในเขตอำนาจของตน ให้ลงรายละเอียดในสมุดสารบบการดำเนินคดีประจำที่ทำการ เรียงลำดับเลขคดี ตั้งแต่คดีที่ 1 จากต้นเรียงไปจนถึงสิ้นปีปฏิทิน แล้วทำการสอบสวน

3. หากเป็นความผิดอาญา ซึ่งมีได้เกิดหรือมิได้อ้าง หรือมิได้เชื่อว่าเกิดภายในเขตอำนาจของตน ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ สำเนา รายงานประจำวันเกี่ยวกับคดี พร้อมด้วยเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ส่งไปยังหัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่มีอำนาจสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนก็ได้ โดยไม่ต้องลงรายละเอียดในสมุดสารบบการดำเนินคดีประจำที่ทำการของตน

4. หัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่มีอำนาจสอบสวน ได้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้ว ให้ลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดี โดยให้ปรากฏข้อความเช่นเดียวกัน แล้วลงรายละเอียดในสมุดสารบบการดำเนินคดีประจำที่ทำการ เพื่อทำการสอบสวนต่อไป

5. กรณีจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก พนักงานสอบสวนท้องที่ที่ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องหาอยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจ จะเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ เมื่อได้รับอนุญาต

จากหัวหน้าพนักงานสอบสวน ซึ่งมีอำนาจสอบสวนทั้งในเขตพื้นที่ซึ่งความผิดอาญาได้เกิด อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิด และเขตพื้นที่ที่ผู้ต้องหาที่อยู่หรือถูกจับ หลังจากได้รับอนุญาตแล้ว ให้ลงรายละเอียดการรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ในสมุดสารระบบการดำเนินคดีประจำที่ทำการ แล้วทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้า

6. หัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งหน่วยงานที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ต้องจัดให้มี สมุดสารระบบการดำเนินคดีประจำที่ทำการ ส่วนพนักงานสอบสวนต้องจัดให้มีสมุดสถิติ คดีประจำตัวพนักงานสอบสวน

7. สมุดสารระบบการดำเนินคดีมี 2 ประเภท คือ สมุดสารระบบการดำเนินคดีอาญา ทั่วไปและสมุดสารระบบการดำเนินคดีจราจรทางบก

8. เมื่อมีผู้มาแจ้งเหตุกับพนักงานสอบสวน และการแจ้งเหตุนั้นเป็นคำร้องทุกข์ กล่าวโทษตามกฎหมาย และพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนรับคำ ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษนั้นไว้ หากการแจ้งเหตุนั้นไม่เป็นคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ และแน่ชัดว่า ไม่เป็นความผิดอาญา ให้พนักงานสอบสวนชี้แจงข้อกฎหมายให้ผู้แจ้งทราบ หากผู้แจ้งเข้าใจ และไม่ประสงค์ที่จะร้องทุกข์หรือกล่าวโทษในเรื่องที่แจ้งนั้น ให้ลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีไว้ เป็นหลักฐาน โดยให้ผู้แจ้งพร้อมพนักงานสอบสวนลงลายมือชื่อไว้ตอนท้ายของรายงานประจำวัน ข้อนั้น แต่ถ้าผู้แจ้งยืนยันที่จะร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ให้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษนั้นไว้

9. กรณีเรื่องที่ได้รับแจ้งนั้นยังไม่แน่ชัดว่าเป็นความผิดอาญา หรือยังไม่แน่ชัดว่า ความผิดอาญาเกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตนหรือไม่ ให้พนักงานสอบสวน ผู้ที่รับแจ้งบันทึกคำให้การ รวบรวมหลักฐาน ตลอดจนดำเนินการทั้งหลายอื่น ๆ ที่เห็นว่า เป็นประโยชน์ในการสอบสวน แล้วจัดให้มีการลงเรื่องราวที่รับแจ้งไว้ในรายงานประจำวัน เกี่ยวกับคดี โดยให้ปรากฏชื่อ อายุ ที่อยู่ของผู้แจ้งเหตุ เหตุหรือพฤติการณ์ของเหตุที่แจ้งโดยย่อ วันเดือนปี เวลา และสถานที่เกิดเหตุ แล้วให้ผู้แจ้งและพนักงานสอบสวนที่รับแจ้งลงลายมือชื่อ ไว้ตอนท้ายของรายงานประจำวันข้อนั้น แล้วรีบส่งเรื่องที่ได้รับแจ้งนั้น พร้อมด้วยความเห็น และหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งหน่วยงานที่รับแจ้ง เพื่อพิจารณาสั่งการ ภายใน 24 ชั่วโมง และให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนที่ได้รับเรื่องพิจารณาสั่งการภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่ได้รับเรื่อง ถ้าหัวหน้าพนักงานสอบสวนสั่งว่า เป็นความผิดอาญาหรือเป็นความผิดที่เกิด อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดในเขตอำนาจของตน ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการรับคำร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษตามคำสั่งทันที แต่ถ้าหัวหน้าพนักงานสอบสวนมีความเห็นว่า ไม่เป็นความผิดอาญา หรือความผิดอาญาไม่ได้เกิด อ้าง หรือเชื่อว่าไม่ได้เกิดในเขตอำนาจของตน ให้รับเสนอความเห็น พร้อมสำเนาหลักฐานต่อผู้บังคับการเพื่อพิจารณาสั่งการ ให้ผู้บังคับการพิจารณาสั่งการภายในเวลา

อันสมควร โดยให้คำนึงถึงอายุความด้วย เมื่อผู้บังคับการสั่งการอย่างไร ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามนั้น และให้ถือว่าความเห็นของผู้บังคับการเป็นที่สุด ในระหว่างที่รอคำสั่งของผู้บังคับการ ให้พนักงานสอบสวนที่รับแจ้งทำการสืบสวน สอบสวนไปพลางก่อน โดยยังไม่ต้องลงรายละเอียดในสมุดสารบบการดำเนินคดีประจำที่ทำการ

10. ในกรณีที่ผู้บังคับการเห็นว่าไม่เป็นความผิดอาญา ให้พนักงานสอบสวนชี้แจงข้อกฎหมายให้ผู้แจ้งทราบ หากผู้แจ้งเข้าใจและไม่ประสงค์ที่จะร้องทุกข์หรือกล่าวโทษในเรื่องที่แจ้งนั้น ให้ลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีไว้เป็นหลักฐาน โดยให้ผู้แจ้งพร้อมพนักงานสอบสวนลงลายมือชื่อไว้ตอนท้ายของรายงานประจำวันข้อนั้น ให้เป็นหน้าที่ของหัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งหน่วยงานที่รับแจ้ง เป็นผู้รับผิดชอบเก็บสำนวนการสอบสวนที่ได้ดำเนินการมาแล้วไว้ตามระเบียบ ว่าด้วยการเก็บรักษาสำนวนและสำเนาสำนวน แต่ถ้าผู้แจ้งยังยืนยันที่จะร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ให้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษนั้นไว้ แล้วทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้า

11. เมื่อมีผู้กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน แต่ไม่ยอมแจ้งว่าเขาคือใคร หรือมีคำกล่าวโทษที่เป็นบัตรสนเท่ห์ หรือเมื่อบันทึกคำกล่าวโทษแล้ว แต่ผู้กล่าวโทษไม่ยอมลงลายมือชื่อ ให้พนักงานสอบสวนที่รับคำกล่าวโทษนั้น พิจารณาว่ามีมูลความผิดอาญาแผ่นดินหรือไม่ หากปรากฏว่า มีความผิดอาญาแผ่นดินเกิดขึ้น และมีอำนาจสอบสวน ให้จัดให้มีการร้องทุกข์แล้วสอบสวนต่อไป หากไม่มีมูลความผิดอาญาเกิดขึ้นให้ยุติเรื่อง แต่ถ้ายังไม่แน่ชัดว่ามีความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ ให้ส่งคำกล่าวโทษนั้นให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนในเขตท้องที่ที่รับคำกล่าวโทษนั้นพิจารณาสั่งการ

12. ถ้าผู้รับคำกล่าวโทษดังกล่าวเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งมีใช้พนักงานสอบสวน ให้เจ้าพนักงานตำรวจดังกล่าว รับผิดชอบให้พนักงานสอบสวนเวรแห่งท้องที่นั้นพิจารณาดำเนินการต่อไป

13. ในกรณีที่พนักงานสอบสวนของตำรวจหลายหน่วยงาน ร่วมกันทำการสอบสวน หรือร่วมกับหน่วยงานอื่น และพนักงานสอบสวนของตำรวจเป็นหัวหน้าในการสอบสวน โดยที่ยังไม่ได้ลงรายละเอียดในสมุดสารบบการดำเนินคดีไว้ก่อน ให้พนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในการสอบสวนนั้น เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดให้มีคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ โดยให้ลงบันทึกประจำวันเกี่ยวกับคดี และบันทึกรายละเอียดในสมุดสารบบการดำเนินคดีประจำที่ทำการท้องที่ที่เกิดเหตุ เว้นแต่เป็นกรณีที่มีเหตุจำเป็น หรือเพื่อความสะดวกให้ลงบันทึกประจำวันและสารบบการดำเนินคดีประจำ ที่ทำการของตำรวจอื่นที่มีเขตอำนาจสอบสวน ก็ได้

แม้ว่าจะมีคำพิพากษาว่า เมื่อพนักงานสอบสวนรับคำร้องทุกข์ไว้แล้ว ต่อมามีการรับเลขคดีในภายหลัง การลงเลขรับคดีภายหลังดังกล่าวก็ไม่เป็นการรับคำร้องทุกข์ล่าช้า

(อ. 71/2/2552) แต่ปรากฏว่า เมื่อมีการรับเลขคดีภายหลังปัจจุบันระบบทัศน์ของตำรวจ กำหนดไว้ที่ กักยาม 3 วัน ทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่ไม่แน่ชัดว่า มีความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ และเมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124 ผู้เสียหายมีสิทธิ ร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน ในท้องที่ใดก็ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อได้รับร้องทุกข์ด้วยหนังสือไว้แล้ว ก็ต้องส่งหนังสือร้องทุกข์นั้น ไปยังพนักงานสอบสวนโดยเร็ว และหากเป็นการร้องทุกข์ด้วยปากแล้ว ก็ต้องจัดการส่งผู้เสียหาย ไปให้พนักงานสอบสวนฉบับที่คำร้องทุกข์ เว้นแต่เป็นกรณีเร่งร้อน เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจจะบันทึกคำร้องทุกข์ไว้เองก็ได้

ดังที่กล่าวมานี้ เมื่อผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ แม้ไม่ใช่ท้องที่ที่มีอำนาจสอบสวน ด้วยเหตุนี้ การที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีตำแหน่ง รองหรือเหนือกว่าพนักงานสอบสวน ไม่รับร้องทุกข์ โดยอ้างเพียงแต่ไม่อยู่ในเขตพื้นที่ ความรับผิดชอบของตน จึงเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติแล้วการร้องทุกข์ ต่อพนักงานสอบสวนโดยตรง จะทำให้การทำคดีรวดเร็วกว่า ด้วยเหตุผลดังนี้

1. พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ ต้องมีตำแหน่งรอง หรือเหนือพนักงานสอบสวน ซึ่งตำแหน่งดังกล่าว คือ พนักงานฝ่ายปกครองที่อยู่ในตำแหน่ง ปลัดอำเภอขึ้นไป หรือตำรวจสัญญาบัตรระดับร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรืออาจเป็นตำรวจชั้นประทวน ก็ได้ แต่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยพนักงานสอบสวนอยู่ในขณะรับคำร้องทุกข์ ดังนั้น การร้องทุกข์ ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124 ก็อาจจะยุ่งยากกว่าร้องทุกข์โดยตรงต่อพนักงานสอบสวนก็ได้

2. ในปัจจุบันได้มีระเบียบภายในกระทรวงมหาดไทย กำหนดมิให้พนักงานฝ่ายปกครอง สังกัดกระทรวงมหาดไทย รับคำร้องทุกข์ในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาไว้ เนื่องจาก ปัญหาในเรื่องความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติไว้ แม้ปัจจุบัน จะมีการจัดอบรมพนักงานฝ่ายปกครอง ในเรื่องการรับคำร้องทุกข์ในคดีอาญาตามประมวล กฎหมายอาญาไว้ แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการใช้ปฏิบัติหน้าที่ตามความเป็นจริง

3. แม้จะมีการรับคำร้องทุกข์เป็นหนังสือไว้ ก็ต้องนำส่งคำร้องทุกข์นั้นไปให้ พนักงานสอบสวนอีกคราวหนึ่ง หรือหากเป็นการร้องทุกข์ด้วยวาจา ก็ต้องนำส่งผู้เสียหายไปให้ พนักงานสอบสวน ดังนั้น ในแง่ของความรวดเร็วของการทำคดีแล้ว การร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ย่อมทำให้การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาทำได้รวดเร็วกว่า การที่พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124 ไม่รับคำร้องทุกข์ไว้ แม้จะไม่ชอบ ด้วยกฎหมาย ตามที่อธิบายไปข้างต้น แต่การมิชอบด้วยกฎหมายนี้สำหรับพนักงานฝ่ายปกครองแล้ว

ยอมมิใช้การกระทำผิด ฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ตามมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ด้วยเหตุที่ว่า มีการกำหนดระเบียบภายในฝ่ายปกครองไว้ว่า มิให้พนักงานฝ่ายปกครองมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น การปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์และให้ผู้เสียหายไปร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ย่อมไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกปฏิเสธ แต่อย่างใด แม้แต่การปฏิเสธรับคำร้องทุกข์ของตำรวจที่มีตำแหน่งรอง หรือเหนือกว่าพนักงานสอบสวน เพื่อให้ผู้เสียหายไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ผู้มีอำนาจสอบสวนก็อาจไม่เป็นความผิด ฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ด้วย หากการปฏิเสธนั้น ทำเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความสะดวก รวดเร็ว ในการสืบสวนสอบสวน ไม่ได้ทำเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือกระทำไปโดยทุจริต

ส่วนกรณีพนักงานสอบสวนที่ไม่รับคำร้องทุกข์ จะถือว่ามี ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และมาตรา 200 แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ปรากฏว่ามีน้อยครั้ง หรือแทบไม่มีเลย ที่ผู้เสียหายจะร้องทุกข์ในตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน แต่ในข้อเท็จจริง คือ เจ้าหน้าที่ส่วนต่าง ๆ มักจะให้ไปพบพนักงานสอบสวน โดยไม่มีการบันทึก เนื่องจากเกรงเหตุยุ่งยาก หรือกลัวการเป็นพยานศาล ปัญหาประการต่อมา คือ การใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวน ซึ่งถึงแม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 จะกำหนดเกี่ยวกับข้อที่พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนได้ แต่การร้องทุกข์ตามระเบียบ มิได้ระบุไว้ชัดเจน รวมถึงกรณีที่ไม่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น หรือกรณีพิพาทในทางแพ่งซึ่งในที่สุดแล้ว พนักงานสอบสวนต้องรับคำร้องทุกข์ และในการร้องทุกข์มีแบบฟอร์ม และรายละเอียดที่จะต้องกรอกจำนวนมาก เปรียบเทียบการรับคำร้องทุกข์ มีแบบฟอร์มค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อนของไทย เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น

แต่ในกรณีของประเทศไทย มีรูปแบบที่ค่อนข้างยุ่งยาก ทำให้พนักงานสอบสวนไม่ยอมรับคำร้องทุกข์ หรือเรียกว่า “เป่าคดี” หรือการไม่รับคำร้องทุกข์ กรณีการลงทัณฑ์เกี่ยวกับกรณีการรับคำร้องทุกข์ เคยมีการฟ้องคดีปกครองตามคดี คดีหมายเลขดำที่ อ.517/2548 คดีหมายเลขแดงที่ อ.172/2552 ซึ่งแสดงให้เห็นสภาพปัญหา หรือความคลุมเครือในเรื่องการรับคำร้องทุกข์ นอกจากนี้แล้ว ทางปฏิบัติโดยเฉพาะในชั้นเริ่มต้นคดีและสอบสวน มักจะมีปัญหาอยู่มากในการบังคับใช้กฎหมายทั้งในแง่ “ความเป็นอิสระ” “การเลือกปฏิบัติ” และความล่าช้าในการดำเนินคดี จนเมื่อคดีไปสู่ศาลก็มักจะมีปัญหาเรื่องความชัดเจนของพยานหลักฐาน ซึ่งหากกระบวนการเริ่มต้นคดีและสอบสวนไม่มีอิสระ ถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง หรือแทรกแซงกันเองได้ง่าย ด้วยวิธีที่นักการเมืองหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าสามารถ เลื่อน ลด ปลด ย้าย เลื่อนเงินเดือน หรือมอบตำแหน่งที่มีสิทธิประโยชน์ในลักษณะเกื้อหนุน หรืออุปถัมภ์กันได้อย่างไม่มีขอบเขตแล้ว การบังคับใช้กฎหมายย่อมมีประสิทธิภาพได้ยาก

3. เขตอำนาจการสอบสวน

กรณีเขตอำนาจการสอบสวน ตามที่ได้ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 นั้น มีความชัดเจนเกี่ยวกับเขตอำนาจการสอบสวน แต่ในกรณีที่มีปัญหา คือ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 ที่ส่งผลกระทบต่อ การให้บริการประชาชน โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 บัญญัติเกี่ยวกับความผิดเกิดขึ้นหลายท้องที่

1. เป็นการไม่แน่ว่าการกระทำผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่
2. เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง
3. เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป

4. เมื่อเป็นความผิดหลายกรรมกระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน
5. เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหา กำลังเดินทาง
6. เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

ในกรณีดังกล่าว พนักงานสอบสวนท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจสอบสวนได้ (มาตรา 19 วรรคสอง) ในกรณีข้างต้นพนักงานสอบสวนต่อไปนี้เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

(ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้ อยู่ในเขตอำนาจ

(ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิด ก่อนอยู่ในเขตอำนาจ (มาตรา 19 วรรคสาม)

ตามมาตรา 19 วรรคสาม เป็นการแยกว่า แม้พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่เกี่ยวข้องใด จะมีอำนาจสอบสวน แต่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวน ต้องเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จับผู้ต้องหาได้ ถ้ายังจับไม่ได้เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หากพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ไม่เป็นไปตามมาตรา 19 วรรคสามบัญญัติไว้ ทำให้เกิดผลเสียแก่คดีได้ โดยถือไม่ได้ว่า มีการสอบสวนคดีนั้นโดยชอบ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 120 มีผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องศาล ต้องยกฟ้อง (ฎ.1974/2539) จากลักษณะตามอำนาจในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย การให้อำนาจเจ้าหน้าที่มีลักษณะเป็นการคลุมพื้นที่ (Geographic Design) มากกว่าที่จะแบ่งตามประเภทคดี (Function Design)

1. คดีบางประเภทเกิดขึ้นในเฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น เช่น คดีเซ็ก คดีป่าไม้ เป็นต้น
2. คดีในปัจจุบันมีลักษณะข้ามพื้นที่ไม่เพียงแต่ข้ามพรมแดนเท่านั้น

3. เมื่อมีการแบ่งพื้นที่กันแล้ว กรณีพนักงานสอบสวนอาจเคยทำคดีที่มีข้อยุ่งยากในพื้นที่หนึ่ง แต่ในอีกพื้นที่หนึ่งอาจจะไม่ทราบ และไม่ได้เกิดประโยชน์จากการทำคดีที่เกิดขึ้นมาก่อนในคดีอื่น กรณีที่เหตุเกิดต่อเนื่องและเกี่ยวพันกันในหลายพื้นที่ ก็เป็นปัญหาที่สำคัญที่กระทบต่อการบริการประชาชนและการอำนวยความสะดวก เนื่องจากพนักงานสอบสวนผู้รับแจ้งเหตุอาจอ้างว่าเหตุมิได้เกิดภายในท้องที่ของตนเอง รวมถึงข้อโต้แย้งระหว่างพนักงานสอบสวนด้วยกันเอง เกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ นอกจากนี้แล้ว เนื่องจากการแบ่งเขตอำนาจการสอบสวนนั้น ไม่สอดคล้องกับการแบ่งเขตในการปกครอง ทำให้เกิดปัญหาความรู้ความเข้าใจของผู้ที่ประสงค์จะแจ้งความ

4. การแจ้งข้อกล่าวหา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน เป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้ว จึงแจ้งข้อหาให้ทราบ”

การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นจะได้กระทำความผิดตามข้อหา

ผู้ต้องหาสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

เมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาแล้ว ถ้าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้ถูกจับ และยังไม่ได้มีการออกหมายจับ แต่พนักงานสอบสวนเห็นว่า มีเหตุที่จะออกหมายจับผู้นั้นได้ ตามมาตรา 71 พนักงานสอบสวน มีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาล เพื่อขอออกหมายจับซึ่งโดยทันที แต่ถ้าขณะนั้นเป็นเวลาศาลปิด หรือใกล้จะปิดทำการ ให้พนักงานสอบสวนสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลในโอกาสแรกที่ศาลเปิดทำการ กรณีเช่นว่านี้ให้นำมาตรา 87 มาใช้บังคับแก่การพิจารณาออกหมายจับโดยอนุโลม หากผู้ต้องหาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานสอบสวนดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจับผู้ต้องหานั้นได้ โดยถือว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่จะจับผู้ต้องหาได้ โดยไม่มีหมายจับ และมีอำนาจปล่อยชั่วคราว หรือควบคุมตัวผู้ต้องหานั้นไว้

เนื่องจากการสอบสวนคดีอาญาจะเริ่มขึ้น เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้นแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำ และเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิด

มาลงโทษ ในการดำเนินการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว เมื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว จะมีการกล่าวหาหรือมีการตั้งข้อหา ถ้ายังเรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ พนักงานสอบสวนก็จะต้อง ออกหมายจับหรือจับผู้ต้องหา

ข้อควรระวังในการสอบสวนของพนักงานสอบสวน หลักสำคัญอยู่ที่มาตรา 134-134/4 ซึ่งมีประเด็นพิจารณา ดังนี้

ประการแรก คือ การแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหา มาตรา 134 พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ เหตุผลที่กฎหมายให้พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา ก็เพื่อต้องการให้ผู้ต้องหาทราบ และเข้าใจการกระทำของตนว่า การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นความผิดข้อหาใด ตามกฎหมายใด เพื่อให้ผู้ต้องหาได้มีโอกาสหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน บางครั้งพนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาเพียงฐานความผิดหรือแจ้งเพียงว่า การกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิดข้อหาใดเท่านั้น ซึ่งทำให้ผู้ต้องหาที่ไม่รู้กฎหมาย ไม่เข้าใจข้อหา มีปัญหาว่า การแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา จะต้องแจ้งรายละเอียดมากน้อยเพียงใด กรณีนี้คงเทียบเคียงกับการบรรยายฟ้อง ตามมาตรา 158(5) กล่าวคือ แจ้งการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริง และรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ ซึ่งเกิดการกระทำผิดนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควร เท่าที่จะทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อหาได้ดี ประเด็นสำคัญ คือ ต้องแจ้งให้มีรายละเอียดเพียงพอที่จะทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อหาตนเอง

ข้อควรระวังของพนักงานสอบสวน คือ พนักงานสอบสวนมักจะไม่ได้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนมักจะแจ้งเพียงข้อหาตามกฎหมาย ซึ่งการที่พนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามมาตรา 134 อาจทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีนั้น หากพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาล ภายหลังจากข้อเท็จจริงปรากฏต่อศาล ศาลยอมพิพากษายกฟ้องได้ เนื่องจากอำนาจฟ้องเป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลยกขึ้นวินิจฉัยได้เองอยู่แล้ว

ประการที่สอง การแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาตามมาตรา 134/1 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

“การแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/1 นี้ พนักงานสอบสวนมักจะสับสนกับการแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/3 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้” พนักงานสอบสวนมักเข้าใจว่า การที่พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่า ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้ ถือว่าเป็นการแจ้งสิทธิเรื่องทนายความแล้ว ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หากเป็นเช่นนั้น ผู้ร่างกฎหมายก็คงไม่บัญญัติมาตรา 134/1 ให้ฟุ่มเฟือย ผลของการที่พนักงานสอบสวนปฏิบัติไม่ถูกต้อง ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวน จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้ ตามมาตรา 134/4 วรรคท้าย

ประการที่สาม การแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/3 และมาตรา 134/4 ซึ่งมาตรา 134/3 บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้” และมาตรา 134/4 บัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า (1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ (2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้”

กรณีนี้พนักงานสอบสวนจะไม่บกพร่อง เนื่องจากกฎหมายได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิดังกล่าวไว้แล้ว แต่มีข้อควรระมัดระวัง คือ หากมีการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งด้วยว่า ถ้อยคำของผู้ต้องหาที่ให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ตามมาตรา 134/4 วรรคหนึ่ง (1) มิฉะนั้นถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้ (ฎ. 1304/2482) แต่ไม่ถึงกับจะทำให้การสอบสวนเสียไป และเป็นคนละเรื่องกับการแจ้งข้อหา เมื่อพนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อหาในครั้งแรกแล้ว พนักงานสอบสวนก็ไม่ต้องแจ้งข้อหาอีก (ฎ. 69/2539) ปัญหาว่า พนักงานสอบสวนจะแจ้งข้อหาตามมาตรา 134 ก่อน หรือว่าจะแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/1-134/4 ก่อนแล้ว จึงจะแจ้งข้อหา กรณีนี้หากพิจารณาเปรียบเทียบกับ การพิจารณาคดีในชั้นศาล จะเห็นว่า ในวันสอบคำให้การจำเลย ศาลจะต้องถามจำเลยก่อนว่า “มีทนายความหรือไม่” ตามมาตรา 173 จะเห็นว่า มาตรา 173 บัญญัติเช่นเดียวกับมาตรา 134/1 เจตนาของผู้ร่างกฎหมายก็เพื่อให้นำหลักการในชั้นศาลมาใช้ในชั้นสอบสวนด้วย ดังนั้น ในการสอบสวน พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ ตามมาตรา 134/1-134/4 เสียก่อน แล้วจึงจะแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงจะแจ้งข้อหาให้ทราบตามมาตรา 134

เมื่อพิจารณาจากการแจ้งข้อกล่าวหาในมาตรา 134/4 ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อกล่าวหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริง อันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ เป็นไปตามระบบฟังความทุกฝ่าย (Both Side and must be heard) ฉะนั้น ในระบบการสอบสวนนี้ค่อนข้างจะเป็นระบบไต่สวน ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องวางตัวเป็นกลาง มิใช่เป็นปรปักษ์กับผู้ต้องหา แต่พนักงานสอบสวน มีหน้าที่ที่จะต้องค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา และให้โอกาสผู้ต้องหา แสดงหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของตนด้วย อันเป็นประโยชน์อย่างอื่นแก่พนักงานสอบสวน ในการวิเคราะห์ซึ่งนำหลักพยานหลักฐานทั้งปวง เพื่อวินิจฉัยว่า ผู้ต้องหา มีความผิด หรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มีทั้งเอกชน และอัยการทั้งสองฝ่าย สามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ จึงเป็นประเทศที่ใช้ทั้งระบบกล่าวหา และระบบไต่สวนปนกัน แต่วิธีการเป็นการดำเนินคดีเฉพาะของประเทศไทยเท่านั้น ไม่เหมือน ของสากลโลก

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายในกรณีที่พนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ที่แก้ไขใหม่

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 จะกำหนดให้ทั้งพนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ต่างเป็นบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เหมือนกันก็ตาม แต่กรณีพนักงานอัยการ เป็นโจทก์ฟ้องคดีอันเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐนั้น มาตรา 120 กำหนดเงื่อนไขสำคัญแห่งอำนาจฟ้อง ของพนักงานอัยการไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวน ในความผิดนั้นมาก่อน”

การสอบสวนที่จะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 นั้น มิใช่สักแต่ว่า มีการสอบสวนแล้วจะทำให้คดีนั้น พนักงานอัยการจะมีอำนาจฟ้องเสมอไป หากแต่ว่าการสอบสวนที่ได้กระทำไปนั้น จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ด้วย มิฉะนั้น ศาลฎีกาอาจถือว่า การสอบสวนที่กระทำโดยไม่ชอบนั้น ทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด เท่ากับมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน อันจักส่งผลทำให้ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 ก็ได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ในรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนไว้มากมาย จึงเป็นการยากที่จะคาดหวังให้พนักงานสอบสวนทั้งหลายปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วน ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ทุกประการ ดังนั้น หากเป็นส่วนหนึ่งของรายละเอียดเกี่ยวกับ

วิธีปฏิบัติในส่วนที่มีใช้สาระสำคัญ อันจะส่งผลกระทบต่อสำนวนการสอบสวนทั้งคดี ศาลฎีกากฎีกาวิวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่า ข้อผิดพลาดบกพร่องในรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนเช่นนี้ แม้พนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ก็หาจะมีผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด พนักงานอัยการยังคงมีอำนาจฟ้อง เช่น การที่พนักงานสอบสวนมิได้แจ้งเตือนว่า ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันเขาในการพิจารณาได้ตามมาตรา 134 เดิม (คำพิพากษาฎีกาที่ 369/2482) การทำแผนที่เกิดเหตุไม่ถูกต้อง ตรงตามความจริง อันเป็นการไม่ชอบด้วยมาตรา 132 (1) (คำพิพากษาฎีกาที่ 4546/2546) การตรวจค้นหรือจับกุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1547/2540, 99/2541 และ 4370/2544) หรือล่ามแปลคำให้การโดยมิได้สาบานหรือปฏิญาณตนก่อนตามมาตรา 13 วรรคสอง (คำพิพากษาฎีกาที่ 5476/2537) เป็นต้น กรณีต่าง ๆ เหล่านี้ ศาลฎีกาวิวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่า ไม่มีผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด อันจักส่งผลต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการตามมาตรา 120 แต่อย่างใด เพียงแต่อาจถือว่า พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนได้มาโดยการสอบสวนที่กระทำลงโดยมิชอบด้วยกฎหมายเช่นว่านี้ จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ตามมาตรา 226 อันเป็นบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) เท่านั้น

แต่ถ้าข้อผิดพลาดบกพร่องนั้น เป็นส่วนที่เป็นสาระสำคัญของการสอบสวน ซึ่งน่าจะส่งผลกระทบต่อเนื้อหาสาระสำคัญของสำนวนการสอบสวนทั้งคดีแล้ว ศาลฎีกากฎีกาวิวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานตลอดมาเช่นกันว่า การดำเนินการสอบสวนโดยมิชอบเช่นนี้ ย่อมมีผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด เท่ากับไม่มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน และย่อมส่งผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 อันได้แก่ การสอบสวนที่กระทำโดยผิดพลาดในข้อสาระสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. การสอบสวนโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งมีใช้ “พนักงานสอบสวน”

การสอบสวนที่มีได้กระทำโดย “พนักงานสอบสวน” ตามบทนิยามความหมายในมาตรา 2 (6) เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1226/2503) รองเลขาธิการ ก.ต.ป. (คำพิพากษาฎีกาที่ 417/2523) หรือกรรมการสอบสวนความผิดในวงราชการต่าง ๆ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1305/2482) เป็นต้น การสอบสวนโดยบุคคลซึ่งมิใช่เจ้าพนักงานที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน ตามนัยแห่งมาตรา 2(6) เช่นนี้ ย่อมเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบ มีผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120

2. การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่มีเขตอำนาจ

การสอบสวนที่มีได้กระทำโดยพนักงานสอบสวน ที่มีเขตอำนาจตามมาตรา 18 มาตรา 19 และมาตรา 20 เช่น ความผิดเกิดขึ้นในเขตท้องที่ สภ.ลำปางใต้ ผู้ต้องหาที่มีถิ่นที่อยู่ และถูกจับในเขตท้องที่ดังกล่าว แต่การสอบปากคำผู้กล่าวหากระทำโดยพนักงานสอบสวน.บางชื่อ ซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนที่ไม่มีเขตอำนาจสอบสวนคดีนี้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 371/2531) เป็นต้น ซึ่งย่อมส่งผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง เช่นนั้น

3. การสรุปสำนวนโดยพนักงานสอบสวนซึ่งมิใช่ “พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ”

การสรุปสำนวนและทำความเข้าใจควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ส่งไปยังพนักงานอัยการ พร้อมด้วยสำนวนการสอบสวน ตามมาตรา 140 และมาตรา 141 ที่มีได้กระทำโดย “พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ” ศาลฎีกาก็ถือว่า เป็นการสอบสวนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ตามมาตรา 120 เช่นกัน เช่น ความผิดฐานพาหญิงไปเพื่อการอนาจาร และหน่วงเหนี่ยวกักขัง ช่มชู้นกระทำชำเราหญิงเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่อง ในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป ทั้งเป็นความผิดหลายกรรมกระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน ระหว่างท้องที่ สน.บางยี่ขัน และ สภ.ท่ามะกา ตามมาตรา 19 (3) และ (4) เมื่อจับผู้ต้องหาได้ในเขตท้องที่ สภ.ท่ามะกา พนักงานสอบสวน สภ.ท่ามะกา ย่อมเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ตามมาตรา 19 วรรคสอง (1) การที่พนักงานสอบสวน สน.บางยี่ขัน เป็นผู้สรุปสำนวนและทำความเข้าใจ ควรสั่งฟ้องเสนอพนักงานอัยการธนบุรี ยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลอาญาธนบุรี จึงเป็นการสอบสวนที่กระทำลงโดยไม่ชอบ และทำให้โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 (คำพิพากษาฎีกาที่ 1974/2539) เป็นต้น

4. การสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยไม่มี “คำร้องทุกข์ตามระเบียบ”

การสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยปราศจากคำร้องทุกข์ตามระเบียบ ตามมาตรา 121 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ” เช่น ผู้ร้องทุกข์ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1638-1640/2523) หุ่นส่วนที่ไม่ใช่หุ่นส่วนผู้จัดการร้องทุกข์แทนห้างฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 610/2515) หรือมิได้ร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1226/2503 และ 417/2523) หรือร้องทุกข์โดยมิได้มีเจตนาให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2206/2522) เป็นต้น

5. การสอบสวนโดยมิได้มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบตามมาตรา 134

การแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ เป็นขั้นตอนของการสอบสวนที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติก่อนที่จะสอบปากคำผู้ต้องหา มาตรา 134 หากการสอบสวน

ผู้ต้องหาในความผิดฐานใด มิได้มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ ย่อมเป็นการสอบสวนที่กระทำไปโดยฝ่าฝืนต่อ “หลักฟังความทุกฝ่าย” ซึ่งศาสตราจารย์คณิต ณ นคร ได้กล่าวถึงผลของการสอบสวนโดยมิชอบในกรณีเช่นนี้ว่า “...การที่กฎหมายบังคับให้ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบนั้น สืบเนื่องมาจากสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี สิทธิดังกล่าวก็คือ “สิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา” การไม่แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ มีผลทำให้พนักงานอัยการฟ้องคดีนั้นไม่ได้ ตามความในมาตรา 120...”²² ซึ่งก็สอดคล้องกับบรรทัดฐานจากแนวคิดคำพิพากษาฎีกาที่ 1250/2521 (ประชุมใหญ่) ที่วินิจฉัยว่า พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาแก่จำเลยฐานยกยอก ไม่ได้แจ้งข้อหาตามพระราชกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน พ.ศ. 2499 มาตรา 46 ฐานทำบุคคลเท็จถือไม่ได้ว่ามีการสอบสวนในความผิดฐานนี้แล้ว พนักงานอัยการฟ้องจำเลยในความผิดฐานทำบุคคลเท็จไม่ได้

นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ในส่วนของระบบการสอบปากคำผู้ต้องหา ก็มีการเพิ่มมาตรา 134/1 กำหนดให้พนักงานสอบสวน ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาที่มีทนายความก่อนเริ่มถามปากคำผู้ต้องหาเพิ่ม มาตรา 134/2 กำหนดให้นำวิธีการสอบสวนเด็กไว้ ในฐานะเป็นผู้เสียหาย หรือพยาน ตามมาตรา 133 ทวิ และมาตรา 133 ตริ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี เพิ่มมาตรา 134/3 กำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ และเพิ่มมาตรา 134/4 (1) และ (2) กำหนดให้ก่อนถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะไม่ให้การ เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง และมีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ด้วย โดยมาตรา 134/4 วรรคท้าย ได้บัญญัติถึงผลของการที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบปากคำผู้ต้องหา โดยไม่ชอบด้วยหลักเกณฑ์ของกฎหมายมาตราต่าง ๆ ที่บัญญัติเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ดังกล่าวข้างต้นไว้ชัดเจนว่า “ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิ ตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่พนักงานสอบสวนจะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้”

โดยผลของมาตรา 134/4 วรรคท้าย ดังกล่าว กฎหมายมีความชัดเจนว่า หากพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวน โดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 รวมทั้งมิได้มีการแจ้งสิทธิตามมาตรา 134/4 (1) และ (2) แล้ว ย่อมหาผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด ถือเท่ากับไม่มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน อันจะส่งผลทำให้

²²คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2546).

พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ตามมาตรา 120 ไม่ เพียงแต่จะนำถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ ต่อพนักงานสอบสวน ในการถามปากคำที่กระทำโดยฝ่าฝืนกฎหมายเช่นว่านั้น มาใช้เป็น พยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้เท่านั้น และผลของการบัญญัติมาตรา 134/4 วรรคท้าย โดยชัดเจนเช่นนี้ ย่อมส่งผลให้บรรทัดฐานจากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 5252/2545 และ 4834/2546 ที่เคยวินิจฉัยว่า การที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี โดยไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 134 ทวิ (ปัจจุบัน คือ มาตรา 134/2) ประกอบ มาตรา 133 ทวิ เป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบ ถือไม่ได้ว่ามีการสอบสวนผู้ต้องหาในความผิดนั้นมาก่อน พนักงานอัยการจึงไม่มีอำนาจฟ้อง ตามมาตรา 120 จึงใช้เป็นบรรทัดฐานไม่ได้อีกต่อไป

มาตรา 134/4 วรรคท้าย กำหนดบทบังคับ (Sanction) เฉพาะกรณีพนักงานสอบสวน ดำเนินการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา โดยฝ่าฝืนมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 มาตรา 134/3 และมาตรา 134/4 (1) และ (2) เท่านั้น แต่ในกรณีที่พนักงานสอบสวนดำเนินการแจ้งข้อหา แก่ผู้ต้องหา โดยไม่ถูกต้องตามรายละเอียดของวิธีการแจ้งข้อหาในมาตรา 134 กฎหมายที่แก้ไขใหม่ ในครั้งนี้ หากได้มีบทมาตราใดกล่าวถึงผลของการที่พนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายมาตรานี้ไม่

ระบบการแจ้งข้อหาตามมาตรา 134 ที่แก้ไขใหม่ ได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการแจ้ง ข้อหา ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนต่าง ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

(1) พนักงานสอบสวน ต้องรวบรวมหลักฐานจนมีหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้น น่าจะกระทำผิดตามข้อหานั้น

(2) พนักงานสอบสวน ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ ที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิด

(3) พนักงานสอบสวน ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ

(4) พนักงานสอบสวน ต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริง อันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

(5) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวน ด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

สำหรับหลักเกณฑ์ตามมาตรา 134 เฉพาะในส่วนที่กำหนดให้พนักงานสอบสวน ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบนั้น เป็นหลักการตามมาตรา 134 เดิม ซึ่งต้องถือว่าเป็นสาระสำคัญ ของการสอบสวน ที่หากขาดตกบกพร่องไปย่อมทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด และทำให้ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 1240/2521 (ประชุมใหญ่) ดังที่ได้ กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ขั้นตอนและรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อหาตามมาตรา 134 ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวน ต้องรวบรวมหลักฐานจนมีหลักฐาน

ตามสมควรว่า ผู้ต้องหาจะได้กระทำผิดตามข้อหานั้นก็ดี การที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้งถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำผิดให้ผู้ต้องหาทราบด้วยก็ดี การที่พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ก็ดี รวมทั้งการที่ผู้ต้องหาสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมก็ดี มาตรการใหม่ ๆ ที่มาตรา 134 บัญญัติเสริมเพิ่มเติมขึ้นจากหลักการของมาตรา 134 เดิม ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ล้วนเป็นรายละเอียดที่กฎหมายเพิ่มเติมขึ้นให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ เพื่อสนับสนุนหลักการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ มีความสมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น น่าจะมีใช้สาระสำคัญถึงขนาดที่หากพนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติ หรือปฏิบัติผิดพลาดบกพร่องแล้ว จะทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด อันจะส่งผลต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการตามมาตรา 120 แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะหากเปรียบเทียบคุณค่าของการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้ต้องหาในรายละเอียดของวิธีการแจ้งข้อหาเหล่านี้ กับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 มาตรา 134/3 และมาตรา 134/4 (1) และ (2) แล้วจะเห็นได้ว่า ผลของการที่พนักงานสอบสวนฝ่าฝืนต่อบทมาตราดังกล่าว น่าจะส่งผลเสียหายต่อการสอบสวนทั้งสำนวนมากกว่าการที่พนักงานสอบสวน เพียงแต่มิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อหาที่กฎหมายบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ในมาตรา 134 เสียอีก ดังนั้น เมื่อการสอบสวนที่กระทำโดยฝ่าฝืนมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 มาตรา 134/3 และมาตรา 134/4 (1) และ (2) มาตรา 134/4 วรรคท้าย บัญญัติว่า มิได้ทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด และไม่มีผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ก็น่าจะตีความว่า การที่พนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติ หรือปฏิบัติไม่ถูกต้องครบถ้วนในรายละเอียดแห่งวิธีการแจ้งข้อหา ตามมาตรา 134 ที่แก้ไขใหม่นั้น ไม่น่าจะส่งผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมดเช่นกัน เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าจะสนับสนุนความเห็นของผู้เขียนก็คือ แม้การแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบจะถือว่าเป็นสาระสำคัญของการสอบสวน แต่ศาลฎีกาก็วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่า การแจ้งข้อหาที่พนักงานสอบสวนไม่จำเป็นต้องระบุตัวบทกฎหมาย และไม่จำเป็นต้องแจ้งข้อหาทุกบทหรือทุกกระทงความผิด หากได้แจ้งข้อหาอันเป็นหลักความผิดทั่วไปแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งข้อหาความผิดอันเกี่ยวพันด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1347/2536, 7628/2541) และแม้เดิมจะแจ้งข้อหาหนึ่ง แต่เมื่อสอบสวนไปแล้วเป็นการกระทำผิดข้อหาอื่น ก็ถือว่า มีการสอบสวนความผิดนั้นแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 7422/2547) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ศาลฎีกาพึงเล็งเพียงว่า มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ เพื่อให้ผู้ต้องหาได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาที่เป็นอันเพียงพอแล้ว ดังนั้น แม้มาตรา 134 ที่แก้ไขใหม่ จะเพิ่มเติมวิธีปฏิบัติในส่วนรายละเอียดของการดำเนินการแจ้งข้อหาบทกฎหมายที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่นี้ ก็เป็นเพียงรายละเอียดที่จะสนับสนุนให้กระบวนการแจ้งข้อหา

มีความสมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น ดังนั้น หากพนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหาแล้ว เพียงแต่ มิได้ปฏิบัติ หรือปฏิบัติผิดพลาดบกพร่องในรายละเอียด ก็ไม่น่าจะมีผลทำให้การสอบสวนเสียไป ทั้งหมด อันจะส่งผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องแต่อย่างใด

ข้อที่นำเป็นห่วงที่สุดก็คือ หากตีความว่า เพียงแต่พนักงานสอบสวนมิได้แจ้งให้ ผู้ต้องหาทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหากระทำผิด มีผลถึงขนาด ทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด และพนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ซึ่งศาลต้องพิพากษา ยกฟ้องโจทก์ ปลดปล่อยผู้กระทำผิดไปทั้ง ๆ ที่พยานหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในคดีนั้นมีน้ำหนัก มั่นคง รับฟัง เชื่อถือได้โดยปราศจากข้อสงสัย ก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่อความยุติธรรมที่ควรจะเป็นได้ โดยเฉพาะหากคดีนั้นเป็นคดีอาญาร้ายแรง เช่น เป็นคดีฆ่าข่มขืนกระทำชำเราลักทอนเกี่ยว ชาวต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อธุรกิจการท่องเที่ยว สร้างความเสียหายแก่เศรษฐกิจ ของชาติบ้านเมืองอย่างร้ายแรง และผู้กระทำผิดเป็นฆาตกรใจทมิฬพหุชาติ หรือคดีค้ายาเสพติด ให้โทษร้ายใหญ่ ที่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ก่ออาชญากรรมที่เป็นมหันตภัยต่อมวลมนุษยชาติ จะเป็นการตีความกฎหมายให้น้ำหนัก หรือความสำคัญแก่กฎหมายวิธีพิจารณาความ ซึ่งเป็นกฎหมายฝ่ายวิธีสบัญญัติมากเกินไปหรือไม่ ทั้งนี้ เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ (Adjective law) มิใช่เนื้อแท้ของกฎหมาย เหมือนกฎหมายอาญาสารบัญญัติ (Substantive law)

กล่าวโดยสรุป การสอบสวนในคดีอาญา ถือว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา หากการสอบสวนไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายเสียแล้ว กระบวนการยุติธรรม ภายหลังการสอบสวนอาจเสียไปได้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนพึงใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เนื่องจากการสอบสวน ตาม ป.วิ.อาญา ที่แก้ไข ดังนั้น การแจ้งข้อกล่าวหาต้องมีความชอบธรรม กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลมีสิทธิที่จะรู้กฎหมายใด ในขณะที่เขาถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืน เพื่อที่จะต่อสู้คดี หรือให้การรับสารภาพอันเป็นประโยชน์แก่ตน ในทางปฏิบัติแล้วปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เมื่อมีผู้ต้องหา มาพบพนักงานสอบสวนแล้ว ในบางกรณีผู้บังคับบัญชามีได้คำนึงถึงเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลเพื่อขอออกหมายขังได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว เจ้าพนักงานหรือราษฎร ซึ่งทำการจับแต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 86 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ใช้วิธีการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 90 บัญญัติว่า เมื่อมีการอ้างว่า บุคคลใดต้องถูกคุมขังในคดีอาญา หรือในกรณีอื่นใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องที่ที่มีอำนาจ พิจารณาคดีอาญา ขอให้ปล่อย คือ ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน และผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี

ปัญหาในทางปฏิบัติ คือ กฎหมายกำหนดให้ควบคุมได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง ซึ่งในคดีสำคัญ ๆ แล้ว ไม่สามารถดำเนินการสอบสวนได้ทัน หรือในกรณีที่จับกุม คือ วันศุกร์หรือเช้าวันเสาร์ แล้วมีระยะเวลาในการสอบสวนน้อยมาก เนื่องจากศาลมิได้เปิดทำการตลอดเวลา และการควบคุมในคดีสำคัญ ๆ เช่น การก่อการร้ายหรือคดีเกี่ยวกับความมั่นคง ยาเสพติดจำนวนมาก ระยะเวลาดังกล่าวมีน้อยเกินไป สำหรับการขยายผลหรือการดำเนินการในกระบวนการสอบสวนให้ทันตามระยะเวลาดังกล่าว และทางในการปฏิบัติมีทางเลือกน้อยเกินไป สำหรับการควบคุม ซึ่งอาจเกิดอันตราย ทั้งตัวผู้ถูกควบคุม ชุมชน คู่กรณีหรือเหยื่อ เป็นต้น

กรณีคดีทนายทกระหิงแดง นายวรยุทธ อยู่วิทยา ผู้ต้องหาขับรถชนรถจักรยานยนต์ ทำให้ตำรวจเสียชีวิต

สำนักอัยการสูงสุดได้แจ้งให้พนักงานสอบสวน สน.ทองหล่อ ขอให้ศาลออกหมายจับ นายวรยุทธ อยู่วิทยา ทนายทกระหิงแดง การออกหมายจับดังกล่าว ก็เพื่อติดตามมาส่งฟ้องศาลให้ทันกำหนดอายุความ ข้อหาขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งจะหมดอายุความในวันที่ 3 กันยายน 2570

สำหรับขั้นตอนถัดไป หากมีการออกหมายจับแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดไว้ชัดเจนว่า หากมีการสั่งฟ้องผู้ต้องหา ต้องจัดการอย่างไรใดอย่างหนึ่งให้ได้ตัวมาดำเนินคดี และหากอยู่ต่างประเทศ จะต้องดำเนินการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน ซึ่งตามขั้นตอน พนักงานอัยการผู้รับผิดชอบสำนวน ต้องแจ้งพนักงานสอบสวนติดตามตัว โดยส่งคำขอยังศาลว่า ผู้ต้องหาไม่เจตนาหลบหนีขอศาลออกหมายจับ และเมื่อศาลออกหมายจับแล้ว จะต้องติดตามจับให้ได้ก่อนคดีขาดอายุความ และหากผู้ต้องหาอยู่ต่างประเทศ ตำรวจต้องสืบสวนให้ชัดเจนก่อนว่า ผู้ต้องหาหลบหนีอยู่ที่ใด

จากแนวทางกฎหมายดังกล่าว นายวรยุทธ อยู่วิทยา มีทางเลือก 2 ทาง ระหว่างการมอบตัวเข้ามาต่อผู้คดี หรือหลบหนีจนกว่าคดีจะหมดอายุความในอีก 10 ปี

ทางเลือกที่ 1 หันมาต่อผู้คดี

นายวรยุทธ อยู่วิทยา เข้ามามอบตัวเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ในกระบวนการยุติธรรม “ความประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตามกระบวนการยุติธรรมของไทยถือว่าไม่เจตนาหรือเหตุที่เกิดเป็นอุบัติเหตุ หากว่าศาลรับฟังแล้วว่า ผู้ต้องหารายใดก็ตามที่กระทำความผิดด้วยมูลเหตุดังกล่าว ไปดูแลญาติฝ่ายผู้สูญเสียอย่างเต็มที่ และเป็นที่น่าพอใจ โอกาสที่ศาลจะให้โอกาสถือว่าสูงมาก ๆ”

ตัวอย่างกรณีในลักษณะคล้าย ๆ กัน อย่างเช่น กรณี นายศรธรรม เทพพิทักษ์ ดาราชื่อดัง ที่ดูแลครอบครัวผู้สูญเสียอย่างเต็มที่ ศาลก็ให้โอกาส ซึ่งแนวทางนี้น่าจะเป็นแนวทางที่ดีที่สุด

โดยเดินเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม ในกรณีที่น่าายศรราม เทพพิทักษ์ ที่ขับรถชนผู้อื่น จนถึงแก่ความตายนั้น ซึ่งเป็นคดีขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและเสียหาย ทรัพย์สินผู้อื่นได้รับความเสียหาย โดยนายศรรามฯ รับสารภาพทำให้ได้รับการลดโทษลงกึ่งหนึ่ง คือ จำคุก 6 เดือน ปรับเป็นเงิน 10,000 บาท และที่ผ่านมานายศรรามฯ ได้รับผิดชอบ และชดเชยแก่ผู้เสียหายเป็นที่น่าพอใจแก่ทุกฝ่าย ผลที่ตามมา คือ ได้รับการลดโทษจำคุกลงเป็นการรอลงอาญาเป็นเวลา 2 ปี แต่ถูกควบคุมความประพฤติในเวลา 1 ปี แทน

ทางเลือกที่ 2 หนีจนกว่าคดีหมดอายุความ

หากพิจารณาข้อหาต่าง ๆ ที่อัยการสั่งฟ้องไปแล้วนั้น มีข้อหาขับรถเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ขับรถโดยประมาททำให้ทรัพย์สินผู้อื่นเสียหาย ขับรถในขณะเมาสุรา รวมทั้งข้อหาไม่หยุดให้ความช่วยเหลือตามสมควร ที่ขาดอายุความไปก่อนหน้านี้ และเหลือเพียง 1 ข้อหาเท่านั้น ที่ยังมีอายุความ คือ ข้อหาขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย จำคุกไม่เกิน 10 ปี มีอายุความ 15 ปี ซึ่งจะหมดอายุความวันที่ 3 กันยายน 2570

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดไว้ชัดเจนว่า หากมีการสั่งฟ้องผู้ต้องหาต้องจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ได้ตัวมาดำเนินคดี และหากอยู่ต่างประเทศก็ต้องดำเนินการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน

ประเด็นการดำเนินการส่งผู้ร้ายข้ามแดนมีว่า หากผู้ต้องหาอยู่ต่างประเทศ ตำรวจต้องสืบสวนให้ชัดเจนก่อนว่า ผู้ต้องหาหลบหนีอยู่ที่ใด หากว่าอยู่ในประเทศอังกฤษตามที่สื่อมวลชนหลายสำนักนำเสนอ พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมคำสั่งฟ้องของอัยการ ประกอบการพิจารณาอัตราโทษ ตาม พ.ร.บ. ส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ. 2552 ที่ระบุโทษจำคุก ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป สามารถเข้าสู่กระบวนการนี้ได้ ยกเว้นเฉพาะความผิดทางการเมืองและทหารเท่านั้น และที่สำคัญไทยกับอังกฤษก็มีสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ต้องพิจารณาเงื่อนไขอื่นอีก เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยจะส่งเรื่องผ่านกระทรวงการต่างประเทศ หากเข้าเงื่อนไขทางประเทศอังกฤษก็จะออกหมายจับและจับกุมทันที ความสัมพันธ์ระหว่างไทยในเรื่องประสานงานส่งผู้ร้ายข้ามแดนกับประเทศอังกฤษถือว่าอยู่ในระดับที่ดี หากกระบวนการดังกล่าวจะยืดเยื้อจนทำให้คดีความหมดอายุความไปก่อนในระหว่างนั้นผู้ต้องหาอาจจะต้องอาศัยในต่างประเทศเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะหมดอายุความ เพราะหากเดินทางกลับประเทศ เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินคดีตามกฎหมาย “สิ่งที่ต้องพิจารณา คือ แม้ว่าหากคดีหมดอายุความไปแล้ว และผู้ต้องหาสามารถเดินทางกลับประเทศได้โดยไม่มีความผิด แต่คาดว่าจะมาตรการทางสังคมจะเป็นตัวลงโทษแทน”

จะเห็นว่าอายุความของคดีนั้นยาวนาน พนักงานสอบสวน จะต้องรับผิดชอบงานในหน้าที่ จนกว่าจะได้ตัวผู้ต้องหาส่งฟ้องศาลต่อไป

ปัญหามาตรการทางกฎหมายในชั้นพนักงานสอบสวน ปัญหาการไต่ถามทนายผู้ต้องหา ปัญหาความล่าช้า ช้าซ้อนในการดำเนินคดี

ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับคดีจราจรทางบกนั้น พนักงานสอบสวนเจ้าของคดี มักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการไต่ถามทนาย หรือการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายทางแพ่งอยู่เสมอ ๆ โดยสาเหตุหลักมาจากความไม่เคารพกฎหมาย และความสำนึกผิดของผู้ใช้รถใช้ถนน ประชาชน ยังไม่เข้าใจหลักในการขับขี่ หรือการใช้เส้นทางเท่าที่ควร เป็นเพราะปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น การออกใบอนุญาตขับขี่ที่ยังมองว่าออกให้ง่ายเกินไป หรือแม้แต่บทกำหนดโทษในการบังคับใช้ ของกฎหมายจราจร หรือกฎหมายอาญาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ยังไม่เด็ดขาด ผู้ใช้รถใช้ถนน จึงไม่ได้ใช้ความระมัดระวังเท่าที่ควร เมื่อเกิดเหตุขึ้นต่างฝ่ายก็ต่างอ้างว่าตนเองเป็นฝ่ายถูก ไม่มีใครยอมรับ หรือบางครั้งก็ประวิงเวลาหรือวิ่งเต้นให้ผู้อื่นช่วยเหลือ ซึ่งมีหลากหลายวิธี ฯลฯ ส่งผลต่อการไต่ถามทนายหรือการเจรจาดังกล่าวค่าเสียหายทางแพ่ง ซึ่งการตกลงค่าเสียหายทางแพ่งนั้น จะสามารถพูดคุยกับคู่กรณีกันต่อไปได้นั้น จะต้องหาฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบให้ได้ก่อน หรือฝ่ายที่ผิด นั้นเอง จึงจะสามารถเจรจากันได้ ปัญหาต่อมาก็คือ ในการเจรจาไต่ถามทนายนั้นต่างฝ่ายก็ต่าง เข้าข้างตนเอง กล่าวคือ ฝ่ายผิดก็จะขอชดใช้ให้น้อยที่สุด โดยอ้างปัญหาสารพัดอย่าง เช่น ฐานะยากจน ไม่มีประกัน หรือพยายามโยกโย้เพื่อประวิงเวลา รวมทั้งข่มขู่ให้ไปฟ้องร้อง เอาเอง ฯลฯ ฝ่ายที่เสียหายหรือฝ่ายถูก ก็พยายามจะเรียกร้องให้มากที่สุด เช่น ได้รับความเสียหาย จำนวนมาก ต้องเสียเวลาในการทำงาน หรือต้องใช้ชื่อเสียงของแท้ในการซ่อมแซม ฯลฯ

ปัญหาในการไต่ถามทนาย ดังกล่าว พนักงานสอบสวนไม่สามารถจะใช้บทกฎหมายใด ๆ ได้ เพราะกฎหมายไม่เปิดช่องหรือไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรง ไม่มีระเบียบปฏิบัติของสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ ที่ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติโดยตรง เพียงแต่กล่าวถึงในกรณีที่ฝ่ายคู่กรณี สามารถตกลงหรือประนีประนอมปรองดองกันได้ ให้พนักงานสอบสวนจัดการไปตามที่ทั้งสองฝ่าย ปรองดองกัน หากไม่สามารถตกลงกันได้ให้ลงรายงานประจำวันไว้ เพื่อให้คู่กรณีดำเนินการ เรียกร้องกันทางศาลต่อไป (ตามหนังสือของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 0004.6/1405 ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 เรื่อง แนวทางปฏิบัติกรณีผู้แทนบริษัทประกันภัยเข้ามายุ่งเกี่ยว ในคดีรถชนกัน)

การที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวน ดำเนินการสอบสวนไปโดยลำพัง ทั้งในการรวบรวมข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการตั้งข้อหาและความเห็น

ทางกฎหมาย จึงเป็นการซ้ำซ้อนกับงานที่อัยการจะต้องทำอยู่แล้ว เมื่อได้รับสำนวนจากตำรวจ กระบวนการที่ซ้ำซ้อน เป็นเหตุของความล่าช้าในการดำเนินคดียุ่งยากซับซ้อน บางคดีพนักงานสอบสวน ต้องใช้เวลามากในการสรุปสำนวนให้อัยการพิจารณา ซึ่งส่งผลให้อัยการมีเวลาน้อยมากในการพิจารณาลำเนา ก่อนจะตัดสินใจว่าฟ้องหรือไม่ กรณีที่จะต้องรีบพิจารณา และสร้างความเสี่ยงภัยให้กับสังคมด้วย

พนักงานสอบสวนทำงานล่าช้า ไม่เริ่มสอบสวนทันทีอ้างว่ามีคดีเยอะ ไม่มีเวลา การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ผิดวินัย และมีความผิดฐานละเว้นปฏิบัติหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 ซึ่งกำหนดให้พนักงานสอบสวนเริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า ตัวอย่างคดีรถชน รับเรื่องร้องทุกข์มาเป็นเวลา 1 เดือน ยังไม่มีการออกหมายเรียกคู่กรณีมารับทราบข้อกล่าวหา หรือบางครั้งไม่ตรวจสำเนาเกี่ยวกับการจดทะเบียนรถ หรือสั่งระงับการจดทะเบียน เปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์รถยนต์ ที่ก่อเหตุ หรือบางครั้งไม่ไปดูที่เกิดเหตุ หรือไม่ไปติดต่อโรงพยาบาลเพื่อขอรับใบชันสูตรบาดแผล หรือใบชันสูตรพลิกศพ พบเห็นอยู่บ่อยและมักจะโยนความผิดไปยังแพทย์ว่า ไม่ยอมออกใบชันสูตร

การบังคับใช้กฎหมายในการลงโทษ และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกฎหมายจราจรนั้น มีปัญหาเริ่มตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน รวมทั้งการจับกุมผู้กระทำผิด การออกใบสั่ง และการไม่ยอมชำระค่าปรับ และยังขาดมาตรการบังคับให้ชำระค่าปรับที่ได้เด็ดขาด เนื่องจากจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น รวมทั้ง ขาดมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกฎหมายจราจร ภายหลังถูกพิพากษาคดี เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งนี้ เป็นผลจากการที่ผู้ใช้รถใช้ถนนของประชาชนทั่วไปขาดวินัย เนื่องจากความเป็นสังคมเมืองมีปริมาณรถจำนวนมากและต้องเร่งรีบต่อการใช้รถใช้ถนน และเมื่อบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพที่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ใช้รถใช้ถนนระเบียบวินัย ต่างคนต่างละเมิดกฎหมายแล้วได้ประโยชน์ สามารถฝ่าฝืนกฎ แชงคิว เบียดแทรก แล้วไม่ถูกลงโทษ ผู้ใช้รถจึงไม่เกรงกลัวกฎหมาย เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายยังขาดความเด็ดขาด และต่อเนื่องสม่ำเสมอในส่วนนี้ เพราะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

สาเหตุใหญ่ ๆ ที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุรถชนหรือโดนกัน ขับขี่รถใช้ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด เลี้ยวรถตัดหน้ารถอื่นในระยะกระชั้นชิด เปลี่ยนช่องทางเดินรถ หยุดรถ เลี้ยวรถ โดยไม่ให้สัญญาณก่อนล่วงหน้า ขับขี่รถในขณะที่ร่างกายหย่อนความสามารถในการขับขี่ เช่น หลับใน รวมทั้งขับรถในขณะที่มีเมามาสุรา หรือเมาอย่างอื่นด้วย

1. กรณีเลี้ยวรถทางขวาหรือกลับรถ ห้ามกระทำเมื่อมีรถสวนทางมาในระยะห่างน้อยกว่า 100 เมตร (มาตรา 52)

2. ผู้ขับขี่รถต้องให้สัญญาณก่อนที่จะเลี้ยวรถ เปลี่ยนช่องเดินรถ จอดรถ ในระยะทาง ไม่น้อยกว่า 30 เมตร (มาตรา 36)

3. การขับขึ้นหน้ารถอื่นหรือแซงรถ ต้องแซงทางด้านขวา เว้นในกรณีที่รถที่ถูกแซง กำลังจะเลี้ยวขวา หรือเป็นถนนที่แบ่งช่องเดินรถในทิศทางเดียวกันตั้งแต่สองช่องขึ้นไป (มาตรา 45)

4. การขับแซงขึ้นหน้ารถอื่นในทางเดินรถซึ่งมิได้แบ่งช่องเดินรถไว้ ต้องให้สัญญาณ โดยกระพริบไฟหน้าหลาย ๆ ครั้ง หรือให้สัญญาณไฟเลี้ยวขวา เมื่อเห็นว่าไม่เป็นการกีดขวาง และทำได้อย่างปลอดภัย จึงจะแซงขึ้นหน้าได้ (มาตรา 44) ผู้ขับขี่รถแซงขึ้นหน้ารถอื่นเป็นฝ่าย ที่จะต้องใช้ความระมัดระวัง

5. ผู้ขับขี่รถคันที่จะแซง เมื่อจะให้รถอื่นแซงขึ้นหน้า ต้องให้ไฟสัญญาณกระพริบ เหลืองอำพัน ที่ติดอยู่ท้ายรถด้านซ้าย หรือไฟเลี้ยวซ้าย (กรณีแซงด้านซ้ายเป็นเรื่องห้ามแซง ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว)

ข้อนี้เป็นเรื่องของมารยาทการขับขี่รถ (มาตรา 38 อนุ 3)

1. กรณีห้ามแซงเด็ดขาด เมื่อรถกำลังขึ้นทางชัน ขึ้นสะพาน อยู่ในทางโค้ง (เว้นแต่จะมี เครื่องหมายให้แซง ภายในระยะ 30 เมตร ก่อนถึงทางข้าม ทางร่วม ทางแยก วงเวียน ทางเดิน ที่ตัดกับทางรถไฟ เมื่อมีหมอก ฝน ฝุ่น หรือควัน ทำให้ไม่อาจมองเห็นทางข้างหน้าได้ในระยะ 60 เมตร เมื่อเข้าที่คับขันหรือเขตปลอดภัย (มาตรา 45)

2. ในทางเดินรถให้ถือเป็นหน้าที่ของผู้ขับขี่ ต้องใช้ความระมัดระวังไม่ให้ชน หรือโดนคนเดินเท้า (มาตรา 32 กฎหมายบังคับให้ผู้คนขับรถต้องระมัดระวังคนเดินเท้า)

3. แต่ในกรณีที่ผู้ขับขี่รถชนหรือโดนคนเดินเท้าที่ข้ามถนนทางนอกทางข้าม (เมื่ออยู่ในเขต ที่บังคับให้ต้องข้ามในทางข้าม) หรือลัด หรือผ่านสิ่งปิดกั้น ห้ามข้ามทาง ถ้าพนักงานสอบสวน เห็นว่า ผู้ขับขี่ได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอแล้ว มีอำนาจปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมี หลักประกันได้ (มาตรา 145)

4. กฎหมายห้ามขับขึ้นหน้ารถคร่อมเส้นแบ่งช่องทาง เส้นทางใดที่ไม่มีเส้นแบ่งช่องทางเดินรถ ก็ให้ถือแนวกึ่งกลางถนนเป็นแนวเส้นแบ่ง การขับรถตามกันให้เว้นระยะห่างพอสมควร พอที่ผู้ขับขี่รถด้านหลังจะหยุดรถได้ทัน เมื่อมีเหตุเกิดขึ้นกับรถที่ขับอยู่ข้างหน้า (มาตรา 40)

5. เรื่องการเว้นระยะห่างนี้ ศาลฎีกาเคยพิพากษาเป็นบรรทัดฐานว่าอย่างน้อย 15 เมตร และถ้าหากรถมีความเร็ว ต้องเว้นระยะห่างมากยิ่งขึ้น ความเร็วของรถยนต์ในเมืองสูงสุดได้ไม่เกิน 90 ก.ม./ช.ม. และเมื่อขับเข้าเขตเทศบาลหรือผ่านทางแยก ต้องลดความเร็วลงครึ่งหนึ่ง ถ้าทุกคนปฏิบัติตามกฎแล้วไม่มีทางที่รถจะโดนกันได้เลย เว้นแต่จะจงใจขับชน

6. ในช่วงเทศกาลครั้งหนึ่ง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ มีผู้คนใช้รถใช้ถนนกันมาก อุบัติเหตุเกิดขึ้นสูง ในการจราจรเกิดการละเมิดกันมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างภาระงานให้กับพนักงานสอบสวน ในการทำหน้าที่อำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน ซึ่งเป็นต้นธารแรกในกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ความผิด และเอาผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี เพื่อให้ได้รับโทษตามกฎหมาย

โดยปกติทางการสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่เป็นผู้กล่าวหาในคดี พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ. 2522 แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีประมาทเป็นเหตุให้ผู้เสียชีวิตที่ไม่เกี่ยวกับ พ.ร.บ.จราจร ราษฎรก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเองได้ ส่วนกรณีค่าเสียหายที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินั้น พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดำเนินคดีสอบสวนทางอาญา ส่วนกรณีค่าเสียหายในทางแพ่ง มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คู่กรณีตกลงกัน หากตกลงกันไม่ได้ก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องในทางแพ่งต่อไป พนักงานสอบสวนอาจมีหน้าที่ต้องไปเป็นพยานในคดีแพ่งอีก

ปัญหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวน ในชั้นสอบสวนไปบังคับใช้

1. **เกิดจากพนักงานสอบสวน** ที่ทำหน้าที่ดำเนินการเจรจา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในบรรยากาศที่ยังมีความตึงเครียดระหว่างคู่กรณี พนักงานสอบสวนไม่เป็นที่ยอมรับของคู่กรณี และมีส่วนได้ส่วนเสียกับเรื่องนั้น ๆ

1.1 พนักงานสอบสวนไม่มีทักษะในการฟัง ทักษะในการสื่อสาร ซึ่งองค์ประกอบของการสื่อสาร สามารถแบ่งออกเป็น การพูด การฟัง ภาษาท่าทาง ภาษาเขียน ทักษะที่สำคัญคือ การฟัง

1.2 พนักงานสอบสวนไม่มีทักษะในการค้นหาทางเลือกที่ดีที่สุดว่า ทำไมคู่กรณีจึงไม่ต้องการไกล่เกลี่ย คู่กรณีอาจยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเจรจา เพราะคิดว่าวิธีทางอื่นอาจทำให้เกิดผลดีกว่า เช่น การฟ้องร้องต่อศาล การประท้วง ดังนั้น จะเห็นว่า พนักงานสอบสวนไม่ทำความเข้าใจที่จะชี้ให้เห็นความจำเป็นของการมาร่วมโต๊ะเจรจา และทำให้คู่กรณีคิดว่าการใช้วิธีการอื่นอาจจะไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่คิดไว้

1.3 พนักงานสอบสวนไม่มีทักษะในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของปฏิสัมพันธ์ด้วยการใช้อำนวยให้ผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่อยู่ในความขัดแย้งเข้ามามีส่วนร่วม

1.4 พนักงานสอบสวนไม่มีการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ ความขัดแย้งกลายเป็นสู่การทำลายกัน และแก้ปัญหาได้ยาก ความไม่ไว้วางใจนำไปสู่การไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ได้ข้อมูลปกปิดซ่อนเร้น และมักจะโจมตีอีกฝ่ายหาทางโจมตีจุดยืนฝ่ายตรงข้าม

1.5 พนักงานสอบสวนไม่มีความเข้าใจเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Some Common Objective or Goal) ของคู่กรณี คือ คู่กรณีเห็นว่า ได้ประโยชน์ร่วมกัน ด้วยวิธีการทำงานร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเอาแพ้ชนะ ดีกว่าการแยกกันทำเพียงลำพัง แม้ว่าจะได้รับผลเหมือนกันหรือแตกต่างกันไป

1.6 พนักงานสอบสวนไม่มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้เห็นว่า การไกล่เกลี่ยสามารถช่วย คู่กรณีจัดการความขัดแย้งได้ และทำให้คู่กรณีเห็นประโยชน์ที่จะได้ร่วมกันจากการไกล่เกลี่ย

1.7 พนักงานสอบสวนไม่ใช้ทักษะและดำเนินการเป็นขั้นตอน โดยจะต้องมีความรู้ มีทักษะสามารถวางแผนวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทักษะในการสื่อสารอย่างเป็นระบบ

1.8 พนักงานสอบสวนไม่ยึดค่านิยมที่สนองความต้องการของแต่ละฝ่าย เช่น การใช้อำนาจช่วยเหลือคู่กรณีในการแสวงหาผลลัพธ์ ที่สนองความต้องการของแต่ละฝ่าย ได้อย่างเหมาะสม

1.9 พนักงานสอบสวนไม่มีคุณธรรมจริยธรรมในการไกล่เกลี่ย ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลาง

1.10 พนักงานสอบสวนถูกแทรกแซง

พนักงานสอบสวนเป็นข้าราชการตำรวจ ซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือน ที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของฝ่ายการเมืองโดยตรง และไม่มีกฎหมายที่จะประกันความเป็นอิสระ ในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานสอบสวนมักประสบปัญหาการแทรกแซงในการปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึกและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะต่อการสอบสวน และคำตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่อันเหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ทำให้เกิดปัญหา การแสวงหาช่องทาง หาผลประโยชน์จากประชาชนหรือผู้เกี่ยวข้องในคดี โดยทุจริตเกิดความ ไม่เป็นธรรมแก่คู่กรณี ปัญหาและอุปสรรคในชั้นสอบสวนเกิดความยุ่งยาก เป็นการเพิ่มภาระ ให้กับพนักงานสอบสวนมากยิ่งขึ้น

1.11 พนักงานสอบสวนถูกกดดันในการทำงาน

ความกดดันในการทำงานในหน้าที่ของคนกลาง ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม บางครั้งก็ถูกคู่ความที่ไม่เข้าใจมองในแง่ลบ ประกอบกับการรับภาระงานอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าที่ต้องอาศัยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ตลอดเวลา เหมือนเอาตัวรอด ไปวัน ๆ เป็นเวลานาน ๆ บางครั้งก็มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น ทำให้เกิดความวิตกกังวล ขาดความมั่นใจ ในการทำงาน ไม่เชื่อมั่นตนเอง แล้วความรู้สึกท้อแท้ เปื่อหน่ายก็เข้ามาแทนที่ ทำให้พนักงาน สอบสวนบางนาย รู้สึกไม่มีความสุขในการทำงาน และเริ่มรู้สึกว่าตนเองไม่ถนัดทำงานสอบสวน อยากรีไองงาน อยากรีไองงานอยู่ตลอดเวลา และถ้าหากยังไม่ถูกปรับเปลี่ยนสายงานก็จะส่งผลต่อ การทำงานสอบสวน สุ่มเสี่ยงที่จะทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานนั้น เกิดข้อบกพร่องมากขึ้น

2. เกิดจากคู่กรณี/คู่เจรจา

2.1 การที่คู่กรณีพร้อมที่จะให้มีการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาหรือไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน เมื่อคู่กรณีตระหนักว่าสถานการณ์สุกงอม (ripeness) กล่าวคือไม่สามารถเอาชนะซึ่งกันและกันได้ด้วยวิธีการใช้ความรุนแรงอีกต่อไป (Mutually Hurting Stalemate (MHS)) และต้นทุนของการใช้ความรุนแรงมีสูงกว่าการยุติความรุนแรง ถ้าคู่กรณียังไม่พร้อมเข้าสู่การเจรจาอย่างเป็นทางการ จะใช้การสนับสนุนให้เกิดสันติภาพขึ้น เพื่อส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้ง เช่น การกดดันด้วยวิธีการต่าง ๆ จนทำให้อำนาจเกิดความสมมาตร (Bercovitch, 2009)

2.2 คู่เจรจายึดจุดยืนที่ต่างกัน

คู่เจรจายึดจุดยืนสุดโต่ง ถึงแม้พนักงานสอบสวนจะพยายามให้คู่เจรจามุ่งเน้นพิจารณาผลประโยชน์ (Interest) ซึ่งคือ ความต้องการ ความหวัง ความหวังกังวล ความกลัว แต่ก็ยังคงตั้งต้นจุดยืนที่ประกาศไว้แต่แรก หรือบางครั้งคู่กรณีมีความรู้สึกที่ว่าฝ่ายตนมีความรู้สูง โดยเฉพาะด้านกฎหมาย แม้ทราบว่าเป็นฝ่ายเสียเปรียบเส้นทางการจับขี้ ก็พยายามประวิงหรือถ่วงเวลาไว้ ไม่ยอมให้ความร่วมมือในการเจรจาหรือไกล่เกลี่ยใด ๆ

2.3 คู่เจรจาขาดเป้าหมายที่ชัดเจน

คู่เจรจาขาดเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้เมื่อคู่เจรจาอีกฝ่ายยื่นข้อเสนอใหม่มาให้ ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือรับข้อเสนอได้ ทำให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของคู่กรณี

3. เกิดจากบริบทสภาพแวดล้อม

บริบทสภาพแวดล้อม หมายถึงรวมถึง สถานที่การนัดหมาย และกฎกติกา ซึ่งมีส่วนในการทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จ พนักงานสอบสวนมักจะทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมาคุยกันหรือตกลงกันที่สถานีตำรวจ ซึ่งสร้างความกดดันให้ทั้งสองฝ่ายระหว่างการเจรจา จึงทำให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

4. เกิดจากขาดงบประมาณ

การขาดทรัพยากรหรือปัจจัยที่จะเข้าร่วม การเจรจานั้นจำเป็นต้องใช้งบประมาณ รวมทั้งปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ที่จะทำให้นักที่เกี่ยวข้อมามีส่วนร่วมในการเจรจาในชั้นพนักงานสอบสวน การขาดทรัพยากรหรือปัจจัย ก็อาจทำให้การเจรจาสะดุดหรือล้มเหลวได้

5. เกิดจากขาดข้อมูลสำคัญ

ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมาก ต่อความสำเร็จของการเจรจาในชั้นพนักงานสอบสวน คู่เจรจาต้องได้รับข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนเท่าเทียมกัน เพื่อประกอบการสร้างทางเลือก และเลือกทางเลือกที่ถูกต้อง เป็นธรรม

จากการศึกษาวิจัยค้นคว้าในหัวข้อ บทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก ทำให้ทราบว่าการเกิดคดีจราจรที่นำไปสู่ปัญหาในคดีทางแพ่งนั้น สาเหตุใหญ่ ๆ ที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ เกิดจากตัวของผู้ขับขี่ใช้ความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด เลี้ยวรถตัดหน้ารถคันอื่น ในระยะกระชั้นชิด เปลี่ยนช่องทางเดินรถ หยุดรถ เลี้ยวรถ โดยไม่ได้สัญญาณล่วงหน้า ขับรถในขณะที่ร่างกายหย่อนความสามารถในการขับขี่หรือมีเมมา (ตามที่ได้กล่าวในรายละเอียดไว้ส่วนหนึ่งแล้ว)

เนื่องจากจำนวนผู้ขับขี่และผู้สัญจรบนท้องถนนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้เจ้าหน้าที่พนักงานจราจรซึ่งมีจำนวนน้อย ไม่อาจควบคุมดูแล และบังคับใช้กฎหมายจราจรได้ทั่วถึง ในการสร้างบรรทัดฐานให้ความรู้ความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐาน และก่อให้เกิดวินัยในการใช้เส้นทางจราจรร่วมกัน ให้แก่ประชาชน โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่งละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน ผู้ใช้รถขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างละเมิดกฎหมายจราจร ผู้ใช้รถไม่เกรงกลัวกฎหมาย เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันขาดประสิทธิภาพ ขาดความเด็ดขาด และต่อเนื่องสม่ำเสมอ จึงนำไปสู่ข้อพิพาทของคู่กรณี

เมื่อเกิดคดีแพ่ง ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องสิทธิค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการละเมิดนั้นเป็นเรื่องในทางแพ่ง ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 บัญญัติไว้ว่า “ค่าสินไหมทดแทน จะพึงใช้โดยสถานใด เพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัย ตามควรแก่พฤติการณ์ และความร้ายแรงแห่งละเมิด” หมายความว่า การฟ้องคดีแพ่งในเรื่องค่าสินไหมทดแทนนั้น กฎหมายให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจว่า จะชดใช้กันแค่ไหนเพียงใด มิใช่ว่าคู่ความฟ้องไปจำนวนเท่าใด ศาลจะต้องพิพากษาตามนั้นทุกกรณี ค่าสินไหมทดแทน กรณีทำให้เสียชีวิต (หมายถึง การเสียชีวิต เนื่องจากการละเมิดทุกกรณี ไม่ได้หมายความว่า เฉพาะกรณีถูกรถชนเท่านั้น) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 443 และ 445) กำหนดประเภทค่าสินไหมทดแทนไว้ 6 กรณี คือ (1) ค่าปลงศพ (2) ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการจัดงานศพ (3) ค่ารักษาพยาบาลก่อนเสียชีวิต (4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ก่อนเสียชีวิต (5) ค่าขาดไร้อุปการะ (6) ค่าขาดแรงงาน

1. ค่าปลงศพ คือ ค่าทำศพ เป็นการจัดการศพตามประเพณีตามลัทธิศาสนา ตายแล้วต้องมีหีบศพ แต่งตัวให้ศพ ค่าแต่งศพ รวมทั้งค่ารดน้ำ ค่าสวดศพ ค่าเผาศพ ค่าเมรุเผาศพ ฯลฯ

ในกรณีที่มีคนเอาเงินมาช่วยค่าทำศพ ทำบุญงานวันสวด วันฝัง วันเผา เงินจำนวนนี้ไม่ใช่ค่าปลงศพที่ฝ่ายผู้ทำละเมียดจ่าย ดังนั้น ผู้ทำละเมียดจะมาขอหักจากค่าสินไหมทดแทนที่ต้องชดใช้แก่ผู้ถูกทำละเมียดไม่ได้ เพราะเงินจำนวนนี้เป็นเรื่องช่วยค่าทำศพ ไม่ใช่ค่าปลงศพ

2. ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการจัดการศพ คือ ค่าอาหาร ค่าเครื่องต้ม เพลงานสวด ค่าหนังสือแจก ค่าของชำร่วย ค่าของที่ระลึกในวันฌาปนกิจ ฯลฯ

3. ค่ารักษาพยาบาลก่อนเสียชีวิต คือ ค่ารักษาพยาบาลที่ผู้ได้รับบาดเจ็บเสียไปเท่าไรก่อนเสียชีวิต ผู้ทำละเมียดก็ต้องเป็นผู้จ่ายทดแทนให้ตามความเป็นจริง เช่น จ่ายค่ายา ค่าห้องพักในโรงพยาบาล ค่าพยาบาลแพทย์ที่รักษา ค่าพาหนะไปหาแพทย์ หรือค่ายานพาหนะในการไปกลับจากโรงพยาบาล ค่าสินไหมทดแทนตรงนี้ จะมีปัญหากรณีที่ผู้ทำละเมียดมีคนอื่นมาช่วยค่ารักษาพยาบาล (ไม่ใช่คนทำละเมียด) หรือเบิกจากทางราชการกรณีเป็นข้าราชการ หรือเบิกจากสวัสดิการทายาทยังเรียกครองค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้ได้ ไม่ถือว่าเป็นการซ้ำซ้อน

4. ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ก่อนเสียชีวิต คือ ถ้าผู้เสียชีวิตเป็นผู้มีรายได้จากเงินเดือนหรือการทำมาค้าขายใดก็ตาม หากก่อนเสียชีวิต ในระหว่างรักษาตัวอยู่ ผู้ทำละเมียดจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าถึงแก่ความตายทันที ก็ไม่มีค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ก่อนตายอันจะเรียกครองได้

5. ค่าขาดไร้อุปการะ การเรียกค่าขาดไร้อุปการะเรื่องนี้ เป็นหน้าที่ตามกฎหมายไม่ต้องคำนึงว่า ผู้เสียชีวิตได้อุปการะจริงหรือไม่ มีงานทำหรือไม่ หรือผู้เสียชีวิตยังเป็นเด็กอยู่ ศาลกำหนดให้ได้ เพราะเป็นค่าอุปการะตามกฎหมายไม่ใช่ค่าอุปการะตามความเป็นจริง บิดามารดาต้องให้อุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่บุตรที่เป็นผู้เยาว์ ใครทำให้บิดามารดาเสียชีวิต บุตรย่อมฟ้องเรียกค่าขาดไร้อุปการะจากผู้ทำละเมียดได้ คู่สมรสมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตก็เรียกร้องค่าขาดไร้อุปการะจากผู้ทำละเมียดได้ บุตรจำต้องเลี้ยงดูหรืออุปการะบิดามารดา ใครไปทำละเมียดบุตรถึงแก่ความตาย บิดามารดาก็ยอมเรียกร้องจากผู้ทำละเมียดได้ ข้อสังเกตของการฟ้องเรียกค่าขาดไร้อุปการะในเรื่องของค่าขาดไร้อุปการะ รวมถึงบุตรบุญธรรม และผู้รับบุตรบุญธรรม เพราะถือว่ามีฐานะอย่างเดียวกันกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย (กรณีบิดามารดาไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน) แม้จะได้รับการรับรองบุตรโดยพฤตินัย ตามมาตรา 1627 หากบิดาเสียชีวิตเนื่องจากมีผู้ทำละเมียด บุตรจะฟ้องเรียกค่าขาดไร้อุปการะจากผู้ทำละเมียดไม่ได้ คงฟ้องได้แต่ค่ารักษาพยาบาล ค่าปลงศพ ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ก่อนเสียชีวิต แต่หากบิดาได้จดทะเบียนรับรองบุตรแล้ว หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร ย่อมเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งกฎหมายกำหนดหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูกันไว้ จึงมีสิทธิเรียกร้องค่าขาดไร้อุปการะได้ แต่ต้องจดทะเบียนรับรองบุตร หรือศาลพิพากษา

ก่อนบิดาเสียชีวิต ถ้าบุตรของผู้เสียชีวิตจากการทำละเมิดเป็นผู้เยาว์ เรียกร้องค่าขาดไร้อุปการะได้ จนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ แต่หากบุตรเป็นผู้ทพพสภาพสามารถเรียกร้องค่าขาดไร้อุปการะได้ แม้จะบรรลุนิติภาวะแล้ว คู่สมรสเรียกร้องค่าขาดไร้อุปการะได้จนกว่าจะสมรสใหม่ กรณีผู้เสียชีวิต มีประกันชีวิต แม้สามีภรรยาหรือบุตรของผู้ตายจะได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากบริษัท ประกันชีวิตแล้ว ก็หาเป็นการตัดสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิดไม่ ผู้เสียชีวิตเป็นผู้เยาว์หรือยังเป็นนักเรียน นักศึกษา แม้จะไม่ได้ให้การอุปการะบิดามารดาในขณะที่ ก่อนเสียชีวิต หากมีผู้ทำละเมิดเป็นเหตุให้เสียชีวิต บิดามารดามีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน เพื่อเหตุขาดไร้อุปการะได้

6. ค่าขาดแรงงาน ค่าขาดแรงงานของบุคคลภายนอก คือ บุคคลภายนอกในครัวเรือน กรณีหนึ่ง กับบุคคลภายนอกครัวเรือนอีกกรณีหนึ่ง สำหรับค่าขาดแรงงานกับบุคคลในครัวเรือน ผู้ตายมีหน้าที่ช่วยเหลือทำการงานในบ้านในครัวเรือน เมื่อถูกทำละเมิดก็เรียกค่าขาดแรงงาน จากผู้ทำละเมิดได้ ในกรณีคู่สมรส ถ้าทำคู่สมรสถึงแก่ความตาย ทำให้คู่สมรสที่อยู่ต้องไปจ้างคนอื่น มาทำครัวแทนก็เรียกได้ กรณีที่สามีภรรยาร่วมกันประกอบกิจการร้านอาหาร แล้วคนหนึ่ง ถูกทำละเมิดถึงแก่ความตาย กิจการร้านอาหารต้องจ้างอีกคนหนึ่งมาทำเป็นกู้หรือเป็นแคชเชียร์ ถือว่าขาดแรงงานในครัวเรือน แม้ว่าจะจะเป็นกิจการค้าร้านอาหารก็ตาม พ่อแม่มีสิทธิใช้งานลูก ในครัวเรือนได้ เพราะฉะนั้นถ้าทำให้ลูกตาย พ่อแม่ก็ฟ้องผู้ทำละเมิดที่ทำให้ขาดแรงงานได้ สำหรับค่าขาดแรงงานสำหรับบุคคลภายนอกครัวเรือน ต้องเป็นเรื่องค่าขาดแรงงานของบุคคล ผู้มีความผูกพันที่จะต้องทำงานให้แก่บุคคลภายนอกในอุตสาหกรรมของเขา เพราะฉะนั้นลูกจ้าง ในบ้าน คนใช้ในบ้าน เด็กเสิร์ฟร้านอาหาร ไม่ใช่อุตสาหกรรม อุตสาหกรรมต้องเป็นพวกโรงงาน

จะเห็นว่า ค่าสินไหมทดแทนนั้น กฎหมายให้อำนาจศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจว่า จะชดใช้กัน แค่ไหน เพียงใด คู่ความฟ้องไปจำนวนเท่าไร ศาลจะต้องพิพากษาตามที่ศาลใช้ดุลพินิจ ทำให้ ผู้เสียหายไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนตามจำนวนที่ต้องการ และพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจ ที่จะใช้ดุลพินิจเพราะกฎหมายไม่ให้อำนาจไว้ ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดำเนินการ สอบสวนคดีอาญา ส่วนกรณีค่าเสียหายในทางแพ่ง มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คู่กรณีตกลงกัน หากตกลงกันไม่ได้ ก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องในทางแพ่งต่อไป พนักงานสอบสวนอาจมีหน้าที่ ต้องไปเป็นพยานในคดีแพ่งอีก

แต่พนักงานสอบสวนจะไปยุ่งกับค่าเสียหายในคดีจราจรไม่ได้ เช่น มีส่วนได้เสีย กำหนดค่าสินไหมทดแทนต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของคู่กรณี ในทางแพ่งที่ต้องพิจารณาเอง ซึ่งประชาชนทั่วไป บางครั้งไม่ทราบก็จะขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเรียกร้องให้ ตามที่ตนเองต้องการ

บทบาทของพนักงานสอบสวน ในการเข้ามาใกล้ชิดเชิงสมานฉันท์ในคดีข้อพิพาท ค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก เช่น ค่าปลงศพ ค่าขาดไร้รูปการระ ค่ารักษาพยาบาล ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่เป็นจริง และเป็นธรรมแก่คู่กรณี การดำเนินการสามารถทำให้กระบวนการสอบสวนในคดีจราจรทางบกนั้น ลดความยุ่งยากเนิ่นช้า ลดปัญหาก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่กรณีในทุกด้าน สมตามเจตนารมณ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ในเรื่องการสอบสวนทุกประการ ถ้าทำเช่นนี้ได้ สามารถยุติข้อพิพาททางแพ่งในชั้นสอบสวนมีผลดีมากกว่าผลเสีย คือ ลดการนำคดีขึ้นสู่ศาล ประหยัดเวลา ทำให้คู่กรณีเสียเวลาน้อยลง เพราะสามารถลดระยะเวลา และความยุ่งยากซับซ้อน ในกระบวนการยุติธรรม ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน และงบประมาณของภาครัฐ

ทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับโอกาสในการเยียวยา สะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย สามารถตกลงกันได้ในช่วงพนักงานสอบสวน ดังนั้น ประชาชนจึงได้รับประโยชน์จากการใกล้ชิดข้อพิพาทเชิงสมานฉันท์

ปัญหาจราจรของประเทศไทย เป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และส่งผลกระทบต่อความสูญเสีย ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สาเหตุประการสำคัญประการหนึ่ง เกิดจากวินัยในการใช้รถใช้ถนนของประชาชนที่เป็นผลมาจากความไม่ศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย เพราะการบังคับใช้กฎหมายหย่อนยาน ไม่เกิดประสิทธิภาพ ไม่มีกลไกที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติตามกฎหมายจราจรของประชาชน

การบังคับใช้กฎหมายจราจรในประเทศไทยยังขาดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมรุนแรง เนื่องจากขาดหน่วยงานที่เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้ประชาชน ได้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในการใช้กฎหมายจราจรร่วมกัน การใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยการบังคับใช้กฎหมาย เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหารจราจร และเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การแก้ปัญหารจราจรของประเทศไทย ควรจะเริ่มจากการแก้ไขปัญหารที่สาเหตุ โดยสร้างกลไกที่จะกระตุ้นจิตสำนึกและวินัยจราจร การบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหารการจราจรก็ไม่อาจจะบรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก ในอันที่จะเพิ่มความปลอดภัยแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน ปัญหารจราจรในประเทศไทยยังเรื้อรังและทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ นอกจากจำนวนผู้ขับขี่และผู้สัญจรบนท้องถนนที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากแล้ว ปริมาณยวดยานพาหนะก็เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอีกเช่นกัน เป็นผลให้เจ้าพนักงานจราจรที่มีจำนวนน้อย ไม่อาจควบคุม และบังคับใช้กฎหมายจราจรได้ทั่วถึง ประการสำคัญยังขาดกลไกสำคัญในการสร้างบรรทัดฐานให้ความรู้ และความเข้าใจ ในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน และก่อให้เกิดวินัย

ในการใช้เส้นทางจราจรร่วมกันให้แก่ประชาชน ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันขาดประสิทธิภาพ

ประการสำคัญ ประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASE An Community) ในปี พ.ศ. 2558 แต่การดำเนินการพัฒนาระบบโครงสร้างการคมนาคมภายในประเทศ เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ใน Ha Noi Declaration on the Adoption of the Master Plan on ASEAN Connectivity พ.ศ. 2554 ที่กำหนดเป้าหมายในประเทศสมาชิกพัฒนา หรือออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อรองรับการเชื่อมโยงกันระหว่างประเทศสมาชิก ASEAN ทางด้านระบบโครงข่ายคมนาคมกับประชาชนทั้งภูมิภาค เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแข่งขัน เอื้อประโยชน์ต่อประชาชน สินค้าและบริการ เชื่อมต่อเมืองหลวงเข้าด้วยกัน เสริมสร้างความมั่นคงทางการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว การสื่อสารแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชน การพัฒนา และสันติภาพภายในภูมิภาค²³ ก็ยังมีได้ดำเนินการให้เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงทางกายภาพนี้ จะส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางในการขนส่งทางบกของภูมิภาคนี้ ประเทศไทยก็ยังมีได้มีการวางแผนเพื่อรองรับปัญหาการจราจรที่กำลังจะเกิดขึ้น จากการเข้าสู่การเป็นประชาคมแต่อย่างใด

การเตรียมที่จะรับมือกับปัญหาจราจรที่กำลังจะตามมา ด้วยมาตรการต่าง ๆ หรือพัฒนาหน่วยงานที่เป็นสากลนั้นยังไม่มี ปัจจุบันสถานการณ์ข้อพิพาทของไทยทางแพ่งที่ตกลงกันไม่ได้ โดยเฉพาะข้อพิพาททางแพ่งในคดีจราจรทางบกที่เกิดขึ้น มีปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาเพิ่มขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมานครไทยละเมิดกฎหมายจราจรคดีขับรถโดยประมาททำให้มีผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต

จากสถานการณ์ข้างต้น กระบวนการยุติธรรมทางเลือก จึงได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาระบบงานยุติธรรม เมื่อเกิดข้อพิพาทกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือที่เรียกว่า ระวังข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ ข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก ผู้มีบทบาท คือ พนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งพนักงานสอบสวน มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติในด้านอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนในชั้นสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิด และเอาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี เพื่อให้ได้รับโทษตามกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่จำเป็นจะต้องใช้ศิลปะการทำงานเช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องตัวบทกฎหมาย ความรู้เชิงวิชาการ การวิเคราะห์วิจัย และจิตวิทยาเป็นพื้นฐาน ประกอบกับประสบการณ์ทำงาน มีเทคนิควิธีจูงใจผู้อื่น ตลอดจนการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยประนีประนอมให้คู่พิพาททุกฝ่ายพึงพอใจ และได้รับประโยชน์

²³ Hanoi Declaration, Master Plan on ASEAN Connectivity (Jakarta: ASEAN Secretariat, 2011)

จากการดำเนินการนั้นอย่างทั่วถึง ยุติธรรม และมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสรรหากระบวนการที่จะนำมาแก้ปัญหาใกล้เคียงข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกในชั้นพนักงานสอบสวน ดังนี้

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการหรือตัวแทน ประกอบด้วย (1) ตัวแทนของคู่กรณีแต่ละฝ่าย (2) หมายความจากสภาทนายความ (3) ตัวแทนจากยุติธรรมจังหวัด (4) ตัวแทนจากบริษัทกลางคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ หรือตัวแทนจากบริษัทประกันภัย (ถ้ามี) และ (5) พนักงานสอบสวน

2. ให้คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

- 2.1 พิจารณาคำร้องขอเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียง
- 2.2 ใกล้เคียงข้อพิพาท กำหนดข้อตกลงและเงื่อนไข และพิจารณาข้อพิพาทนั้น
- 2.3 ติดตามผลการใกล้เคียง
- 2.4 แต่งตั้งให้คณะอนุกรรมการให้ดำเนินการแทน
- 2.5 ปฏิบัติการตามมติของคณะกรรมการ
- 2.6 ออกระเบียบประกาศหรือมีมติ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ขั้นตอน และแนวทางปฏิบัติในการใกล้เคียง
- 2.7 ออกระเบียบว่าด้วยการประชุม และการดำเนินการของคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการ

การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ อย่างน้อยต้องมีบุคคลซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการใกล้เคียง ร่วมเป็นอนุกรรมการด้วย สำหรับการสรรหาและคุณสมบัติของบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ในการใกล้เคียง ให้เป็นไปตามระเบียบ

3. กระบวนการและขั้นตอนในการใกล้เคียงข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก

ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้คู่กรณีทราบในโอกาสแรกว่า คู่กรณีมีสิทธิได้รับการใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีชั้นสอบสวนจากคณะกรรมการ

หากการสอบสวนยังไม่แล้วเสร็จ ถ้าคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอให้ใกล้เคียงข้อพิพาท และอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมให้พนักงานสอบสวนบันทึกคำร้อง และคำยินยอมของคู่กรณีทุกฝ่ายเสนอต่อคณะกรรมการ

4. การดำเนินการตามกระบวนการใกล้เคียง ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนต่อไป จนกว่าได้รับแจ้งว่าการใกล้เคียงเป็นผลสำเร็จ และคู่กรณีได้ปฏิบัติตามข้อตกลงสมบูรณ์แล้ว

4.1 ให้พนักงานสอบสวนพิจารณารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ สิ่งแวดล้อมของคู่กรณี ความยินยอมของผู้เสียหาย ตลอดจนเหตุผลอื่น ๆ อันสมควร แล้วเสนอต่อคณะกรรมการ ภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่คู่กรณีร้องขอให้คณะกรรมการดำเนินการไต่สวน

4.2 ในการไต่สวน คณะกรรมการอาจดำเนินการไต่สวนเอง หรือมอบหมาย อนุกรรมการดำเนินการไต่สวนก็ได้ และกำหนดเงื่อนไขในการไต่สวนอย่างเปิดเผย ต่อหน้าคู่กรณี และอาจอนุญาตให้มีบุคคลที่คู่กรณีร้องขอ หรือบุคคลอื่นที่คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการ เห็นสมควรเข้าร่วมการไต่สวนด้วยก็ได้ หากคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ ให้บันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบที่คณะกรรมการกำหนด

4.3 ให้การไต่สวนดำเนินการเสร็จสิ้นภายในสามเดือน นับแต่วันที่คณะกรรมการ พิจารณาให้รับเรื่องไว้ไต่สวน ในกรณีมีเหตุจำเป็นไม่อาจไต่สวนให้เสร็จภายในกำหนด สามเดือน คณะกรรมการอาจขยายระยะเวลาให้เกินสามเดือนก็ได้ แต่มิให้เกินหกเดือน

4.4 ในการพิจารณาไต่สวนของคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ ให้คำนึงถึง ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ความรุนแรงของพฤติการณ์ที่ได้กระทำ ระดับความเสียหาย ต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน สภาพร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี และประโยชน์ สาธารณะ ความสำนึกผิด และการชดใช้เยียวยาความเสียหาย ความยินยอมของผู้เสียหาย ความจำเป็นตามหลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ตลอดจนเหตุผลอื่นประกอบด้วย

4.5 เมื่อมีการปฏิบัติตามข้อตกลงและเงื่อนไขการไต่สวนครบถ้วนแล้ว ให้คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการที่ได้รับมอบหมายในเรื่องดังกล่าว แจ้งผลการปฏิบัติตาม บันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขการไต่สวน ให้พนักงานสอบสวนทราบ

4.6 ในกรณีที่คณะกรรมการหรืออนุกรรมการเห็นว่า ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง และเงื่อนไขการไต่สวน ให้คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ แจ้งพนักงานสอบสวนทราบ เพื่อยกคดีขึ้นมาสอบสวนตามกฎหมายต่อไป

5. ข้อตกลงและเงื่อนไขการไต่สวน

ในการตกลงระงับข้อพิพาท ให้คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการพิจารณาเยียวยา ชดใช้ค่าเสียหายต่อผู้เสียหาย โดยคำนึงถึงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ความรุนแรง ของพฤติการณ์ที่ได้กระทำ ระดับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน สภาพร่างกาย และจิตใจ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี และประโยชน์สาธารณะ ความสำนึกผิดและการชดใช้ เยียวยาความเสียหาย ความรับผิดชอบต่อครอบครัว การยอมรับของชุมชน ความจำเป็นตามหลัก อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ตลอดจนเหตุผลอื่นประกอบด้วย

คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ โดยความยินยอมของคู่กรณี อาจเพิ่มเงื่อนไขเพิ่มเติมในข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ แจ้งข้อตกลงและเงื่อนไขการไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีได้รับทราบ

จะเห็นว่า กระบวนการที่จะนำมาแก้ไขปัญหา และบทบาทหน้าที่พนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ กรณีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจร ทำให้ผู้เสียหายและคู่กรณีได้มีโอกาสประนีประนอมยอมความกัน ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา และได้รับการชดเชยค่าเสียหายโดยรวดเร็วทันที ซึ่งจะเป็นผลดีต่อคู่กรณีและเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า เพราะสามารถลดระยะเวลาความยุ่งยากซับซ้อนในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมของคู่กรณี ลดปริมาณคดีชั้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน และลดงบประมาณภาครัฐ รวมทั้ง ส่งผลให้ประชาชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวก และป้องกันอาชญากรรม เพื่อเสริมสร้างให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ทั้งนี้ ความผิดที่จะให้มีการไกล่เกลี่ย ตลอดจนแนวทางที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยได้กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ความรุนแรงของพฤติการณ์ที่ได้กระทำ ระดับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน สภาพร่างกายและจิตใจ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี และประโยชน์สาธารณะ ความสำนึกผิดและการชดเชยเยียวยาความเสียหาย ความรับผิดชอบครอบครัว การยอมรับของชุมชน ความยินยอมของผู้เสียหาย ความจำเป็นตามหลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ตลอดจนเหตุผลอื่นประกอบ จึงจำเป็นต้องให้มีคณะกรรมการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนขึ้น

6. ประเภทของคดีจราจรทางบกที่ต้องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

คดีจราจรทางบกที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น จะต้องเป็นคดีที่มีปัญหาในการเจรจา ดังมีลักษณะดังต่อไปนี้

6.1 คดีที่มีความเสียหายจำนวนมาก เช่น คู่กรณีมีผู้ถึงแก่ความตายหลายคน หรือมีทรัพย์สินเสียหายจำนวนมาก และไม่สามารถตกลงกันได้

6.2 เป็นคดีที่รถคู่กรณีเป็นรถยนต์สาธารณะ หรือรถของส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่น และเกิดเหตุจำนวนมาก หรือมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก

6.3 คู่กรณีเป็นบุคคลสำคัญหรือมีฐานะ มีชื่อเสียง และเป็นที่สนใจของสังคม

ข้อดีของพนักงานสอบสวนที่เข้าไปเกี่ยวข้องในการสืบพยานในการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน

ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน

1. การไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นในชั้นพนักงานสอบสวนซึ่งมีประโยชน์หลายด้าน ดังนี้

1.1 สะดวก

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคู่กรณีที่ไม่มีแบบพิธีมากนัก ค่อนข้างยืดหยุ่น และเป็นมิตรกันมากกว่าการพิจารณาคดีในศาล สามารถดำเนินการได้ในที่ที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเหมาะสมก็สามารถกระทำได้

1.2 รวดเร็ว

การไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน ใช้เวลาในการดำเนินการไม่มากนัก ก็สามารถทราบว่า คู่กรณีตกลงกันได้หรือไม่ หากตกลงกันได้คดีก็ไม่เกิดขึ้น

1.3 ประหยัดค่าใช้จ่าย

การไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน ใช้เวลาในการดำเนินการไม่มากนัก ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการที่จะดำเนินคดีต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมศาล ค่าทนายความ ที่ปรึกษาทนายความ ตลอดจนค่าดำเนินการต่าง ๆ ทั้งในชั้นศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ ฎีกา ชั้นบังคับคดี

1.4 รักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่กรณี

เมื่อคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ ย่อมทำให้ลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี เกิดความรู้สึกที่ดีทั้งสองฝ่าย

1.5 สร้างความพึงพอใจให้แก่คู่กรณี

การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการที่ใช้เทคนิคการเจรจาต่อรอง และหลักจิตวิทยามาใช้ เพื่อให้การเจรจาสัมฤทธิ์ผล เกิดความรู้สึกพึงพอใจทั้งสองฝ่าย ที่ต่างฝ่ายต่างเป็นผู้ชนะ

1.6 เป็นการรักษาชื่อเสียงและความลับทางธุรกิจของคู่กรณี

กระบวนการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวน ดำเนินการเป็นความลับ ทำให้คู่กรณีรักษาความลับหรือชื่อเสียงทางธุรกิจที่อาจเกิดขึ้นได้

2. คู่กรณียอมความกัน เป็นการระงับข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะคู่กรณีพอใจในข้อตกลง สามารถปรับเปลี่ยนได้ ทำให้ไม่ต้องมีการฟ้องร้องกันในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาต่อไป ถือเป็นการระงับข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้น

3. เป็นผลในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคู่กรณี และความสำเร็จในภาพรวม

4. ประโยชน์ของคู่กรณี

4.1 ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ไม่ต้องเสียเวลาไปศาล และรอคอยวันที่ศาลจะนัดศาลจะตัดสิน ซึ่งถ้ามีอุทธรณ์ฎีกาต่อไป ก็จะต้องเสียเวลา คอยนานยิ่งขึ้นไปอีก การตกลงกันในชั้นพนักงานสอบสวน ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีด้วย

4.2 มีผลทางด้านความรู้สึกและจิตใจ โดยต่างฝ่ายต่างรู้สึกกว่าตนได้รับความยุติธรรม ทั้งถือว่าเป็นผู้ชนะทั้งสองฝ่าย ไม่มีผู้ใดแพ้และไม่มีใครต้องเสียหาย

4.3 ยุติความขัดแย้งและทำให้สัมพันธ์ภาพกลับคืนดีดังเดิม

4.4 ยุติคดีที่จะเกิดขึ้นหรือข้อพิพาทได้โดยเด็ดขาดอย่างแท้จริง เพราะทั้งสองฝ่ายได้พิจารณาแล้วว่า สามารถปฏิบัติได้หรือตกลงกันได้

5. ประโยชน์ต่อศาล

5.1 ศาลไม่ต้องเสียเวลาในการพิจารณาคดี และลดปริมาณคดีของศาล

5.2 ลดปริมาณคดีในชั้นศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ ฎีกา

5.3 ลดปริมาณงานในชั้นบังคับคดี เพราะคู่กรณีได้เจรจาและตกลงกันในชั้นพนักงานสอบสวน ดังนั้น จึงไม่มีเหตุที่จะต้องบังคับคดี

6. เป็นผลดีกับทุกฝ่าย เพราะไม่มีประโยชน์ที่จะต้องเพิ่มภาระให้ศาล และประชาชนเข้าไปในเรือนจำ

7. เป็นผลดีกับพนักงานสอบสวน ที่จะต้องเก็บพยานหลักฐานต่าง ๆ ปราศจากแรงกดดันและการแทรกแซงในรูปแบบต่าง ๆ

8. เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า เพราะสามารถลดระยะเวลาและความยุ่งยากซับซ้อนในการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม ลดปริมาณคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ขึ้นสู่ศาลจำนวนมาก และลดปริมาณนักโทษที่แออัดกันในเรือนจำ

9. ลดความขัดแย้งในชุมชน เสริมสร้างให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

10. ลดการทุจริตของเจ้าพนักงานและลดงบประมาณของรัฐ

การบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดทางบก ซึ่งไม่สามารถบรรลุตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกได้ ดังนั้น กฎหมายฉบับนี้ไม่สามารถปกป้องความปลอดภัยทางด้านชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนได้ ทุกวันนี้มีผู้ขับขี่และผู้สัญจรบนท้องถนนจำนวนมากได้รับความเสียหาย และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนชีวิตและทรัพย์สิน เพราะว่า กฎหมายระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ ไม่เกิดความคล่องตัวของพนักงานสอบสวน ทำให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในคดีที่เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุทางจราจร เกิดความเสียหายในหลายด้าน

ทั้งนี้ หากพนักงานสอบสวนสามารถยุติข้อพิพาททางแพ่งในชั้นสอบสวนจะมีผลดี คือ สามารถประหยัดเวลาและงบประมาณของรัฐ ด้วยเหตุนี้ การที่พนักงานสอบสวนนำเอา

กระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ มาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่ง ในคดีจราจรทางบก ซึ่งจะทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับโอกาสในการเยียวยา ทำให้เป็นผลดี สะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลา ดังนั้น ประชาชนจึงได้รับประโยชน์จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการศึกษา

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาหัวข้อวิจัย บทบาทพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณี ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก จะเห็นได้ว่า

บทบาทของพนักงานสอบสวน ตามกฎหมายที่ใช้บังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้มีอำนาจในการสอบสวนซึ่งตามกฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวนมีความสำคัญในกระบวนการสอบสวน เนื่องจากการสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมาย จะต้องเป็นการสอบสวนที่กระทำโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ พนักงานสอบสวนจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) จากสภาพปัญหาดังกล่าวจะเห็นว่า กฎหมายกำหนดให้ผู้มีอำนาจสอบสวนไว้ค่อนข้างจำกัด คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ มีอำนาจดำเนินการเกี่ยวกับการสอบสวน ดังนี้

1. การร้องทุกข์ มีความสำคัญยิ่งในการดำเนินคดีในความผิดส่วนตัว (ความผิดอันยอมความได้) ในเรื่องอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวน และอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนในความผิดอันยอมความได้ ต้องมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบก่อน ตามมาตรา 121 วรรคสอง ถ้าไม่มีคำร้องทุกข์ หรือคำร้องทุกข์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย มาตรา 2 (7) พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจสอบสวน และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 ศาลต้องยกฟ้อง กล่าวคือ ในความผิดอันยอมความได้ ต้องร้องทุกข์ภายในกำหนดสามเดือน นับแต่วันที่รู้เรื่อง และรู้ตัวผู้กระทำความผิด

2. เขตอำนาจการสอบสวน ตามมาตรา 19 วรรคสาม เป็นการแยกว่า แม้พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่เกี่ยวข้องใดจะมีอำนาจสอบสวน แต่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนต้องเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จับผู้ต้องหาได้ ถ้ายังจับไม่ได้เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน ท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หากพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ไม่เป็นไปตามมาตรา 19 วรรคสามบัญญัติไว้ ทำให้เกิดผลเสียแก่คดีได้ โดยถือไม่ได้ว่า จะมีการสอบสวนคดีนั้นโดยชอบ ตาม ป.วิอาญา มาตรา 120 มีผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ศาลต้องยกฟ้อง

3. การแจ้งข้อกล่าวหา เนื่องจากการสอบสวนคดีอาญา จะเริ่มขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่า มีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้นแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน จะต้องทำการสืบสวนสอบสวน เพื่อรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำ และเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ในการดำเนินการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว เมื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว จะมีการกล่าวหาหรือมีการตั้งข้อหา ถ้ายังเรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ พนักงานสอบสวน ก็จะต้องออกหมายจับหรือจับผู้ต้องหา ข้อควรระวังของพนักงานสอบสวน คือ พนักงานสอบสวน มักจะไม่แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนมักจะแจ้งเพียงข้อหาตามกฎหมาย พนักงานสอบสวนควรจะแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาทราบว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน ปากคำตนได้ พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อกล่าวหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริง อันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

4. การสอบสวนในคดีอาญา ถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากการสอบสวนไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายเสียแล้ว กระบวนการยุติธรรมภายหลังการสอบสวนอาจเสียไปได้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนพึงใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เนื่องจากการสอบสวนตาม ป.วิอาญาที่แก้ไข ดังนั้น การแจ้งข้อกล่าวหาต้องมีความชอบธรรม กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลมีสิทธิที่จะรู้กฎหมาย

มาตรการทางกฎหมายในชั้นพนักงานสอบสวน ปัญหาการไกล่เกลี่ยทางแพ่ง ปัญหาความล่าช้า ช้าซ้อนในการดำเนินคดี

ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับคดีจราจรทางบกนั้น พนักงานสอบสวนเจ้าของคดี มักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย หรือการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายทางแพ่งอยู่เสมอ ๆ โดยสาเหตุหลักมาจากความไม่เคารพกฎหมาย และความสำนึกของผู้ใช้รถใช้ถนน ประชาชนยังไม่เข้าใจหลักในการขับขี่หรือการใช้เส้นทางเท่าที่ควร เพราะปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น การออกใบอนุญาตขับขี่ ยังมองว่าออกให้ง่ายเกินไป พนักงานสอบสวนไม่สามารถจะใช้บทกฎหมายใด ๆ ได้ เพราะกฎหมายไม่เปิดช่องหรือไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรง ไม่มีระเบียบปฏิบัติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติโดยตรง

การบังคับใช้กฎหมายในการลงโทษ และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกฏจราจรนั้น มีปัญหาเริ่มตั้งแต่ การว่ากล่าวตักเตือน รวมทั้งการจับกุมผู้กระทำผิด การออกใบสั่ง และการไม่ยอมชำระค่าปรับ และยังขาดมาตรการบังคับให้ชำระค่าปรับที่เด็ดขาด เนื่องจากจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น รวมทั้งขาดมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกฏจราจร ภายหลังถูกพิพากษาคดี เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งนี้ เป็นผลจากการที่ผู้ใช้รถใช้ถนน

ของประชาชนทั่วไปขาดวินัย เนื่องจากความเป็นสังคมเมือง มีปริมาณรถจำนวนมาก และต้องเร่งรีบต่อการใช้รถใช้ถนน และเมื่อการบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพที่เพียงพอ ที่จะทำให้ผู้ใช้รถขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างละเมิดกฎจราจรแล้วได้ประโยชน์ สามารถฝ่าฝืนกฎ แขงควิว เบียดแทรก แล้วไม่ถูกลงโทษ ผู้ใช้รถจึงไม่เกรงกลัวกฎหมาย เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายยังขาดความเด็ดขาดและต่อเนื่องสม่ำเสมอในส่วนนี้ เพราะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ โดยปกติทางการสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่เป็นผู้กล่าวหาในคดี พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ. 2522 แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีประมาทเป็นเหตุให้ผู้เสียชีวิต ที่ไม่เกี่ยวกับ พ.ร.บ.จราจรทางบกก็เป็นอีกข้อที่ฟ้องคดีเองได้ ส่วนกรณีค่าเสียหายที่เกิดขึ้น ในทางปฏิบัตินั้น พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดำเนินคดีสอบสวนทางอาญา ส่วนค่าเสียหายในทางแพ่ง มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คู่กรณีตกลงกัน หากตกลงกันไม่ได้ก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องในทางแพ่งต่อไป พนักงานสอบสวนอาจมีหน้าที่ต้องไปเป็นพยานในคดีแพ่ง

การเกิดคดีจราจรซึ่งนำไปสู่คดีแพ่ง สาเหตุใหญ่ ๆ ที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุรถชน เรื่อยรชนกัน ขับขี่ใช้ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด เลี้ยวรถตัดหน้ารถคันอื่นในระยะกระชั้นชิด เปลี่ยนช่องเดินรถหยุดรถ เลี้ยวรถโดยไม่ได้สัญญาณล่วงหน้า ขับรถในขณะที่ร่างกายหย่อนความสามารถในการขับขี่หรือเมา

เนื่องจากจำนวนผู้ขับขี่และผู้สัญจรบนท้องถนนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้เจ้าหน้าที่พนักงานจราจรซึ่งมีจำนวนน้อย ไม่อาจควบคุมดูแล และบังคับใช้กฎหมายจราจรได้ทั่วถึงในการสร้างบรรทัดฐานให้ความรู้ ความเข้าใจ สิทธิขั้นพื้นฐาน และก่อให้เกิดวินัยในการใช้เส้นทางจราจรร่วมกันให้แก่ประชาชน โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่ง ละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน ผู้ใช้รถขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างละเมิดกฎหมายจราจร ผู้ใช้รถไม่เกรงกลัวกฎหมาย เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันขาดประสิทธิภาพ ขาดความเด็ดขาดและต่อเนื่องสม่ำเสมอ จึงนำไปสู่ข้อพิพาทของคู่กรณี

เมื่อเกิดคดีแพ่ง ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องสิทธิค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการละเมิดนั้นเป็นเรื่องในทางแพ่ง ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติไว้ตามมาตรา 438 “ค่าสินไหมทดแทน” จะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด” หมายความว่า การฟ้องคดีแพ่งในเรื่องค่าสินไหมทดแทนนั้น กฎหมายให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจว่า จะชดใช้กันแค่ไหนเพียงใด มิใช่ว่าคุณค่าความฟ้องไปจำนวนเท่าใด ศาลจะต้องพิพากษาตามนั้นทุกกรณี ค่าสินไหมทดแทนกรณีทำให้เสียชีวิต (หมายถึง การเสียชีวิตเนื่องจากการละเมิดทุกกรณีไม่ได้หมายความว่า เฉพาะกรณีถูกรถชนเท่านั้น) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 443 และ 445) กำหนดประเภทค่าสินไหมทดแทนไว้ 6 กรณี คือ

(1) ค่าปลงศพ (2) ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการจัดงานศพ (3) ค่ารักษาพยาบาลก่อนเสียชีวิต (4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ก่อนเสียชีวิต (5) ค่าขาดไร้อุปการะ (6) ค่าขาดแรงงาน

จะเห็นว่าค่าสินไหมทดแทนนั้น กฎหมายให้อำนาจศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจว่า จะชดใช้กันแค่ไหนเพียงใด คู่ความฟ้องไปจำนวนเท่าไร ศาลจะต้องพิพากษาตามที่ศาลใช้ดุลพินิจ ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนตามจำนวนที่ต้องการ และพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจ เพราะกฎหมายไม่ให้อำนาจไว้ในทางปฏิบัติ นั้น พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดำเนินการสอบสวนคดีอาญา ส่วนค่าเสียหายทางแพ่ง มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คู่กรณีตกลงกัน หากตกลงกันไม่ได้ก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องในทางแพ่งต่อไป พนักงานสอบสวนอาจมีหน้าที่ต้องไปเป็นพยานในคดีแพ่งอีก

จากการศึกษา สามารถสรุปสาระสำคัญของการศึกษาในเรื่องนี้ ได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อดีของการที่มีพนักงานสอบสวนเข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ย

1.1 ลดปัญหาความยุ่งยากเนิ่นช้าของกระบวนการ

บทบาทของพนักงานสอบสวน ในการเข้ามาไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ในคดีข้อพิพาท ค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก เช่น ค่าปลงศพ ค่าขาดไร้อุปการะ ค่ารักษาพยาบาล ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่เป็นจริง และเป็นธรรมแก่คู่กรณี การดำเนินการสามารถทำให้กระบวนการสอบสวนคดีในคดีจราจรทางบกนั้นลดความยุ่งยากเนิ่นช้า ลดปัญหาก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่กรณีในทุกด้าน สมตามเจตนารมณ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ในเรื่องการสอบสวนทุกประการ สามารถยุติข้อพิพาททางแพ่งในชั้นสอบสวน มีผลดีมากกว่าผลเสีย คือ ลดการนำคดีขึ้นสู่ศาล ประหยัดเวลา ทำให้คู่กรณีเสียเวลาน้อยลง เพราะสามารถลดระยะเวลาและความยุ่งยากซับซ้อนในกระบวนการยุติธรรม ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน และงบประมาณของภาครัฐ

1.2 ทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรม

1.3 ได้รับความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย สามารถตกลงกันได้

ในชั้นพนักงานสอบสวน

2. ผลกระทบที่พนักงานสอบสวนเข้ามาไกล่เกลี่ย

เนื่องจากปริมาณงานที่พนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบมีจำนวนมาก ไม่สอดคล้องกับจำนวนพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน โดยเฉพาะการสอบสวนในคดีจราจรทางบกที่เกิดขึ้นมีจำนวนมาก ก่อให้เกิดความขัดแย้ง กระทบกระแทง ละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกันเพิ่มขึ้น เป็นเงาตามตัว ย่อมส่งผลกระทบต่อพนักงานสอบสวนได้รับการระงับเพิ่มมากขึ้น และต้องรับบทบาททำหน้าที่คนกลางในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับคู่กรณี

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการไหลเกลี่ยของพนักงานสอบสวนในคดีจราจรทางบก มีดังนี้

2.1 คู่กรณี/คู่เจรจา ไม่ยอมปรับตัวของพนักงานสอบสวน โดยอาจจะถูกมองว่ามีส่วนได้เสียกับคดี หรือเป็นญาติกับคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

2.2 คู่กรณี/คู่เจรจา ยึดจุดยืนต่างกัน รวมทั้งคู่กรณีขาดเป้าหมายที่ชัดเจน หากมีการเจรจาและอีกฝ่ายยื่นข้อเสนอลใหม่ ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือตัดสินใจรับข้อเสนอลได้ ทำให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของคู่กรณีได้

2.3 เกิดจากบริบทสภาพแวดล้อม ซึ่งหมายถึง สถานที่ที่มีการนัดหมาย รวมทั้งกฎกติกาซึ่งมีส่วนในการทำให้การเจรจาไหลเกลี่ยประสบผลสำเร็จได้

2.4 เกิดจากการขาดงบประมาณ เนื่องจากงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น หากไม่พร้อมก็จะส่งผลกระทบต่อการทำงานให้สำเร็จได้

2.5 เกิดจากการขาดข้อมูลสำคัญ เนื่องจากข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมากต่อความสำเร็จในการเจรจา ในการไหลเกลี่ยในชั้นของพนักงานสอบสวน คู่เจรจาต้องได้รับข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน และเท่าเทียมกัน เพื่อประกอบการสร้างทางเลือกที่ถูกต้องเป็นธรรม

3. ผลการศึกษาตามสมมติฐาน

จากสมมติฐานของงานวิจัยที่ว่า “ การไหลเกลี่ยข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน สามารถนำไปสู่การยุติข้อพิพาทได้รวดเร็วและเป็นประโยชน์ต่อประชาชน” นั้น สรุปได้ดังนี้

3.1 ยุติข้อพิพาทได้รวดเร็ว เนื่องจากในกระบวนการสอบสวนมีการดำเนินการทั้งส่วนอาญาและส่วนแพ่ง โดยเฉพาะการดำเนินการทางแพ่ง แม้ว่าพนักงานสอบสวนจะไม่มีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินการในส่วนนี้ แต่เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมแล้ว พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการให้ แต่พนักงานสอบสวนก็ยังไม่สะดวกในการดำเนินการสอบสวนได้อย่างเต็มที่ เพราะไม่มีอำนาจหรือหน้าที่โดยตรงในทางแพ่ง ทั้ง ๆ ที่คู่กรณีนั้นร้องขอให้ช่วยเหลือ คงทำได้แต่เพียงเป็นคนกลางในการไหลเกลี่ยเท่านั้น เพราะกฎหมายไม่เปิดช่องให้กระทำได้ ซึ่งบางครั้งคู่กรณีฝ่ายหนึ่งอาจจะอยู่ในสถานะเสียเปรียบ เพราะไม่มีอำนาจต่อรองทางสังคม อาจจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากอีกฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า พนักงานสอบสวนเองก็ไม่สามารถจะเข้าไปก้าวก้าวยในการเจรจาได้ คู่กรณีอาจจะยอมตกลงไปทั้ง ๆ ที่ตนเองเสียเปรียบมาก เพราะไม่มีคนกลางที่คอยให้คำแนะนำที่ถูกต้อง หรือไม่มีกระบวนการที่ยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือ หากพนักงานสอบสวนมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเจรจา โดยคณะกรรมการไหลเกลี่ยแล้ว เชื่อว่าปัญหาข้อพิพาทในเรื่องทางแพ่งจะต้องยุติอย่างรวดเร็ว คู่กรณีทุกฝ่ายจะต้องยอมรับและได้รับความเป็นธรรมอย่างแน่นอน

3.2 เป็นประโยชน์ต่อประชาชน เนื่องจากการใกล้ชิดในทางแพ่งในคดีจราจร ในปัจจุบัน เป็นไปอย่างไม่มีระบบและขั้นตอนที่ถูกต้อง โดยจะใช้ในลักษณะให้คู่กรณีเจรจาตกลงกันเองก่อน หากตกลงกันได้ถึงจะให้พนักงานสอบสวนเข้าไปบันทึกให้ ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ ฝ่ายที่มีความรู้หรือได้เปรียบทางสังคม ก็มักจะเอาเปรียบอีกฝ่าย ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม หากมีกระบวนการใกล้เคียงโดยพนักงานสอบสวน มีบทบาทในการใกล้เคียงร่วมกับ คณะกรรมการแล้ว ย่อมเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแน่นอน

4. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ สรุปได้ดังนี้

4.1 ทราบถึงสภาพความเป็นมาเกี่ยวกับการใกล้เคียงเชิงสมานฉันท์ว่า การที่ข้อพิพาทเกี่ยวกับค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกที่เพิ่มขึ้นมาโดยตลอดนั้น สาเหตุเนื่องจากปัญหาการละเมิดกฎหมายของประชาชนมีเพิ่มมากขึ้น โดยที่ประชาชนขาดวินัยจราจร กล่าวคือ ไม่เคารพต่อกฎหมายจราจรที่มีอยู่ รวมทั้ง เมื่อมีการกระทำผิดขึ้นกระบวนการแก้ไขปัญหาก็กลับมุ่งเน้นไปที่การพิสูจน์ความผิดมากกว่า ไม่คำนึงถึงตัวผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดว่าจะได้รับการเยียวยาอย่างไรบ้าง ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมทางเลือก จึงเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาระบบงานยุติธรรม โดยเป็นกระบวนการนอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ใช้แนวความคิดหันเหคือออกจากศาล เป็นกระบวนการที่เป็นการใกล้เคียงเพื่อประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด ต่อผู้เสียหาย และต่อผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ และมีความมุ่งหวังเพื่อลดจำนวนการเป็นคดีความ ระหว่างผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย

4.2 ทราบถึงบทบาทของพนักงานสอบสวน เกี่ยวกับการใกล้เคียงเชิงสมานฉันท์ว่า พนักงานสอบสวนไม่มีบทบาทในการเจรจาใกล้เคียงในคดีทางแพ่ง สาเหตุเนื่องจากไม่มีกฎหมายเปิดช่องให้กระทำได้ โดยพนักงานสอบสวนมีหน้าที่เป็นเพียงคนกลางในการบันทึกข้อตกลงระหว่างคู่กรณีที่ประสงค์จะทำการใกล้เคียงกัน หากได้ความอย่างไรก็ให้บันทึกไว้ตามนั้น หากคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ ก็ให้ทั้งสองฝ่ายฟ้องร้องต่อศาลต่อไป

4.3 ทราบถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาในหัวข้อนี้ โดยทราบถึงความเป็นมาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพนักงานสอบสวน ต่อการใกล้เคียงเชิงสมานฉันท์ กรณีข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก รวมทั้ง ทราบถึงแนวคิดทฤษฎี หลักเกณฑ์ของกระบวนการเชิงสมานฉันท์ และลักษณะความผิดทางแพ่ง ที่สามารถเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทได้

4.4 ท้ายสุดสามารถนำผลการวิจัยไปจัดทำเสนอร่างกฎหมายที่ให้พนักงานสอบสวน มีบทบาทหรือมีอำนาจในการใกล้เคียงเชิงสมานฉันท์ในคดีเจรจาค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบกได้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อลดการนำคดีที่ไม่จำเป็นเข้าสู่

กระบวนการชั้นศาล เพื่อลดปริมาณคดีชั้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน และลดงบประมาณของภาครัฐ

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่ควรต้องคำนึงเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยในคดีจราจรทางบก ในประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ค่าเสียหายทางแพ่ง ส่วนใหญ่ในคดีจราจรทางบกนั้นต้องชี้ตามคดีอาญา หากในคดีอาญาคู่กรณีทั้งสองฝ่ายให้การปฏิเสธ ก็ไม่สามารถทำการไกล่เกลี่ยได้ ยกเว้นคู่กรณีให้ความยินยอม

ประเด็นที่ 2 คดีที่เปรียบเทียบปรับได้ เช่น กรณีรถชนไม่มีผู้บาดเจ็บ เป็นข้อหาขับรถโดยประมาท เป็นการเี่ยวชนรถผู้อื่นเสียหาย ตามพระราชบัญญัติจราจร พนักงานสอบสวนปรับ 1,000 บาท ในอัตราสูงสุด คดีอาญาลีนสุดมักจะไม่มีการตกลงของคู่กรณี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1. ควรมีกระบวนการสรรหาเพื่อตั้งเป็นคณะกรรมการ หรือตัวแทนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก โดยกำหนดคุณสมบัติบางประการเพื่อเป็นประโยชน์ช่วยในการไกล่เกลี่ย ได้แก่ เป็นอิสระและเป็นกลาง รักษาความลับของคู่พิพาท มีความอดทน ซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาเรื่องที่พิพาท มีความสามารถในการเจรจาและติดต่อสื่อสาร มีความรู้และประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ย จะทำให้เกิดประโยชน์ในเรื่องความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย รักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาท สร้างความพึงพอใจให้แก่คู่พิพาท สร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน ลดปริมาณคดีของศาล สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประเทศชาติ เป็นการสรรหารูปแบบเพื่อการสร้างความโปร่งใสเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาข้อพิพาทในการทุจริตคอร์รัปชันของพนักงานสอบสวน

คณะกรรมการ หรือตัวแทนที่สรรหา ประกอบด้วย 1) คู่กรณีหรือตัวแทนของคู่กรณีแต่ละฝ่าย 2) ทนายความจากสภาทนายความ 3) ตัวแทนจากยุติธรรมจังหวัด 4) ตัวแทนจากบริษัทกลางคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ หรือจากบริษัทประกันภัย (ถ้ามี) 5) พนักงานสอบสวน เพื่อร่วมกันดำเนินการไกล่เกลี่ยและพิจารณาข้อพิพาทในเรื่องค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก ซึ่งบทบาทของแต่ละฝ่ายร่วมกันช่วยกันทำงานในส่วนนี้โดยตรง

2. คดีจราจรที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น จะต้องเป็นคดีที่มีปัญหา ดังนี้

2.1 คดีที่มีความเสียหายจำนวนมาก เช่น คู่กรณีถึงแก่ความตายหลายคน หรือมีทรัพย์สินเสียหายจำนวนมาก และไม่สามารถตกลงกันได้

2.2 รถคู่กรณีเป็นรถยนต์สาธารณะหรือรถของส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่น หรือเกิดเหตุจำนวนหลายคัน และมีผู้บาดเจ็บจำนวนมาก และไม่สามารถตกลงกันได้

2.3 คู่กรณีเป็นบุคคลสำคัญมีชื่อเสียงหรือเป็นที่สนใจของสังคม

3. ควรให้พนักงานสอบสวนที่มีความเชี่ยวชาญในงานด้านการสอบสวนโดยเฉพาะ คดีจราจรทางบก จะต้องเป็นผู้ที่มีความละเอียดรอบคอบในการรวบรวมพยานหลักฐาน จากสถานที่เกิดเหตุ คดีอุบัติเหตุจราจรทางบกจะทำให้คดีจราจรเกิดความเป็นธรรม และมีมาตรฐานมากขึ้น โดยมีใบประกอบวิชาชีพการสอบสวน (เชี่ยวชาญด้านคดีจราจร) รวมถึงให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจเป็นผู้ไกล่เกลี่ยค่าเสียหายทางแพ่งคดีจราจรในระดับสถานีตำรวจ เพื่อเป็นกลางให้การเข้ามาไกล่เกลี่ยค่าเสียหายทางแพ่ง เช่น ค่าปลงศพ ค่าขาดไร้รูปการระ คารักษาพยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่เป็นจริงและเป็นธรรมแก่คู่กรณี รวมทั้งมีการกำหนด ในเรื่องของการเปรียบเทียบปรับที่เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนให้เกิดความเป็นธรรม และเท่าเทียมกัน เกิดความโปร่งใส โดยให้ความสำคัญกับประชาชนผู้ไม่มีอำนาจต่อรองในสังคม หากถูกเอารัดเอาเปรียบ เนื่องจากคดีจราจรอาจเกิดจากคู่กรณีที่มีฐานะในสังคมกับผู้ยากจน หากรัฐได้เข้ามาดูแลจะทำให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ จากผู้มีฐานะทางสังคมสูงกว่า ก็จะทำให้ประชาชนได้ประโยชน์

3.1 พนักงานสอบสวนเป็นองค์กรแรกในกระบวนการยุติธรรมที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นผู้กำหนดรูปคดี จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นต้นธารแห่งความยุติธรรม หากเริ่มต้น ทำการสอบสวนคดี คดีก็จะมีประสิทธิภาพทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี และสังคมได้รับ ประโยชน์

3.2 พนักงานสอบสวนยังเป็นผู้ทราบข้อเท็จจริงในคดีเป็นคนแรก ซึ่งหากเป็นผู้มีประสบการณ์แล้ว ย่อมจะทราบว่าคดีลักษณะต่าง ๆ นั้น ควรจะจัดการอย่างไรจึงจะเหมาะสม มากกว่า ในกระบวนการยุติธรรม หากพนักงานสอบสวนไม่ดำเนินคดีโดยไม่ทำการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน หรือดำเนินตามกฎหมายที่กำหนด หรือบังคับให้ต้องทำแล้ว ตัวพนักงานสอบสวนก็อาจจะถูกดำเนินคดีเสียเอง กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมของไทย โดยกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวน ไม่สามารถใช้ดุลพินิจที่จะไปดำเนินคดีได้

3.3 กระบวนการยุติธรรมนั้นไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาและปรับเปลี่ยน ตามความเหมาะสมกับยุคสมัย โดยคำนึงถึงบริบทอื่น ๆ ด้วย

3.4 การไกล่เกลี่ยก็มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการยุติปัญหาข้อพิพาทที่มีอยู่ของคู่พิพาท ส่วนการสมานฉันท์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้จำเลยรู้เข้าใจถึงการกระทำ และผลแห่งการกระทำ ว่าไม่ถูกต้องอย่างไร ซึ่งผลแห่งการสมานฉันท์นั้นจะทำให้การกระทำผิดได้รับการแก้ไข

และหรือผลร้ายแห่งการกระทำจะได้รับการบรรเทาผลร้ายให้ได้มากที่สุด อันจะเป็นผลดีต่อ
จำเลย ที่มีโอกาสที่จะกลับตนเป็นพลเมืองดี ผู้เสียหายจะไม่เดือดร้อนอีกครั้งที่ต้องไปเรียก
ค่าเสียหายอีก

3.5 การไกล่เกลี่ยหรือการสมานฉันท์จะประสบผลสำเร็จได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่
จะเข้ามาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์ บุคคลเหล่านี้จึงต้องมีความรู้ ความสามารถให้
รอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกฎหมาย ด้านสังคม การวางตัว จิตวิทยาในการเจรจา เป็นต้น
อีกทั้งเวลาในการทำการไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์ก็ยังมีส่วนสำคัญอีกด้วย ดังนั้น ควรจัดให้มี
การอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวน
คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องของทุกคน ให้เกิดความเชี่ยวชาญในการไกล่เกลี่ยและสมานฉันท์
อีกทั้งควรมีการตั้งคณะทำงานในการไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์เป็นการเฉพาะ เพื่อรับผิดชอบ
และทำหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนในส่วนนี้โดยตรง เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงปัญหา
และวิธีการที่มีการพัฒนาประสบผลสำเร็จ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงยุติธรรม ศาลยุติธรรม. (2547). **กลยุทธ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท..
- คณิต ณ นคร. (2546). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). กระทรวงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางเลือกในการยุติข้อ
ขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย. **วารสารดุลพินิจ**, 51(2), 112-142.
- ชัยวิวัฒน์ ทิรัญวัฒน์. (2545). **บทบาทพนักงานสอบสวนในการกันคดีไม่ให้เข้าสู่
กระบวนการยุติธรรม**. วิทยานิพนธ์ น.ม., มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.
- โชติช่วง ทังวงศ์. (2539). **ความแตกต่างในบทบาทของผู้พิพากษา กับบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย:
การระงับข้อพิพาทคดีแพ่งโดยการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดการประนีประนอม
ยอมความในศาล**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท..
- นวลจันทร์ ทิศนชัยกุล. (2547). **ศาลยุติธรรมกับการระงับข้อพิพาท**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท..
- พิชัยศักดิ์ หรยางกูร. (2545). **พจนานุกรมการอนุญาตตุลาการ**. กรุงเทพฯ: สามย่านวิทยาลัยพัฒนา.
- พิทินัย ไชยแสงสุขกุล และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2532). **วิจัยพื้นฐานกฎหมายไทยโบราณ:
วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหาบทบัญญัติที่จารในโบราณ**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ไพบูลย์ บุญรัตน์. (2551). **ทัศนะของพนักงานสอบสวนต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา
ในชั้นสอบสวน ศึกษาเฉพาะกองบังคับการตำรวจนครบาล 7**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ภาณุ รังสีหัทธ (ผู้บรรยาย). (21 มีนาคม 2544). **การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในศาล**.
โรงแรมดิเอ็มเมอรัลด์: กรุงเทพฯ.
- ภาณุ รังสีหัทธ. (2548). **รวมบทความการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทและความรู้
เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง**. กรุงเทพฯ: สำนักกระงับข้อพิพาทสำนักงาน
ศาลยุติธรรม.
- มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต. (2545). ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. **วารสารศาลยุติธรรม**,
42(2), 11-12.
- เรวัต ทองประกอบ. (2554). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของพนักงานสอบสวน
ต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน. **วารสารการเมือง การบริหาร
และกฎหมาย**, 3(1), 77-95.

วิชา มหาคุณ. (2537). ความรู้ทั่วไปในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนีประนอมคดีครอบครัว.

วารสารดุลพາห, 41(6), 110.

สนิท นิตธรรมมาศ. (2550). ลัทธิการไกล่เกลี่ย (Conciliationism). **วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์**, 1(8), 110–111.

สมชาติ โลกสันติสุข. (2547). **การบริหารงานคดี: การไกล่เกลี่ยในศาล**. วิทยานิพนธ์ น.ม., มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ.

สรวิศ ลิ้มปรั้งยี. (2550). **การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีแพ่ง ประสบการณ์ของศาล
นิวซีแลนด์: การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีแพ่ง**. กรุงเทพฯ: ธนาเพชร.

สิทธิกร ตักดีแสง. (2533). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับ
ข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

สุวิจักขณ์ โฉมวงศ์. (2548). **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน**.
วิทยานิพนธ์ น.ม., มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. (2547). **สถิติคดีแพ่งและคดีอาญาของศาลชั้นต้น
ทั่วราชอาณาจักรระหว่างปี 2547–2551**. กรุงเทพฯ: สำนักระงับข้อพิพาท
สำนักงานศาลยุติธรรม.

Hanoi Declaration. (2011). **Master Plan on ASEAN Connectivity**. Jakarta:
ASEN Secretariaty.

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ชื่อ นามสกุล	พินต์ดำรงจิโต คมสันต์ กันธะป๋อง
วัน เดือน ปี เกิด	31 พฤษภาคม 2506
ที่อยู่ปัจจุบัน	89/11 หมู่ 7 ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
ที่ทำงานปัจจุบัน	กองสวัสดิการ สำนักงานกำลังพล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	รองผู้กำกับฝ่ายสโมสรรและสันทนากการ
ประสบการณ์การทำงาน	
พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน	รองผู้กำกับการฝ่ายสโมสรรและสันทนากการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
พ.ศ. 2558-2559	รองผู้กำกับการสืบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
พ.ศ. 2555-2557	รองผู้กำกับสืบสวน สถานีตำรวจภูธรทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
พ.ศ. 2551-2554	รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
พ.ศ. 2549-2550	สารวัตรสอบสวน สถานีตำรวจภูธรปง จังหวัดพะเยา
พ.ศ. 2545-2548	สารวัตรสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเหมืองจี้ จังหวัดลำพูน
พ.ศ. 2541-2544	รองสารวัตรสอบสวน สถานีตำรวจภูธรโพหัก จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2537-2540	รองสารวัตรสืบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2534	น.บ. (นิติศาสตร์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2551	น.บ.ท. (เนติบัณฑิต), เนติบัณฑิตยสภา, กรุงเทพฯ

ผลงานตีพิมพ์

ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

พินต์ดำรงจิโต คมสันต์ กันธะป๋อง (ผู้บรรยาย) (25-26 มกราคม 2561). บทบาท
พนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณีไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทค่าเสียหายทางแพ่งในคดีจราจรทางบก. ใน การประชุมวิชาการ
ระดับชาติ พะเยาวิจัย ครั้งที่ 7 (หน้า 2137-2145). พะเยา:
กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.

ผลงานตีพิมพ์อื่น ๆ -